

**ÇORUM İLİ İSKİLİP İLÇESİ KIRSAL MİMARLIK MİRASINDA
YARDIMCI MEKÂNLAR: MÜŞTEMİLATLAR**

Özlem BALKOCA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Özlem BALKOCA

03/02/2023

ÇORUM İLİ, İSKİLİP İLÇESİ KIRSAL MİMARLIK MİRASINDA YARDIMCI MEKÂNLAR: MÜŞTEMİLATLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Özlem BALKOCA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2023

ÖZET

Müştemilatlar, geleneksel mimariye sahip kırsal alanlarda konut yapılarının yetersiz kaldığı işlevleri üstlenmeleri için inşa edilen, kendilerine özgü mekân kurgularına sahip yardımcı yapılara karşılık gelmektedir. Bu kapsamda, ekonominin çoğunlukla tarım ve hayvancılığa bağlı olduğu kırsal yerleşimlerde; konut ile birebir ilişkisi bulunan ağıl ve ahırlar, samanlıklar, odunluk/ tezeklik/ kömürlükler ile ambarlar öncelikli olarak müştemilat yapıları arasında ele alınmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise Çorum ili İskilip ilçesi kırsalında yapılan incelemeler sonucu belgelenen, yöreye özgü yapım teknikleri ile inşa edilmiş ve geçmişin izlerini üzerlerinde taşıyan kendilerine özgü niteliklere sahip ambar, ahır ve samanlık yapıları konu edilmektedir. Literatürdeki çalışmalarda konu edilmeyen veya herhangi bir koruma çalışmasının yapılmadığı, kırsal yaşam kültürünün üretim dinamiklerinin en önemli parçası olan bu yapılar için yok olma süreci gün geçtikçe hızlanmaktadır. Bu bağlamda, Çorum ili, İskilip ilçesine bağlı 11 köyde (Seki köyü, Yanoğlan köyü, Akçasu köyü, Hallı köyü, Hacıhalil köyü, Yaylacıkseki köyü, Kurusaray köyü, Karmış köyü, Elmalı köyü, Karagöz köyü, Kavak köyü) belgeleme çalışması kapsamında, özgün niteliklerini koruyan ahır, ambar ve samanlık gibi müştemilat yapıları tespit edilerek belgelenmiştir. Yapılan çalışmalar kapsamında, özgün niteliklere sahip yapıların fotoğrafları çekilmiş, gerekli görülen yerlerde ölçüler alınıp rölöveleri hazırlanmış ve böylece geleneksel yapım teknikleri, malzemeleri ve mekân kurguları tespit edilerek tipolojik değerlendirmeleri yapılmıştır. Dünya da ve ülkemizdeki ahır, ambar ve samanlık yapıları da incelenerek müştemilat yapılarının kurgu ve mimarisi üzerinden çıkarımlar yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında hedeflenen, beşeri ve doğal sebeplerle yok olma tehlikesi altında bulunan ve özgün nitelikleri ile geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmiş müştemilat yapılarının belgelenerek yapısal bütünlüklerinin devamlılığını ve geleceğe aktarımını sağlamaktır.

Bilim Kodu : 80118

Anahtar Kelimeler : İskilip, kırsal mimarlık, mimarlık mirası, müştemilat, konstrüksiyon.

Sayfa Adedi : 136

Danışman : Prof. Dr. Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ

İkinci Danışman : Doç. Dr. Can GÜNGÖR

THE ASSISTANT PLACES OF RURAL ARCHITECTURE IN İSKİLİP DISTRICT OF ÇORUM: OUTBUILDINGS

(M. Sc. Thesis)

Özlem BALKOCA

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

February 2023

ABSTRACT

Outbuildings correspond to auxiliary structures with their own unique spatial configurations, which are built in rural areas with traditional architecture to undertake the functions that housing structures are insufficient. In this context, in rural settlements where the economy mostly depends on agriculture and animal husbandry; Barns and barns, barns, woodsheds / manure / coal sheds and warehouses, which have one-to-one relations with the house, are primarily considered among the outbuildings. Within the scope of this study, warehouses, barns and barns, which are documented as a result of the examinations made in the countryside of Çorum province İskilip district, built with local construction techniques and bearing the traces of the past, are discussed. The extinction process is accelerating day by day for these structures, which are not the subject of studies in the literature or where no conservation work has been carried out, and which are the most important part of the production dynamics of the rural life culture. In this context, outbuildings such as barns, warehouses and barns, which preserve their original qualities, were identified and documented within the scope of the documentation work carried out in 11 villages (Seki village, Yanoğlan village, Akçasu village, Hallı village, Hacıhalil village, Yaylacıkseki village, Kurusaray village, Karmıs village, Elmalı village, Karagöz village, Kavak village) of Çorum province, İskilip district. Within the scope of the studies, photographs of the buildings with unique qualities were taken, measurements were taken where necessary, their surveys were prepared, and thus, typological evaluations were made by determining the traditional construction techniques, materials and space setups. The barn, barn and barn structures in the world and in our country were also examined and inferences were made on the fiction and architecture of the outbuildings. The aim of this study is to ensure the continuity of their structural integrity and transfer to the future by documenting the outbuildings that are in danger of extinction due to human and natural causes and that have survived from the past to the present with their original qualities.

Science Code : 80118
 Key Words : İskilip, rural architecture, architectural, heritage, outbuildings, construction.
 Page Number : 136
 Supervisor : Prof. Dr. Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ
 Co-Supervisor : Assist. Prof. Dr. Can GÜNGÖR

TEŞEKKÜR

Uzun süren çalışma sürecimde engin bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren değerli danışmanlarım Prof. Dr. Özlem SAĞIROĞLU DEMİRCİ ve Doç. Dr. Can GÜNGÖR' e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her türlü olanağı sağlayarak bana destek olan eşim Sadık Samet BALKOCA' ya, varlığı ve sevgisi ile beni güçlendiren kızım Elif Ece BALKOCA' ya, her zaman yanımda olduklarını bildiğim ve yardımları ile arazi çalışma sürecimi de kolaylaştıran annem Semiha ÖZTÜRK ve babam Mustafa ÖZTÜRK' e teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
2. KIRSAL MİMARLIK MİRASININ ÖNEMİ VE KORUNMASI	5
2.1. Kırsal Mimarlık Mirası ve Kapsamı.....	5
2.2. Kırsal Mimarlık Mirasını Oluşturan ve Korunmasını Gerekli Kılan Etmenler..	6
2.3. Kırsal Mimarlık Mirasının Korunmasında Hukuki Boyut.....	12
3. İSKİLİP İLÇESİ GENEL ÖZELLİKLERİ VE KIRSAL KONUT MİMARİSİ	21
3.1. Konumu.....	21
3.2. Tarihçesi.....	22
3.3. Nüfusu	25
3.4. Coğrafi Özellikleri.....	28
3.5. Ekonomik Yapısı	29
3.6. Kültürel Özellikleri.....	31
3.7. İskilip Kırsalında Konut Mimarisi	33
3.7.1. Yapı malzemeleri ve yapım sistemleri.....	34
3.7.2. Plan şeması ve iç mekân özellikleri.....	43

	Sayfa
3.7.3. Cephe özellikleri.....	49
3.7.4. Mimari elemanlar	52
4. KIRSAL MİMARİDE YARDIMCI MEKÂNLAR: MÜŞTEMİLATLAR.....	55
4.1. Müştemilatların Parsel İçindeki Yerleşim Özellikleri ve Konut ile İlişkileri.....	55
4.2. Samanlıklar	60
4.2.1. Anadolu'dan samanlık yapıları.....	61
4.2.2. Dünyadan samanlık yapıları	64
4.2.3. İskilip kırsalında tespit edilen samanlık yapıları.....	66
4.3. Ambarlar	77
4.3.1. Anadolu'dan ambar yapıları	77
4.3.2. Dünyadan ambar yapıları	80
4.3.3. İskilip kırsalında tespit edilen ambar yapıları	82
4.4. Ahırlar	92
4.4.1. Anadolu'dan ahırlar yapıları.....	92
4.4.2. Dünyadan ahırlar yapıları	95
4.4.3. İskilip kırsalında tespit edilen ahırlar yapıları	97
5. KIRSAL MİMARİDE MÜŞTEMİLAT YAPILARININ KORUMA SORUNLARI.....	111
5.1. Koruma Sorunlarını Hazırlayan Etmenler	112
5.1.1. Doğal etmenler	112
5.1.2. İnsan kaynaklı etmenler.....	118
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	125
KAYNAKLAR	131
ÖZGEÇMİŞ	136

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Yıllara göre İskilip nüfus değişimi	26
Çizelge 3.2. İskilip'in yıllara göre şehir ve kasabadaki nüfus değişimi.....	27
Çizelge 4.1. İskilip kırsalında samanlık yapıları – Tipoloji tablosu.....	76
Çizelge 4.2. İskilip kırsalında tahıl ambarları-Tipoloji tablosu	91
Çizelge 4.3. İskilip kırsalında ahır yapıları - Tipoloji tablosu	110

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Çorum ili haritası	22
Şekil 3.2. Hacılar Yolu aksı	23
Şekil 3.3. İskilip – şehir ve kırsal bölgeler nüfus değişim grafiği	28
Şekil 3.4. Ahşap yığma sistemde kullanılan boğaz geçme örnekleri.....	38
Şekil 3.5. İskilip kırsalında tip konut plan şeması	46
Şekil 4.1. Karmış köyü konut-müştemilat ilişkisi.....	57
Şekil 4.2. Akçasu köyü konut - müştemilat ilişkisi.	57
Şekil 4.3. Konut - müştemilat ilişkisinin şematik gösterimi	58
Şekil 4.4. Akçasu köyünde parsel yerleşimi	58
Şekil 4.5. Seki köyü parsel yerleşimi – 1.....	59
Şekil 4.6. Seki köyü parsel yerleşimi – 2.....	60
Şekil 4.7. Seki köyü parsel yerleşimi – 3.....	60
Şekil 4.8. Karmış köyü - Konutların uzağında grup şeklinde konumlanmış samanlıklar	68
Şekil 4.9. Köylerde samanlık – ahır ve samanlık – konut ilişkisi.....	69
Şekil 4.10. Samanlık - tip ön görünüş çizimi.....	71
Şekil 4.11. Samanlık - tip görünüş ve tip kesit çizimi	72
Şekil 4.12. Samanlık - tip plan ve tip kesit çizimi	73
Şekil 4.13. Serender (a) ve meydan ambarı (b)	80
Şekil 4.14. Köylerde ahır-konut ilişkisi	83
Şekil 4.15. Seki köyünde tahıl ambarlarına ait tip plan-kesit-ön görünüş	86
Şekil 4.16. Ambar giriş kapısı detayları (a, b, c, d) – Ambar giriş kapısı çizimi plan-kesit-iç ve dış görünüş	87
Şekil 4.17. Safranbolu da zemin katta kurgulanmış ahır – plan şeması	93
Şekil 4.18. Ahır kesitleri	97

Şekil	Sayfa
Şekil 4.19. Zemin kattan ahır ve konuta girişi bulunan yapı örneği – giriş cephesi ve plan şeması (Seki köyü)	98
Şekil 4.20. Köylerde ahır - konut ilişkisi	99
Şekil 4.21. Ahır giriş kapısı iç ve dış görünüşler - detay çizimi, plan – kesit – iç ve dış görünüşler.....	102
Şekil 4.22. Tomruk oyma yemlik, tip plan – kesit – görünüş.....	106
Şekil 4.23. Zemin katın ahır, üst katın konut olarak kullanıldığı yapı – Ahır giriş cephesi.....	107
Şekil 4.24. İskilip kırsalında tip ahır planı.....	108
Şekil 4.25. Hacıhalil köyü ahşap yığma sistem ile oluşturulan ahır (sistem kesiti – görünüş)	109

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. İskilip - Genel görünüm.....	21
Resim 3.2. 1934 yılı İskilip	24
Resim 3.3. Günümüzde İskilip.....	25
Resim 3.4. İskilip’te dokuma tezgâhları ve Semerci.	30
Resim 3.5. İskilip üretilen ahşap oyuncaklar ve mutfak malzemeleri	30
Resim 3.6. Yivlik Kayası'ndan bakış (ortada Kale ve İskilip) – İskilip kalesi ve arkada Yivlik Kayası, İskilip Kaya Mezarları.....	31
Resim 3.7. İskilip Ulu Camii (Çarşı Cami).....	32
Resim 3.8. Evlik Camii ve Türbe.....	32
Resim 3.9. Şeyh Yavsi Camii	33
Resim 3.10. Kazasker Camii.....	33
Resim 3.11. Farklı yapım sistemlerinin bir arada görüldüğü yapı cepheleri (Yaylacıkseki köyü).	35
Resim 3.12. Ahşap iskelet sistem ile yapılmış konutlar (a: Halli köyü, b: Seki köyü, c: Yanoğlan köyü)	36
Resim 3.13. Zemin katı ahşap iskelet sistem arası taş dolgu kullanılan yapı örneği	36
Resim 3.14. Taş yığma duvar üzerine ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiş konut (Yaylacıkseki köyü)	37
Resim 3.15. Ahşap yığma konut örneği (a: yapının ön cephesi, b: zemin kat ahır girişi, c: üst kat yaşam alanı girişi, d: yapının sağ yan cephesi) – Hacıhalil köyü.	39
Resim 3.16. Ahşap yıpma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş konut ve pencere detayı (Yaylacıkseki köyü)	39
Resim 3.17. Ahşap yığma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş konut ve kapı detayı (Hacıhalil köyü).	40
Resim 3.18. Ahşap yığma sistem ile inşa edilmiş Yaylacıkseki Köyü Camisi (kıble duvarı-dış cephe, iç mekân-kadınlar mahfili, minare iç görünüşü).	40

Resim	Sayfa
Resim 3.19. Ahşap yığma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş arı kovanı (ön cephe, sağ yan cephe, sol yan cephe).....	41
Resim 3.20. Taş yığma sistem üzeri ahşap iskelet sistem örnekleri (a: Karmış köyü, b: Seki köyü).....	42
Resim 3.21. Ahşap yığma üzeri ahşap iskelet yapım sistemi örneği (a: yapının ön cephesi, b: yapının sağ yan cephesi, c: zemin kat iç görünüşü) – Yanoğlan köyü.....	42
Resim 3.22. Seki köyü - Genel görünüş.....	43
Resim 3.23. Zemin katın Avlu olarak kullanımına örnek (Seki köyü – Sabri Öztürk evi)	44
Resim 3.24. Seki köyü - Ömer Bağdat evi girişinde bulunan "avlu" birimi.....	45
Resim 3.25. Zemin kat ile üst kat arası ulaşımı sağlayan ahşap merdiven (Seki köyü, Saldere Mahallesi)	45
Resim 3.26. Zemin ve 1. Kat için aynı cephe ve kottan giriş sağlanan bir örnek – Seki köyü, Saldere Mahallesi	46
Resim 3.27. Konut katına ahşap merdiven ile ulaşım	47
Resim 3.28. İskilip kırsalında sofa ve sofaya açılan odalar	48
Resim 3.29. Konut cephesine konsol olarak yapılmış hela birimi.....	48
Resim 3.30. Odalarda bulunan başlıca mimari elemanlar (sedir, yunak-yüklük, dolap, sergen, ocak) – Yanoğlan köyü, Abdullah Ağzıkara evi.....	49
Resim 3.31. İskilip kırsalında açık çıkma (balkon) ve kapalı çıkma (cumba) örnekleri- Elmalı köyü.....	50
Resim 3.32. Tüm cephe çıkma, açık ve kapalı çıkma örneği - Yanoğlan köyü, Cumba ile birlikte üst katın tamamı ile çıkma olduğu bir yapı – Hallı köyü	50
Resim 3.33. İskilip kırsalından konut cephesi örnekleri (a: Seki köyü, b: Yanoğlan köyü, c: Akçasu köyü, d: Seki köyü - Saldere mahallesi, e: Hallı köyü, f: Hacıhalil, köyü, g: Yaylacıkseki köyü, h: Kurusaray köyü – Ortaköy mahallesi, j: Karmış köyü).....	51
Resim 3.34. Odalarda bulunan mimari elemanlar – ocak, gusülhane, sergen, dolap, raf (Sol: Yanoğlan köyü, Sağ: Seki köyü)	52
Resim 3.35. Odalarda bulunan mimari elemanlar – ocak, gusülhane, dolap, sergen (Elmalı köyü)	53

Resim	Sayfa
Resim 3.36. İhtiyaca göre gusülhane ya da yüklük olarak kullanılan mimari eleman – Seki köyü, Saldere Mahallesi	53
Resim 3.37. Odalarda bulunan mimari elemanlar – sedir, gusülhane, ahşap dolap (Elmalı köyü).....	54
Resim 4.1. İskilip kırsalında müştemilat yapıları (a: ahır, b: tahıl ambarı, c: samanlık)	56
Resim 4.2. Avlulu yapıda samanlık (Misli Ovası – Niğde)	62
Resim 4.3. Ayrı yapı olarak kurgulanan samanlık örnekleri (Sivas).....	63
Resim 4.4. Ahır Cephesi – Samanlık giriş kapağı (iç mekân) – Samanlık kapağı (dış mekân) (Çorum ili - Satıcı Konağı)	63
Resim 4.5. Ahır ile birlikte kurgulanan samanlık	64
Resim 4.6. Slovenya’da ‘Hayrack / Kozolec’ adı verilen samanlık örnekleri.....	65
Resim 4.7. Matsalu Ulusal Parkı'nda Samanlık yapısı (Estonya), Chereshovitsa köyünün samanlığı (Bulgaristan)	66
Resim 4.8. İskilip kırsalında tespit edilen tekil samanlıklar (a: Hacıhalil köyü, b: Hallı köyü, c: Yanoğlan köyü, d: Seki köyü – Saldere Mahallesi, e: Karmış köyü, f: Yaylacıkseki köyü).....	69
Resim 4.9. Samanlık iç mekân görünüşü (Seki köyü, Hacıhalil köyü)	70
Resim 4.10. Samanlık görünüşleri (Yanoğlan köyü, Seki köyü, Hallı köyü).....	71
Resim 4.11. Samanlık köşe birleşim detayı (karaboğaz)	74
Resim 4.12. İki mekânlı samanlık örneği (Karmış köyü – Seki köyü)	74
Resim 4.13. Karmış köyü - ortak çatılı, bitişik yapılmış samanlık örneği.....	75
Resim 4.14. a: Kızılcahamam Altıntaş konutunda kursak – b, c: Arapgir Berenge Mah. 14 Ada, 46 Parsel	78
Resim 4.15. Aşağı Çörenge Mah. 473 Ada, 7 Parsel ambar örnekleri.....	78
Resim 4.16. a: Norveç Halk mimarisinde ‘loft’ veya ‘stabbur’ – b: Japon halk mimarisinde ‘kura ve ‘takakura’ ve Güneydoğu Asya bölgesinde ‘leuit’ – c1: ‘Lumbung’ – c2: ‘Tongkonan’ adı verilen ambarlar	81
Resim 4.17. a: Akçasu köyü – b: Karmış köyü – c: Seki köyü – d, e1, e2: Yaylacıkseki köyü ambar örnekleri.....	84

Resim	Sayfa
Resim 4.18. Ambar - Zemin ilişkisi (Hallı köyü).....	84
Resim 4.19. a, b: Akçasu köyü – c: Hallı köyü, d, e, f: Seki köyü – g: Yaylacıkseki köyü merdiven ve rampa örnekleri – h: Hallı köyünde odun istiflenmiş ambar duvarı	86
Resim 4.20. a, b: Ambar duvarı - Ahşap bölme birleşim detayı – c, d, e: Ambar içinde bulunan ahşap bölmeler – f: tavan detayı [33].	88
Resim 4.21. Ahşap kütük yığma duvar üzerine yapılmış ambar kesiti – Eğimli arazide ahır üzerine yapılmış ambar yan görünüşü [33].....	90
Resim 4.22. İskilip kırsalında sandık tipi ambar örnekleri – Seki köyü (e, f) – Hallı köyü (g)	90
Resim 4.23. Karadeniz bölgesinde zemin katları ahır olarak kullanılan konutlar	93
Resim 4.24. Ankara - Polatlı, Hasan Yıldırım Konağı.....	94
Resim 4.25. İznik – İhsaniye köyü ahır örneği	95
Resim 4.26. Dünyadan ahır yapıları – a: Rusya – b: Hollanda – c: Kuzey Galler – d1, d2, d3: Almanya - e1, e2, e3:İngiltere	96
Resim 4.27. Zemin katın ahır olarak kullanıldığı yapılar (Hallı köyü, Akçasu köyü, Karmış köyü).....	98
Resim 4.28. İskilip kırsalında ahırlar (a, b: Hacıhalil köyü – c: Seki köyü – d: Hallı köyü).....	100
Resim 4.29. Ahşap yığma sistem ile konutun zemin katında kurgulanan ahır mekânı iç görünüşleri, tomruk dikmeler - hayvan yemlikleri ve giriş kapısı (Yanoğlan köyü)	100
Resim 4.30. Ahır giriş kapıları - Akçasu köyü, Seki köyü – Saldere Mahallesi, Saldere Mahallesi, Saldere Mahallesi, Saldere Mahallesi, Yanoğlan köyü, Hallı köyü, Seki köyü	101
Resim 4.31. Ahır pencere boşluğu örnekleri (a: Hallı köyü, b:Hallı köyü, c: Akçasu köyü, d: Seki köyü-Saldere Mahallesi, e: Seki köyü, f: Seki köyü, g, h, ı: Hallı köyü)	103
Resim 4.32. Ahşap kapak ile kapatılmış, hayvan dışkılarının atıldığı pencere boşluğu – iç ve dış görünüş.....	103
Resim 4.33. Moloz taşlar ile tanımlanmış tezeklik.....	104

Resim	Sayfa
Resim 4.34. Tamamı ile ahşap yığma olarak yapılan konut ve zemin katında ahır mekânı – döşemeyi taşıyan ahşap dikme	105
Resim 4.35. Buzağılar için yapılan bölme	105
Resim 4.36. Hayvan yemlikleri (afurlar), Yanoğlan köyü - Hacıhalil köyü - Hallı köyü - Seki köyü, Saldere Mahallesi.....	106
Resim 4.37. Ahır iç mekânı – tomruk oyma yemlikler – ahşap zemin (Seki köyü - Saldere Mahallesi)	107
Resim 4.38. Ayrı yapı olarak kurgulanan ahırlar - Seki köyü (ahşap iskelet sistem).....	109
Resim 5.1. Zemin suyundan kaynaklı nemlenme sonucu oluşan bozulma	113
Resim 5.2 Yapı duvarında neme bağlı yosunlanma	113
Resim 5.3. İskilip kırsalında atmosferik etkiler sonucu ahşap yüzeyinde meydana gelen bozulmalar	114
Resim 5.4. Küf mantarı sonucu ahşap yüzeyinde oluşan bozulma.....	115
Resim 5.5. Çevresinde bitki oluşumu başlayan ambar örneği	116
Resim 5.6 İskilip kırsalında sıva dökülmeleri.....	117
Resim 5.7. İskilip kırsalında yapı duvarlarında malzeme kayıpları	118
Resim 5.8. İskilip kırsalındaki yapı duvarlarında tuğla ile niteliksiz onarım	119
Resim 5.9. İskilip kırsalındaki yapılarda niteliksiz çatı kaplaması örnekleri	120
Resim 5.10. Depo olarak kullanılan ahırlar	121
Resim 5.11. İskilip kırsalındaki köylerden yeni yapılaşma örnekleri	122
Resim 5.12. Seki köyü (Süleyman Öztürk-Sabri Öztürk Ambarları, 2018)	123
Resim 5.13. İskilip kırsalında terk edilmiş yapılar	124

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

cm

Santimetre

km

Kilometre

m

Metre

yy

Yüzyıl

Kısaltmalar

Açıklamalar

ICOMOS

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

KTVKYK

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

TDK

Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

İnsanlar tarih öncesi çağlardan günümüze kadar var oldukları çevreyi ihtiyaçları doğrultusunda düzenleyerek kendilerine yaşam alanı oluşturmuşlardır. Bu alanın oluşumu sırasında, bulundukları çevrenin coğrafi özelliklerini dikkate alarak kolay elde edilebilen malzemeleri kullanmışlardır. Tarihsel süreç incelendiğinde barınma ihtiyacından kaynaklı yapıların, kullanılan yapım sistemleri ve yapım malzemeleri bağlamında her coğrafi bölgenin kendine özgü bir mimari kültürünün oluştuğunu söylemek mümkündür. İnsan ve çevrenin etkileşimi sonucu oluşan bu mimari kültürün en önemli ve etkili örnekleri, şehirlerin dışında kalan kırsal alanlarda görmek mümkündür. Akılcı çözümleri barındırmaları ile işlevselliğin ön planda olduğu üretim dinamikleri, en sade ve nitelikli yapıları ile kırsal mimari mirasın en belirgin örneklerini oluşturmaktadır. Toplumun gelenek ve görenekleri ile şekillenen bu yapıların kendilerine özgü en belirleyici özellikleri ise yerel yapı ustaları tarafından özgün malzemeler ile akılcı çözümlerin bir arada bulunduğu yapım tekniği ve teknolojisini barındırmasıdır.

Kırsalın, bulunduğu coğrafyanın imkânları doğrultusunda kolay elde edilebilen malzemenin günlük ihtiyaçlara yönelik çözümler üretmek için kullanımı en temel mimari oluşum kuralını oluşturmaktadır. Toplumun ustalık becerisinin kolay elde edilebilen malzemelerin imkânları ile birleşmesi sonucu, temelde aynı işlevsel gereksinimleri karşılayan; özelde ise ailenin kendi gereksinimlerine göre belirlenen alan ve hacim, bulunduğu topografyanın elverdiği ulaşım, süsleme gibi niteliklerle yapılar oluşmaktadır. Bu yapılar kapsamında konutların yanı sıra; kamusal olan çamaşırhane, yunaklık ve değirmen, yarı kamusal olan tandır ve fırın, özelde ise ahır, tahıl ambarı ve samanlık yapıları bulunmaktadır. Bu ek yapılar geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılık sonucu ihtiyaca göre şekillenmiştir. Barınma ihtiyacını karşılayan kırsal konutun ‘kırsal mimarlık’ terimi altında özel bir yeri olsa da konutun tamamlayıcıları olan; samanlık, ahır, ağıl, kümes, ambar, çeşme, tuvalet, avlu, depo, cami gibi birimleri de bu tanım altında değerlendirmek gerekmektedir. Bu yapılar konutlarla birbirlerini tamamlayarak doğal yaşam içerisinde dinamik bir ortam oluştururlar. Konutlara ek olarak yapılan müştemilat yapıları, kırsal halkın yaşamını bir düzen içerisinde geçirmesini sağlamakta ve yaşam sınırlarını çerçevelemektedir. Kırsal alanlarda müştemilat yapılarının konutlara eklenti olarak sonradan yapılmış oldukları söylense de aslında konutlar bu yapılar olmadan tek başlarına düşünülemezler. Yaşam alanı olarak tanımlanan konut; fırını, ambarı,

ahır / ağılı / kümesi, samanlığını da içine alan özel bir sınır içerisinde yaşam alanı oluşturmaktadır.

Kırsal alanlardaki üretim dinamiğinin öncelikle şekillendirdiği ahır, samanlık ve ambarlar farklı tedbirler barındıran yapım sistemleri ile özelleşmektedir. Var olduğu coğrafyadan kolaylıkla elde edilebilen malzemenin ihtiyaca yönelik özgün çözümleri ile oluşan bu yapılar işlevlerine göre şekillenmektedir. Bu bağlamda orman arazisinin yoğun olduğu kırsal alanlarda ahşap malzeme; kolay elde edilebilir, dayanıklı aynı zamanda hafif ve kolay işlenebilir olması sebebi ile ana yapım malzemesi olmuştur.

Çalışmaya konu olan Çorum ili, İskilip ilçesine bağlı köylerde yapılan belgeleme çalışmaları sonucunda samanlık ve ambar yapılarının tamamı ile ahşap malzemeden yapılmış olduğu, ahır yapılarında ise taşıyıcı iskelet sistem olarak ahşap kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yapılar özgün yapım teknolojisi ve mekân kurgusunu barındırmakta olup günümüze kadar herhangi bir şekilde literatüre kazandırılmamıştır. Bu yapılar uzun yıllar süren bir zaman dilimi içerisinde oluşturulmuş ve günümüze kadar ulaşabilmeyi başarmışlardır. Özgün malzeme, özgün yapım tekniği ve teknolojisi ile en işlevsel ve ekonomik çözümler üreten bu yapılar, teknolojik gelişmeler kaynaklı insanların yaşam biçimlerindeki değişiklikler ve göç gibi sebeplerden yok olma sürecine girmişlerdir. Bu bağlamda, kırsalın mimari kimliğini oluşturan bu yapıların korunmasını ve devamlılığını sağlanması kapsamında bir an önce belgelenip gerekli çalışmaların ivedilikle başlatılması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında Çorum ili İskilip ilçesine bağlı köyler kapsamında yapılan ön araştırma sonucu doğrultusunda özgün örneklerin 11 köyde (Seki köyü, Yanoğlan köyü, Akçasu köyü, Hallı köyü, Hacıhalil köyü, Yaylacıkseki köyü, Kurusaray köyü, Karmıs köyü, Elmalı köyü, Karagöz köyü, Kavaklı köyü) yoğun olarak günümüze ulaşabildiği görülmüştür. Bu 11 köyde kapsamlı alan çalışması yapılması uygun görülerek 12.01.2020 – 18.10.2022 tarihleri arasında zaman zaman yerinde tespitler yapılmıştır. Bu tespitler yapılırken görsel belgeleme kapsamında fotoğraflar çekilmiş ve videolar alınmış, krokiler çizilerek gerektiğinde rölöve ölçümleri yapılmış, gerekli detaylar ise ayrıca tespit edilerek fotogrametrik ve geleneksel sistem ile detaylı rölöveler elde edilmiştir. Yerinde inceleme sonucu alanda elde edilen veriler bilgisayar ortamında bir araya getirilerek ölçülü ve ölçekli çizimler, tipoloji çalışmaları ve detay çözümleri elde edilmiştir. Bu kapsamda rölöve elde edilmesinde

Autocad yazılımı kullanılmış, fotoğraflar ise çeşitli yazılımlar kullanılarak düzeltilmiş ve düzenlenmiştir.

Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında en yoğun karşılaşılan problem, köylerden verilen göç sebebi ile bu yapıların pek çoğunun ya zaman içinde bakımsızlık sebebi ile atmosferik koşullara bağlı bozulmalardan harap ve yıkık hale gelmiş olması ya da kullanıcıların yapıların içinde bulunduğu bahçe kapılarını ya da doğrudan yapıların kapılarını kilitleyerek köyden ayrılmış olmaları ve bunun sonucunda yapıların belgelenememesi olmuştur. Bu sebeple Seki köyünde 10 adet ambar, 8 adet samanlık, 6 adet ahır; Yanoğlan köyünde 4 adet ambar, 2 adet samanlık, 2 adet ahır; Akçasu köyünde 4 adet ambar, 4 adet samanlık, 2 adet ambar; Hallı köyünde 13 adet ambar, 1 adet samanlık, 7 adet ahır; Hacıhalil köyünde 2 adet ambar, 8 adet samanlık, 6 adet ahır, Yaylacıkseki köyünde 2 adet ambar, 1 adet samanlık, 2 adet ahır; Kurusaray köyünde 5 adet ambar 1 adet samanlık; Karmış köyünde 8 adet ambar, 10 adet samanlık, 5 adet ahır; Karagöz köyünde 1 adet ambar, 4 adet samanlık, Elmalı köyünde 1 adet ambar, 3 adet ahır belgelenebilmiştir. Sınırlılıklardan bir diğerini ise pandemi sebebi ile alana gidişte karşılaşılan şehirlerarası yolculuk kısıtlamaları, kullanıcıların yapı içlerine ya da bahçelere girmek için izin vermemesi veya yapı sahiplerinin virüs temaslı ve hasta olmaları sebebi ile belgelemelerin kısmi-kısıtlı yapılabilmesi oluşturmaktadır.

Tez kapsamında yapılan çalışma 5 bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde, kırsal mimarlık mirasının öneminden bahsedilmiş, kırsal mimariyi oluşturan ve korunmasını gerekli kılan etmenler ele alınmıştır. Ayrıca kırsal alanların korunmasına yönelik kurum ve kuruluşlara ait ulusal ve uluslararası bildirge ve yönetmelikler de incelenmiş konu ile ilgili analizleri yapılmıştır.

İkinci bölümde, İskilip ilçesinin konumu, tarihçesi, nüfusu, coğrafi özellikleri, kültürel ve ekonomik yapısı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca İskilip kırsalındaki konut mimarisi; yapı malzemeleri ve yapım sistemleri, plan şeması ve iç mekân özellikleri, cephe özellikleri ve mimari elemanlar kapsamında incelenerek ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Anadolu ve Dünyada benzer işlevlerle kullanılan ambar, samanlık ve ahır yapıları incelenerek benzerlik ve farklılıkları tespit edilmiştir. Çalışmaya konu olan İskilip kırsalında belgelemesi yapılan; yöreye özgü malzeme ve teknikler ile oluşturulmuş, işlevsel

mekân kurgusuna sahip ahır, tahıl ambarı ve samanlık yapıları; arazi çalışması sonuçları ile oluşturulan çizimler ve görseller ile detaylı olarak ele alınmış, tipoloji tabloları oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde, üçüncü bölümde detaylı olarak ele alınan müstemilat yapılarının korunmasına yönelik sorunlar ve bu sorunları hazırlayan etmenler üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise genel olarak ele alınan tüm çalışma kapsamında değerlendirmeler yapılarak kırsalın ve kültürel mirasın temelini oluşturan yapıların devamlılığı ve geleceğe aktarımı konusunda neler yapılabileceği ile ilgili öneriler belirlenmiştir.

2. KIRSAL MİMARLIK MİRASININ ÖNEMİ VE KORUNMASI

Kırsal mimarlık mirası son yıllarda uluslararası ve sonrasında ulusal düzeyde koruma çalışmalarına konu olmuş, dikkat çekilmesi konusunda geç kalınmış bir yapı grubunu oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda yoğunlaşan göç ve yapı terki kapsamında da ciddi problemler ile karşılaşan kırsal yapıların bozulmaları hızlanmış, ivedilikle tespit ve belgelemelerin yapılması gereklilik haline gelmiştir. Akılcı çözümlerle oldukça farklı işlev çeşitliliği sunan kırsal yapılar, üretim dinamiklerine göre de kendi içlerinde çeşitlenmektedir.

2.1. Kırsal Mimarlık Mirası ve Kapsamı

Nüfus, geçim kaynakları, gündelik yaşam gibi birçok etken incelendiğinde planlı olarak oluşturulmuş kentler dışında kalan alanları kırsal alan olarak tanımlamak mümkündür. TDK sözlüğü kır kavramını “*Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır*” olarak tanımlamaktadır [1]. Yine aynı kaynakta kırsal kavramının açıklaması ise “*Az insanın barındığı genellikle kır durumunda olan yer*” olarak yapılmıştır[1]. Kırsal mimarlık tanımını; kır ve kırsal kavramlarına bağlı olarak, kültürel değerlerin korunduğu, doğal kaynaklar sayesinde yaşam ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştiği, beşeri ilişkilerin önemini koruduğu ve kentsel alanların dışında kalan bölgelerde karşımıza çıkan yapı grupları olarak yapmak mümkündür [2].

Sosyal ve ekonomik değişkenler kırsalın şekillenmesinde belirleyici etmenler olmuştur. Geçimlerini tarım ve hayvancılıkla karşılayan kırsal halkın gündelik yaşamları içerisinde karşılarına çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturdukları yapılar da kırsal mimariyi şekillendirmektedir. Planlı kentler dışında kalan doğal çevre içerisindeki tarım arazilerinde konumlanan kırsal alanlar bulundukları bölgenin ekonomik, kültürel ve coğrafi özelliklerinin harmanlanması ile oluşmuşlardır [3]. Görsellik ve estetikten uzak, sadece işlev doğrultusunda şekillenen bu yapılar; doğal ihtiyaçlar sonucu oluşma, doğal malzeme kullanımı, doğal çevrede konumlanma gibi özellikleri ile doğal olanı yansıttıkları için sonuç ürünler incelendiğinde görsel algıya da hitap ederek estetik bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Kırsal alanlarda bulunan yapıların mimari özellikleri incelendiğinde tamamen halkın kendisi tarafından ve halkın kendi ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kırsal

alanlardaki halk tarafından oluşturulmuş bu yapıları ifade etmek için; yerel / yöresel mimarlık, kırsal mimarlık, halk mimarlığı, spontan mimarlık, Tarım Çağı Mimarlığı gibi farklı terimler kullanılmaktadır [3]. Bu terimler yabancı kaynaklarda ise “rural” ve “vernacular” gibi ifadelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeler çerçevesinde düşünüldüğünde kırsal mimarlığın, binlerce yıllık tecrübe ve doğa-insan-kültür birleşiminin bir sonucu olduğu söylenebilir [3]. Bu bağlamda günümüz kırsal yerleşimleri olan köylerde bir yere ait olma duygusunu, ait olunan yerde birlik içinde yaşamayı ve var olan mekâna bağlılığı görmek mümkündür [4].

ICOMOS’ un yaptığı açıklamalar kırsal mimari mirasın önemini ortaya koymaktadır.

Kültürel miras: Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Mimari miras: İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünlük koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır [5].

Yine aynı bildirge de geleneksel mimari miras için “teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesi ile hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.” tanımı kullanılarak son şekli verilmiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi günümüz olanaklarında şekillenen kentler arasında özgünlüğünü bugüne kadar koruyabilmiş kırsal alanlar geleceğe bırakabileceğimiz mimari değerlerimiz arasındadır [5].

2.2. Kırsal Mimarlık Mirasını Oluşturan ve Korunmasını Gerekli Kılan Etmenler

Anadolu’nun genelinde kırsal alanlar, kendi kendilerine yetebilen evler, samanlıklar, ahırlar ve ağıllardan oluşmaktadır. Halkın tarım ve hayvancılıkla uğraştığı kırsal alanlarda mimari yapıların yanı sıra tarlalar, çayır ve dağ otlakları da bulunmaktadır. Tarıma elverişli topraklar, çayır ve su kaynakları; sosyal, ekonomik ve güvenlikle ilgili kaygıların olması evlerin birbirlerine yakın, derli toplu köyler ortaya çıkarmıştır. Anadolu’da ki geleneksel köy toplulukları, cumhuriyetin kuruluşundan sonra dahi ekonomik anlamda çok tutucu olmuşlardır. Atalarından kendilerine miras kalan bilgileri kaybetmemek adına sosyal ve ekonomik alanlardaki bilgilerini aynen devam ettirmişlerdir [6].

Kırsalın mimari kimliğin, kültürel ve coğrafi özellikler sonucu tarihi süreç içerisinde oluştuğunu söylemek mümkündür. Toplumun geçim kaynakları, gelir düzeyi, günlük ihtiyaçları, yaşadıkları çevrenin iklimi ve doğal malzemesi kırsal mimariyi biçimlendirmektedir. Bu bağlamda biçim kaygısından uzak sadece işleve yönelik oluşturulmuş mekân ve çözümleri kırsal alanların kendilerine has mimari kimliğini oluşturmaktadır.

Kırsal mimarideki özellikler bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir. Yöresel farklılıklar sonucu oluşan araziye oturma şekli bölgeler arasında veya aynı bölge içerisindeki kır yerleşimlerinde bile farklılıklar oluşabilmektedir [7]. Farklılıkların ortaya çıkmasında belli başlı etmenler bulunmaktadır. Kırsal yerleşmelerin yerini, planını, büyüklüğünü ve türünü; topografya, iklim, ekonomi ve halkın sosyal yaşamı belirlemektedir. Mimari yapının biçimi ve mekân düzeni gibi özelliklerini etnik ve kültürel faktörler, yapı malzemeleri ve teknikleri etkilemektedir. Bu etmenler kırsal mimarinin yerel/bölgesel özellikleri üzerinde de doğrudan etkilidir [6].

Geleneksel mimarlığın oluşum mantığında insanın yaşam biçimi, değer ve toplumsal kuralları, mahremiyet anlayışı, bireyin özel yaşam sınırları bulunmaktadır. Geleneksel mimarlığımızın bir parçası olan kırsal alanlarda da bu ilkeler doğrultusunda yapıları biçimlendiren 4 etkenden söz etmek mümkündür [3].

Çevresel etkenler

Tarihsel süreç içerisinde yerleşik düzene geçilmesi ile birlikte insanlar verimli arazi ve su kaynaklarına yakın bölgelere yerleşmeye başlamışlardır. Yerleşim sırasında barınma ihtiyaçlarını karşılamak için de en yakınlarındaki ve kolay ulaşımına sahip malzemeleri seçmişlerdir. Çevre de bulunan malzemeleri belirleyen en önemli etmen ise iklimdir. İklimin belirlediği yakın çevredeki yapı malzemesinin kullanılacağı topoğrafyanın da yerel mimari kimliğin oluşmasında ve biçimlenmesinde büyük önemi vardır. Çevresel etkenleri oluşturan iklim, topoğrafya ve çevredeki malzeme sonucu yöresel farklılıklar ve birbirinden farklı kırsal peyzaj alanları oluşmaktadır.

Kültürel etkenler

Geleneksel kırsal mimariyi oluşturan kültürel etkenler içerisinde konutları kullanan halkın; gelenek ve göreneklerini, dini ve dilini, dünya görüşünü, aile yapısını, yaşama şeklini, toplumla olan ilişkilerini, oluşturacağı yapının çevreyle ilişkisini ve temel işlevini saymak mümkündür. Toplumlar atalarından süregelen gelenek ve göreneklerini göz ardı etmemekte ve yaşamını sürdüreceği mekânı da bu etkiler doğrultusunda şekillendirmektedir.

Sosyal etkenler

Kırsal halkın, aile yapısı, yaşam biçimi, dünya görüşleri, ekonomik özellikleri, aile bireylerinin beklentileri ve deneyimleri gibi kavramlar kırsal mimarlığı şekillendiren sosyal etkenlerdir. Bu bağlamda kırsal mimarının halkın atalarından miras kalan alışkanlıkları sonucunda oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bireysel etkenler

Gündelik ihtiyaçlar doğrultusunda işleve yönelik oluşturulan yapılarda, bireyin aile yapısının, ekonomik özgürlüğünün ve geçmiş deneyimlerinin izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda halkın bireysel özellikleri de yaşamını sürdüreceği yapıların biçimini oluşturmakta dolayısıyla kırsal mimariyi şekillendirmektedir.

Çevresel, kültürel, sosyal ve bireysel etkenlerin içinde olduğu yöresel farklılıkların ortaya çıkardığı yerleşme karakteri, kırsalın yerel kimliğini oluşturmaktadır. Yıllar içerisinde halkın yaşanmışlıkları sonucu kendi ürettikleri çözümlerle, emek emek oluşturdukları doku bugünüme ışık tutmaktadır.

Ülkemizdeki kırsal yerleşmelerde bulunan özgün nitelikli konutlar ve bu konutların ayrılmaz birer parçası olan depo, işlik, fırın, ahır, samanlık gibi yapıların tamamı doğa ve insanın birbirleriyle olan uyumu sonucu oluşmuşlardır. Günümüz teknolojik gelişmelerine rağmen geleneksel üretim tekniklerinin kullanıldığı kırsal alanların özgünlüğü, günümüze kadar ulaşabilmiş birçok yapının korunmasını gerekli kılmaktadır [8].

Kırsal mimarlık, toplumların mimar ya da bir uzman gerekmezsizin bulundukları çevrede en uygun mekânı meydana getirmesidir. Bu mekân oluşturulurken herhangi bir estetik kaygı duyulmamaktadır. Estetik, toplumun geleneklerinden gelmekte ve yapının ve çağın teknolojisi ile birlikte nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu süreç sonunda meydana gelmiş ürünlere günümüz koşullarında baktığımızda birbirleri ile aynı nitelikte ve biçimde yapıların olduğu görülmektedir. Sonuç üründeki yapıların birbirlerine benzeyişlerindeki ve ölçülerindeki yakınlık yapılar arasında bütünlüğü ve uyumu meydana getirmektedir [9].

Görsel ve biçimsel kaygıdan uzak, işlevin ön planda olması ile oluşturulan bu yapılar, tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusun azalması sonucu yok olma tehlikesi altındadır. Çağın getirdiği teknolojik gelişmelere bağlı olarak kırsal alanlardaki halkın hayata bakışları, istek ve beklentileri de değişmiştir. Okuma yazma oranının artmasıyla meslek sahibi olan kişilerin kır yaşamına geri dönmemesi veya kırsaldaki genç nüfusun iş olanakları nedeniyle kente göç etmesi kırsalda yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmuştur. Bu durumun sonucunda kırsaldaki üretimin azalması ya da tamamen bitmesiyle, üretim dinamiklerine hizmet eden ambar, ahır, samanlık gibi yapılarda yok olmaya sürecine girmiştir. Bu durum geleneksel kültür mirasımız kapsamında tanımlanan kırsal mimarlık mirasının sürdürülebilir olmasını engellemektedir. Ait olduğu bölgenin kimliğini ve ruhunu üzerlerinde taşıyan bu yapılar aslında kendi geçmişimizi ve yaşamda varoluş sürecimizi bize sunmaktadır. Cansever, doğal coğrafyalarında, geçmiş nesiller tarafından meydana getirilmiş olan güzelliklerin korunmasının gerekliliğine dikkat çekerek konunun önemini ortaya koymaktadır.

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde, korunması gerekli kültür varlığı olarak, "Topoğrafik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterinde uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımdan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki homojen bina grupları" tanımı kullanılmıştır [8].

"KTVKYK'nın 05.11.1999 gün ve 660 sayılı İlke Kararı" nda 2. Grup yapılar için "Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar" tanımı kullanılmıştır. Bu tanımdan da açıkça anlaşıldığı gibi korunması gerekli kültür varlıkları içerisinde 2. grup yapıların çoğunluğunu geleneksel konutlar oluşturmaktadır. Anadolu kır yaşamının doğal sonucu olarak vücut bulmuş yapıların nitelik

ve nitelik olarak sahip oldukları zenginlik geleneksel kültürümüzün yapı taşı oluşturmaktadır [8].

Günümüze kadar ulaşabilmiş kültür varlığı niteliğindeki kırsal yapılar, yapıldıkları zamanın teknik düzeyinin ve yaşam kültürünün somut birer belgesidir. Geçmiş yaşamla ilgili bu bilgileri üzerinde taşıyan bu yapıların sürekliliğinin devam ettirilmesiyle gelecek nesillere aktarımı sağlanmalıdır.

Kültür varlıkları, korunmalarını gerekli kılan birçok değere sahiptir. Bu değerler konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, çalışma kapsamındaki değer anlayışlarında Madran ve Özgönül'ün sınıflandırması ölçüt alınmıştır. Bu değerler geleneksel değer, süreklilik değeri, teknik değer, özgünlük değeri, enderlik değeri, işlevsel değer, eğitim değeri, belge değeridir [8].

Geleneksel değer

Bu değer, yapının içinde olduğu toplumun kültürel özellikleri, gelenek ve görenekleri ile doğrudan ilgilidir. Mimarlık ürünleri toplumun yaşam biçimini, inanışlarını en doğal şekilde yansıtmaktadırlar. Bu nedenle mimari eserler (konut, cami, medrese, han vb.) belli bir dönemin yaşam biçimini üzerlerinde taşıdıkları için geleneksel değere sahiptirler. Icomos - Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde bu değer folklorik değer olarak ele alınmıştır.

Süreklilik değeri

Bir kültür varlığının günümüz çağdaş yaşamı içerisinde kullanılıyor olması “süreklilik değeri” ile ilgilidir. Yapıların işlevsel özellikleri sonucu halen kullanıyor olmaları korunmalarını gerekli kılmıştır. Bu sayede geçmişi günümüze ve geleceğe aktarabileceklerdir. Bu bağlamda yapının özgün işleviyle kullanımının ya da yeni işlev verilerek kullanımı yapıyı canlı tutmakta ve süreklilik değerini oluşturmaktadır.

Özgünlük değeri

Bir mimari yapı ya da mimari eleman, yapıldığı dönemin tüm özelliklerini günümüze kadar bozulmadan ulaştırabilmiş ise bu yapı ya da eleman “özgün” olarak nitelendirilmektedir.

Özgün bir mimari eser ya da eleman döneminin tanınması ve gerekli bilgilerin edinilebilmesi açısından da oldukça önemlidir.

Enderlik değeri

Benzerlerinin zaman içerisinde yok olduğu, günümüze ulaşabilmiş olanların oldukça az olduğu mimari eserler ve mimari elemanlar enderlik değeri, taşımaktadırlar.

Teknik değer

Teknik değer; yapıların var olduğu coğrafyanın el verdiği yapım malzemesini, yapı ustalarının sahip oldukları teknik bilgileri, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda oluşan işlevsellik ve çözüm önerilerini de içeren yapı tasarımındaki anlayışı ifade etmektedir.

İşlevsel değer

Kültür varlığı sayılan bir yapının özgün işlevinin korunarak devamlılığının sağlanması oldukça önemlidir. Yapının özgün işlevi günümüz şartlarına uygun olmadığı durumlarda yapıyı korumak adına yeni işlev verilerek devamlılığının sağlanabilmesi de oldukça önemlidir.

Eğitim değeri

Toplumların kültürel değerleri ile meydana gelen kentsel ve kırsal alanlar kullanıcısının yaşamışlıklarını üzerlerinde taşımalarından dolayı, eski zamanlar hakkında en somut bilgi edinme kaynaklarıdır. Bu öğretici değerleri geçmişten günümüze ulaştırmayı başarabilmiş ve geleceğe de aktarma potansiyelleri mevcuttur.

Belge değeri

Diğer tüm değerlerle ilişkili olan bu değer, kültürel kimliğimize ait olan her türlü yapı ve mimari elemanı içermektedir. Yaşamın mekâna yansımaları olarak kabul ettiğimiz yapılar ve mimari elemanlar, yapıldıkları dönemin yapı sanatını ve o yapıda yaşayan insanların yaşam kültürleri hakkında bilgi edinmemizi sağlayan en değerli belgelerdir.

Madra ve Özgönül'ün belirlemiş olduğu süreklilik değeri, tarihsel değer, anı değeri, mitolojik değer, artistik ve teknik değer, özgünlük değeri, enderlik değeri, teklik değeri, grup değeri, çokluk değeri, homojenlik değeri, ekonomik değer, işlevsel değer, geleneksel değer, eğitim değeri, belge değeri gibi ölçütlerden yukarıda açıklaması yapılan değerler kırsal mimarlık mirasını oluşturan yapılarda da bulunmaktadır. Kırsal yapıların halkın geçmişten gelen gelenekleri doğrultusunda oluşmuş olması geleneksel değeri yansıtmakta, kırsal yapıların sayıca az olmasına rağmen halen kullanılan örneklerinin olması veya kullanılmayan ancak ayakta olan yapıların tedbirler alınarak geleceğe aktarımının sağlanması süreklilik değerinin bir sonucudur. Kırsal mimariyi oluşturan yapıların yapıldıkları dönemlerin tüm özelliklerini barındırmaları özgünlük değerini oluşturmaktadır. Özgün özellikteki bu yapıların günümüze ulaşabilen örneklerinin oldukça az sayıda ulaşmış olması yapıların enderlik değeri kazanmalarını sağlamaktadır. Günümüzde ender sayıda kalmış olan bu yapıların, var oldukları coğrafyanın el verdiği malzemeler ve dönemin elverdiği teknoloji ile inşa edilmiş olmaları teknik değerlerini oluşturmaktadır. Bu yapıların günümüzde de özgün işlevlerini korumaları ya da özgün işlevin kullanılamayacağı durumlarda yapıların devamlılığının sağlanması amacı ile yeni işlevler verilmesi işlevsel değer sonuqlarıdır.

Kırsal mimarının yapıldıkları dönemin imkânları ile ihtiyaçları doğrultusunda halkın gelenek ve göreneklerine bağılı olarak oluşmuş olması, geçmiş dönemlerle ilgili günümüze ışık tutmaktadır. Kırsal mimarının bu özelliğı eğitim ve belge değeri ile doğrudan ilişkilidir.

2.3. Kırsal Mimarlık Mirasının Korunmasında Hukuki Boyut

Kırsal alanlar 19. yüzyıldan itibaren önem kazanmış ve kırsal alan sorunlarına yönelik çözüm yolları aranmıştır [10]. Bu dönemde nüfusun büyük bir bölümünün köylerde yaşıyor olması kırsal alanların önemini arttırmıştır. Geçmişin izlerini, insanın doğayla olan etkileşimini üzerinde taşıyan kırsal yapıları ve doğal çevrelerinin kültür mirası olarak korumanın önemi yıllar içerisinde kavranmıştır.

'Koruma' kavramının en temel sorunlarının birini neyin korunması gerektiğı düşüncesi oluşturmaktadır. İlk akla gelen çok eski tarihlerden günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş anıtsal yapılar (cami, han, hamam vb.) olsa da, estetik ve biçimden uzak sadece işleve

yönelik oluşturulmuş toplumsal hayatın gündelik yaşamına ait yapılar da uzun yıllar sonra koruma kapsamına alınmıştır [11].

Kırsal mimarlığın kültür varlığı olarak değerlendirilmesi ve sergilenmesi kavramı, Eres'in 2013 yılında yaptığı çalışmaya gören ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yaşanan sanayileşme ile birlikte kırsal halk kentlere göç etmeye başlamış böylece kır ve kent arasında büyük değişiklikler yaşanmıştır. Kırsal nüfusun azalmasıyla kırsal yaşamının dinamiği bozulmasına neden olmuştur. Bu durum tarım toplumunun mimarisinin yok olacağı düşüncesini ve bunun sonucunda gelecek kuşaklar için gerekli kültür mirası olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda, İsviçreli Karl Victor von Bonstetten'in 1970 yılında "geçmiş kültürün somut verileri olarak" çiftlik evlerinin belli bir alanda toplanması gerektiği fikrini ortaya atmış ve devamında aydınlanma Devrimi ile birlikte ulus olma bilincinin gelişmesi toplumların kır kültürünün göstergesi olan kırsal mimarlık eserlerini koruma ve sergileme yoluna gitmişlerdir. Eres 1790 yılında Karl Victor von Bonstetten'in ortaya attığı fikir, 1891 de Arthur Hazelius'un çabalarıyla Stockholm'de gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki nitelikli çiftlik evleri taşınmış ve Skansen Açık Hava Müzesi'nde sergilenmiştir. Bundan sonraki süreçte 2. Dünya savaşına kadar ve sonrasında, İskandinav ülkeleri, Romanya, Kıta Avrupası ülkeleri ve İngiltere'de de açık hava müzesi açılmıştır. 2. dünya savaşının yarattığı tahribat, tarihi çevrelerin korunması kavramının gelişmesi açısından dönüm noktası niteliğindedir. Savaş nedeniyle tamamen yok olan veya yok olma tehlikesi altına giren geleneksel mimari dokuların yaşatılması ve korunması için yeni adımlar atılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, özgün yapım tekniği ve işlevini günümüze kadar koruyabilmiş kırsal alanların toplumsal bellekteki sürekliliğini sağlamak, gelecek nesillere aktarımının gerekliliğinin ifade eden birçok yasa, karar, tüzük ve sözleşme yapılmıştır. 19. yüzyıldan itibaren yapılan çalışmalarda kırsal alanlar üzerinde durulmuş olsa da, kırsal alanlara yönelik asıl çalışmalar 20. yüzyılın ikinci yarısı itibari ile gelişmiştir [12].

Avrupa'da gerçekleşen bu oluşumlar şu şekildedir:

1. Malraux Yasası (1962)
2. UNESCO – "*Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı*" (Paris, 1962)
3. Venedik Tüzüğü (1964)
4. "*Köy ve Kent Arasındaki Dengede Kırsal Canlandırma Politikalarına İlişkin İlke Kararları(73/3)*" (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1973)

5. Amsterdam Bildirgesi (1975)
6. Granada Kararı: “*Bölgesel Planlama Kırsal Mimari, Avrupa Pilot Projeler Programı Sempozyumu No: 2*” (1977)
7. “*Kırsal Mimari Mirasa İlişkin 881/1979 No’lu Tavsiye Kararı*” (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1979)
8. “*Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi*” (Granada, 3 Ekim 1985)
9. “*Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye*” (89/6) (Avrupa konseyi bakanlar komitesi 1989)
10. “*Kırsal Alandaki Altyapı Ve Ulaşım Hakkında Tavsiye*” (90/12) (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1990)
11. “*Çevre Politikaları Kapsamında Bütünleşik Kültürel Çevre Koruması Üzerine Tavsiye*” (95/9) (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1995)
12. ICOMOS – “*Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü*” (Meksika, 1999)
13. ICOMOS – “*Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler*” (Meksika, 1999)
14. “*Avrupa’nın Kırsal ve Ada Bölgelerinde Doğal, Mimari Ve Kültürel Mirasın Korunması Kararları*” (Strasbourg, 2006)
15. ICOMOS – “*Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*” (2013)
16. ICOMOS – “*Ahşap Mimari Mirasın Korunması İçin İlkeler*” (Yeni Delhi, 2017).

1962 yılında tarihi kentlerin bütüncül olarak korunması ve yaşatılması gerekliliğini savunan “Malraux Yasası” kabul edilmiştir. Aynı yıl UNESCO’nun Paris’te gerçekleştirdiği “Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı” ilke kararlarında doğal çevresi ile birlikte kırsal mimarinin belgelenmesi ve korunması amaçlanmıştır [12].

Venedik tüzüğünün (1964) 1. maddesinde “*Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar*” ifadesi yer almaktadır [11]. Bu madde ile korunması gerekli anıt kavramının içeriği genişletilmiştir.

Koruma kavramı ile ilgili Venedik tüzüğündeki maddeler ise şu şekildedir;

- Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.
- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.
- Anıtların korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.
- Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına - anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında - izin verilmemelidir.
- Anıtın tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir [11].

Venedik tüzüğünün 1. maddesinde korunması gerekli anıt kavramının içeriğinin genişletildiği düşünüldüğünde, yukarıdaki koruma ilkelerinin kırsal alanlar için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Belli bir dönemin belli bir toplumun yaşamışlığını içeren kırsal alanlar kendi bölgelerinin özgünlüğünü yansıtırken ülkelerin ve en geniş kapsamda dünyanın kültürel çeşitliliğinin birer göstergesidir.

Avrupa kıtasında yaşanan sanayileşme sonucu köyden kente göç oranında artış yaşanmıştır. Göç sebebiyle kırsal alanların yok olmasını engellemeye yönelik 1973 yılında *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi* tarafından alınan, “*Köy Ve Kent Arasındaki Dengede Kırsal Canlandırma Politikalarına İlişkin İlke Kararı*” kabul edilmiştir. Bu kararla kırsal alanlarda, insan ve doğa arasındaki dengenin bozulmaması için göçün engellenmesi hedeflenmiştir. Amsterdam bildirgesi (1975), “mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.” maddesi ile hem mimarlık mirası kapsamı genişletmekte hem de kırsal mimarlığa verilen önemi göstermektedir. Buna bağlı olarak 1976 yılında UNESCO “kültürel varlık” kavramı oluşturulmuştur. Bu kavram herhangi bir kültürü yansıtan tüm maddi varlıkları kapsamaktadır [11].

1976 yılında UNESCO tarafından yayımlanan “Tarihi Alanların Korunması Ve Çağdaş Rollerinde Tavsiyeler” metninde şu tanımlara yer verilmiştir:

- ‘Tarihi ve mimari (geleneksel de dahil) alanlar’, arkeolojik, mimari, tarih öncesi, ve tarihi, estetik veya sosyo-kültürel açıdan bütünlükleri ve değerleri kabul edilmiş yapı grupları, yapılar, arkeolojik sitler de olmak üzere açık alanlardır. Nitelikleri çok farklı olan bu alanlar arasında özellikle aşağıdakileri belirlemek olanaklıdır; prehistorik sitler, köyler veya homojen anıtsal gruplar ki bunların değiştirilmeden korunmuş olmaları kuralı vardır.
- ‘Çevre’, bu alanların algılanış biçimini statik veya dinamik olarak etkileyen veya bu alanlara mekânsal olarak veya sosyal, ekonomik ve kültürel bağlarla doğrudan bağlı olan veya insan eliyle oluşturulmuş yer anlamına gelir.
- ‘Koruma’, tarihi veya geleneksel alanlar ve çevrelerinin tanımlanması, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları anlamına gelir [11].

Bu tanımlar çerçevesinde incelendiğinde, UNESCO tarafından hazırlamış olan bu tavsiye kararı doğrudan olmasa da zaman içerisinde oluşan kültürel etkileşimin sonuç ürünü olan geleneksel alan olarak kırsal bölgelerin korunması gerektiği çıkarımı yapılabilir.

1977 yılında yayımlanan Granada Kararı’nda “*kırsal mimari ve çevresi yok olma tehdidiyle karşı karşıyadır*” düşüncesi ile insan yapımı çevresiyle yakından ilişkili olan kırsal mimari mirasın korunması ve kullanımının devamlılığı için mümkün olan tüm yolların araştırılması gerektiği vurgulanmıştır [13].

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “kırsal mimari mirasa ilişkin 881/1979 No’ lu tavsiye kararı’nda, 1975 ten itibaren kırsal mirasın ve korunması konunun gereken önemi görmemesi ile birlikte “modernleşme” gerekçesi ile zarar vermenin devam etmekte olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda kırsal mimarinin öneminin altı çizilerek, kırsal bölgelerde “*yaşayan halkın kendilerine özgü sosyal ve kültürel değerlerini geliştirmesine fırsat tanınacaksa kırsal kesimlerdeki tarihi mimari ortamın*” devamlılığının sağlanması ve korunması gerektiği belirtilmiştir [14].

Avrupa konseyi bakanlar komitesinin 1989 yılında hazırlamış olduğu, Kırsal Mimari Mirasın Korunması Ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye Metni’ nde “*yakın yıllarda tehlikeye giren tarımsal üretim ve sosyal dönüşümlerin değişen modellerinin, geleneksel kırsal mimari varlığını ve yerleşimini tehdit etmektedir*” ifadesi yer almaktadır. Tavsiye kapsamında; Avrupa genelinde kırsal miras kültürüne ve bu mirasa daha fazla saygı göstermek gerektiği, kırsal mirasın çevresiyle birlikte korunmasının planlanması üzerinde durulmuştur [15].

Bu bağlamda kırsal yapıların olabildiğince özgün karakterini koruyarak onlara yeni işlevler yükleyerek yeniden kullanılmalarını sağlamak, kırsal yapıların kurum ve kuruluşların dikkatini çekmesini sağlamak, Venedik Tüzüğü'nün gereklerini yerine getirmek ve geleneksel mimarlığın özgünlüğüne dayanan bir yaklaşımla oluşturulacak çağdaş yerel mimari anlayışı teşvik gibi öneriler getirilmiştir [15].

Kırsal yaşam kültürünün bir sonucu olarak oluşmuş kırsal alan yapıları, ICOMUS' un yaptığı 'kültürel miras' ve 'mimari miras' tanımı kapsamında da ele almak mümkündür. Bu nedenle hem kültürel miras hem mimari miras kapsamında düşünülen kırsal alan yapılarının, korunması gerekli mimarlık mirası oldukları su götürmez bir gerçektir.

ICOMOS' un 1999 yılında 'Geleneksel Mimari Miras' konulu tüzüğünde geleneksel mimarinin korumaya değer olan özelliklerinden üzerinde durulmuş, *"insanın dünya üzerindeki varlığının nüvesini oluşturan bu geleneksel armonileri yaşatmak için çaba göstermemek insanlık mirasına yakışmayan bir davranış olacağı"* belirtilmiştir [11].

Bu tüzükte 'Koruma' ile ilgili şu ilkelere yer verilmiştir.

- Geleneksel çevrenin korunması çok disiplinli bir uzman ekip tarafından, değişim ve gelişmenin kaçınılmaz olduğu kabul edilerek ve toplumun kültürel kimliğine saygı gösterilerek yürütülmelidir.
- Geleneksel yapılara, yapı guruplarına ve yerleşmelere yapılacak çağdaş müdahaleler onların kültürel değerlerine ve geleneksel karakterlerine saygı göstermelidir.
- Geleneksel mimarlık ender olarak tek yapılarla temsil edilebilir; bu mirası daha iyi yaşatmanın yolu değişik bölgelerin özelliklerini yansıtan yapı guruplarını ve yerleşmeleri bakım ve onarımla korumaktır.
- Geleneksel mimarlık kültürel peyzajın temel bileşenidir ve koruma yaklaşımları geliştirilirken bu ilişki dikkate alınmalıdır."
- Geleneksel miras yalnız somut biçimler, kütleler, strüktürler ve mekânlardan oluşmaz, bunların kullanılış ve algılanış biçimlerini, gelenekleri ve onlara bağlı elle tutulamayan ilişkileri de kapsar [11].

Bu ilkelerle geleneksel olan eserlerin öneminin vurgulanmasının yanı sıra bu önem neticesinde bu eserlerin kimler tarafından ve nasıl korunması gerektiği üzerinde durulmuştur.

1999 yılında ICOMOS' un *"ahşap tarihi yapıların korunması"* için oluşturmuş olduğu ilkeler çalışma alanında tespit edilen yapılarında özgün karakterleri ile korunmaya değer olduklarını kanıtlamaktadır. Bu ilkeler kapsamında ahşap yapıların dünya kültürel mirasının

birer parçası oldukları, yapım malzemeleri ve teknikleri bağlamında büyük farklılıklar gösterdikleri, malzemelerinin değişik tür ve özellikteki ağaçlardan elde edildikleri belirtilmiştir. Bu özelliklerinin yanı sıra ahşap yapıların doğal etkenler (nem, mantar, böcek, yangın vb.) ve kötü kullanım ya da geleneksel tekniklerin unutulması sebebi ile yok olma tehlikesi altında oldukları vurgulanmıştır. ICOMOS bu ilkelerle tarihi ahşap yapıların yaşatılması ve korunmaları gerektiğine dikkat çekmektedir [16].

ICOMOS' un 2003 yılında 'Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu' konulu 14. genel kurulunda alınan;

- Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü dar tanımlı ölçütlere dayandırılmaz çünkü tüm kültürler saygı, onların ait oldukları kültürel çerçeve içinde değerlendirilmelerini gerektirir.
- Mimari mirasın değeri yalnız görünüşünde değildir; tüm bileşenleriyle döneminin yapım teknolojisinin ünik bir örneği olarak korunmuş olması önemlidir. Özellikle yapıların yalnız cephelerinin korunup, içerdeki taşıyıcı öğelerin kaldırılması koruma ölçütlerine aykırıdır. Maddeleri kırsal mimari mirasın sürdürülebilir olması gerektiği anlayışını destekler niteliktedir [17].

1999 yılında ICOMOS tarafından yayımlanan "ahşap tarihi yapıların korunması için ilkeler" güncellenerek 2017 yılında "ahşap mimari mirasın korunması için ilkeler" adı altında tekrar yayımlanmıştır. Bu ilke kararları şunlardır;

- Her döneme ait ahşap kültür mirasını Dünya kültür mirasının bir parçası olarak değerlendirmek, taşıyıcı sistemlerinin ve ayrıntılarının önemine saygı göstermek,
- Ahşap kültür mirasının ve onunla bağlantılı somut olmayan kültür mirasının zengin çeşitliliğinin farkında olmak ve saygı göstermek,
- Ahşap kültür mirasının zanaatkâr ve yapı ustalarının yetenekleri ile onların geleneksel, kültürel ve kuşaktan kuşağa aktarılan birikimleri hakkında veri sağladığının bilincinde olmak,
- Kültürel değerlerin zaman içindeki evrimini ve değerlendirmelerin belirli aralıklarda gözden geçirilmesi gerektiğini, özgünlüğün değişen kavram ve eğilimlere nasıl uyarlandığını anlamak,
- Korumada kullanılabilecek yöntem ve tekniklerin zengin çeşitliliğini dikkate alarak, değişik yerel geleneklere, yapı uygulamalarına ve koruma yaklaşımlarına saygı göstermek,
- Geçmişte kullanılan değişik ahşap tür ve kalitelerini tanımak ve saygı göstermek,
- Ahşap yapıların, binanın tümünün veya taşıyıcı sisteminin zaman içinde geçirdiği değişiklikler hakkında değerli veriler barındırdığını bilmek,
- Ahşap taşıyıcı sistemlerin deprem kuvvetlerine karşı koymada mükemmel bir davranış gösterdiğini dikkate almak,
- Tümöyle veya kısmen ahşaptan yapılmış binaların ısı ve nem değişiklikleri, ışık, mantar, böcek saldırıları, aşınma, yıpranma, yangın, deprem veya diğer doğal afetler ile insanların yıkıcı eylemleri gibi çevresel ve iklimsel koşullara olan duyarlılığını bilmek,

- Tarihi ahşap yapılardaki kayıpların, kolay hasar görme, kötü kullanım, geleneksel zanaatların, geleneksel tasarım ve yapım tekniklerinin unutulması, halkların manevi ve tarihi gereksinimleri konusundaki anlayış eksikliği dolayısıyla arttığının farkında olmak,
- Halkın katılımının ahşap kültür mirasının korunmasındaki öneminin, sosyal ve çevresel dönüşümlerle olan ilişkisinin ve sürdürülebilir gelişmedeki rolünün farkında olmak [18].

Belgenin amacı, ahşap malzeme kullanılarak oluşturulmuş kültür mirasının kültürel öneminin farkına varılıp devamlılığının sağlanabilmesi için uluslararası çerçevede gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktır. Bu amaç içerisinde kullanılan ‘ahşap kültürel miras’ deyiimi, *“kültürel önem taşıyan veya tarihi alanların parçası olan her tür ahşap bina ve yapıların yanı sıra, geçici, hareketli ve evrilen yapılar”*ı da tanımlamaktadır [18].

Avrupa’da özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra çıkarılan bu yasa ve tavsiyelerle kırsal mimarlık mirasının korunması gerekli kültürel bir değer olduğu desteklenmiştir. Avrupa Birliği uyum süreci içerisinde Türkiye de bu yasa ve tüzükleri kabul etmiştir [15]. KTVKYK’nın, “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım Ve Onarımları” ilke kararları içerisinde “Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.” açıklamasıyla “2. Grup yapılar” olarak ifade edilen tanıtımda kırsal mimarlık mirası, korunması gereken taşınmaz kültür varlığı olarak ele alınmıştır [19].

KTVKYK’nın “660 sayılı ilke kararları” nda yer alan;

- Yapının günümüze ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu, özgün kitle ve gabarisi korunacaktır.
- Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır.
- Yapıların tarihsel ve sosyo-kültürel değer taşıyan ekleri korunacaktır [20].

İlkeleri kültürel mimari mirasın önemini vurgulamak ve korunmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş ilkelerdir. Bu ilkelerde yaşam alanı olarak kullanılan konutun yanı sıra, yaşam alanlarına ek olarak yapılan ve birbirleri arasında işlevsel bir bağ olan yapıların da korunması gerektiği vurgulanmıştır. KTVKYK ‘nın ilke kararlarında ana yapılar dışında eklerinde korunması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu kırsal alanlardaki konut dışı yapılarında özelleştirilerek korunması gerektiğinin bir kanıtıdır.

3. İSKİLİP İLÇESİ GENEL ÖZELLİKLERİ VE KIRSAL KONUT MİMARİSİ

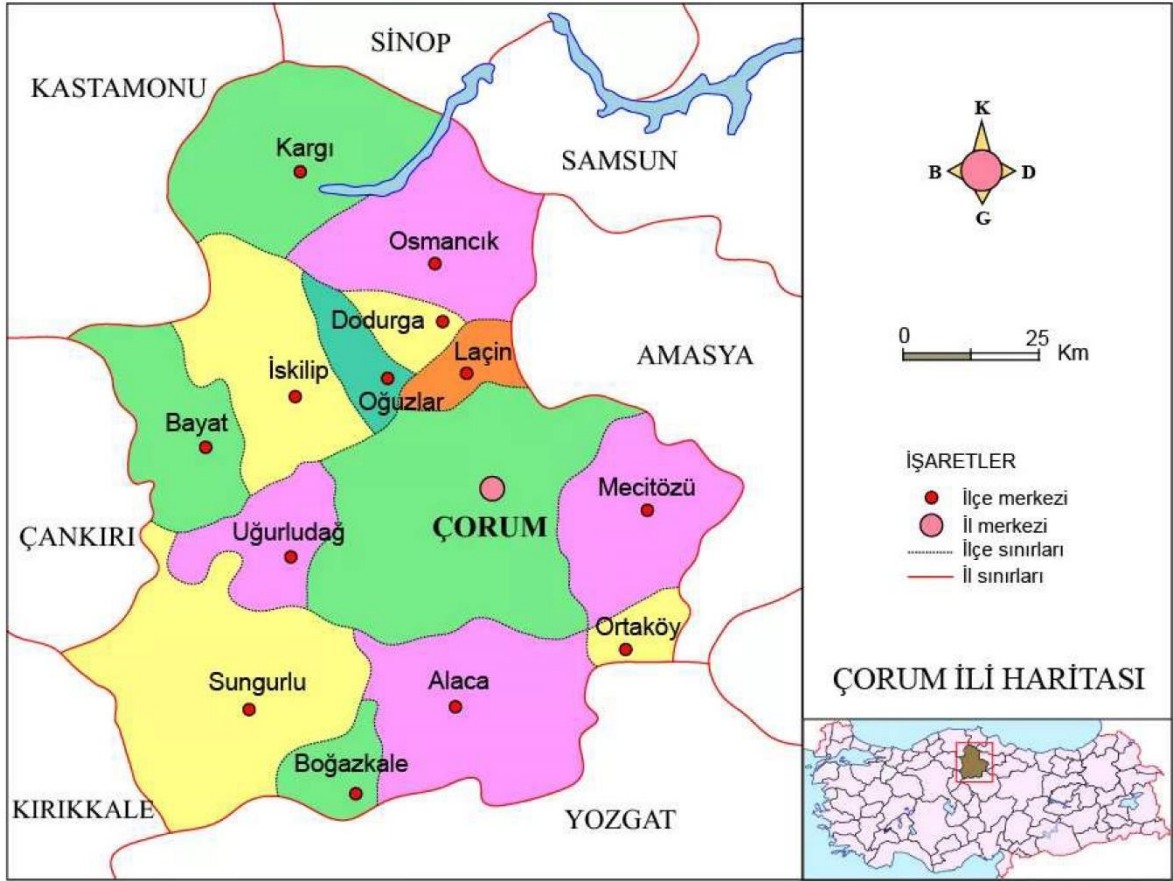
İskilip, Çorum iline bağlı bir ilçe merkezidir. Çorum, İç Anadolu Bölgesi'ne bağlı bir il olmasına rağmen İskilip ilçesi iki farklı bölge sınırları içerisinde yer almaktadır. İlçenin, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü ve Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde toprakları bulunmaktadır. İlçe topraklarının toplam alanı ortalama 1187 km²'dir [21]. İlçede 177 devamlı yerleşmesi bulunmaktadır. Bu yerleşmeler içerisinde 65 köy, köylere bağlı 93 mahalle ve 18 çiftlikten bulunmaktadır [22].

Resim 3.1. İskilip - genel görünüm [23]

3.1. Konumu

İskilip, 40,7306 kuzey enlemi, 34,4710 doğu boylamında yer alır [24]. Çorum iline bağlı bir ilçe merkezi olan İskilip, Çoruma 55 km uzaklıkta, deniz seviyesinden yüksekliği ise 750 metredir [21]. İskilip, Çorum'un kuzeybatı yönünde bulunur Kös Dağı ile Kızılırmak Ovası arasında kalmış bir geçit konumundadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 750 metre, yüzölçümü 1187 kilometrekaredir. İlçenin kuzeydoğusunda Osmancık, doğusunda Oğuzlar, güneybatısında Bayat, güneyinde Uğurludağ ilçeleri ile güneydoğusunda Çorum, kuzeyinde Kastamonu ilinin arasında yer almaktadır. İskilip, Çorum'un Sungurlu, Osmancık ve Alaca'dan sonra dördüncü büyük ilçesidir [21].

Şekil 3.1. Çorum ili haritası [25]

3.2. Tarihçesi

İskilip, İskila, Blocium/Bloacium, Iskelib, İmad (Direklibel) gibi isimler ile anılmıştır. Kelime olarak İskilip, ilk olarak Gılgamış destanında ‘İskila-bi’ olarak kullanılmıştır. Osmanlının yükselme döneminden sonra batı kökenli kaynaklarda, Esculape (Eskülap) şeklinde ifade edilmiştir. 11. yy’dan itibaren Türkler yerleştikleri bölgelere yeni isim vermiş ya da var olan bölge isimlerini kendi dillerine uyarlamışlardır. Bu açıdan bakıldığında Escülap ya da Ascülap olan isim bölgeye yerleşen halk tarafından İsgelib / İsgilib’e çevrilmiş olması muhtemeldir. Bölge 1000 yıla yakın süredir de bu isim ile anılmaktadır. Bir rivayete göre ilçenin, Kentin, Hz. İsa’nın havarisi olan Aziz Hesyhias’un (İsıkıus) burada doğmuş olduğu söylenmekte bu nedenle İskilip adını aldığı düşünülmektedir. Şehrin bugünkü adı ilk olarak, Bursa’nın fethine katılan Abdal Musa’nın ‘Geyik Ne Melersin’ isimli şiirinde rastlanmaktadır [26].

Eski çağlarda İskilip, Paflagonya adı ile anılan bölgenin ismi olarak MÖ 900 - 700'lerde tanınmaya başlamıştır. Çeşitli kaynaklarda, Hatti uygarlığının erken döneminde yerleşme alanının İskila / İskilip kenti olduğu yer almaktadır [27]. Ayrıca Hitit uygarlığının başkenti olan Hattuşa'ya iki saatlik mesafede yer alıyor olması bu bilgiyi kanıtlar niteliktedir [27].

İskilip Hititlerden sonra, Eski Yunan ile Roma / Bizans yıkılana kadarki geçen süreç içerisinde, Karadeniz ticaret yollarının kesişiminde bulunuyor olması sebebi ile önemli bir yerleşim yeridir. Bölgenin eski haritalardaki sınırları kuzeyde Karadeniz, güneyde Aydos dağları, doğuda Kızılırmak ile Kızılırmak Vadisi'nin doğu yamaçları ve batıda da Bartın Çayı'na kadar uzanmaktadır [27]. İskilip, Bizans döneminde Amasya'dan gelen Hacılar Yolu olarak adlandırılan bir aks üzerinde yer almaktadır [28].

Şekil 3.2. Hacılar Yolu aksı [28]

Antik Çağda Paflagonya sınırları içerisinde yer alan İskilip, Hititlerden sonra Doğu Roma (Bizans) hâkimiyetine girmiş ve 1071'den itibaren de Türkler bu bölgede etkili olmuştur [28]. 1075 yılında Selçuklu Komutanı Gümüek'in Ahmet Gazi İskilip'i fethetmiş ve İskilip Yıldırım Bayezit döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir [21]. Çorum 1921 yılına kadar

bağımsız bir sancak olmuş, Cumhuriyetin ilanından sonra il olmuştur. Çorum il olduktan sonra İskilip Çorum'a bağlanmıştır [21].

Resim 3.2. 1934 yılı İskilip [26]

Günümüzde ise İskilip, ‘âlimler kenti’ olarak anılmaktadır. Bunun sebebi ise Şeyh Muhiddin Mevlana Muhammed / Yavsu, Ebussuud Efendi (Mevlana Hacı Çelebi), Şeyh Musluhiddin Attaroğlu (Çakmak Dede), Molla Cafer Çelebi (Anadolu Kazaskeri), Mustafa Sunullah Efendi, Veli Bin Osman El İskilibi, Arapzade Muhammed Nuri, Arapzade Hacı Muhammed Emin, İskilipli M.Atıf Hoca gibi önemli şahsiyetlerin İskilip’te doğmuş, yaşamış ya da eğitim almış olmalarıdır [26].

Resim 3.3. Günümüzde İskilip [27]

3.3. Nüfusu

İskilip 16. yüzyılda 400 - 1000 arasındaki vergi mükellefleri ile küçük şehirler içerisinde sayılmıştır. Bu süreçte şehrin ortalama nüfusu 5.400 kişidir. Resmi belge olarak İskilip'in ilk nüfus kaydı 1576 yılına aittir. Bu dönemde İskilip şehir merkezinde 11 mahalle ve merkezde yaşayan 1.072 kişi vergi mükellefi bulunmaktadır. Bu kişilerden 597'si evli, 475'i bekârdır. Yine aynı yıla ait verilerde İskilip kırsalında 8.162 kişi vergi vermekte olan erkek nüfus bulunmaktadır. Bu veriler doğrultusunda kent ve kırsal alanlardaki toplam nüfusun 46.210 kişi olduğu tahmin edilmiştir [28].

İskilip'te 1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre ilçe merkezi nüfusu 11.450 kişidir. Bu dönemde Çorum ilinin merkez nüfusu ise 10.075 kişidir. 1831 ve 1950 yılları arasındaki dönemde Çorum merkez nüfusu artmışken İskilip nüfusu neredeyse aynı kalmıştır [28].

Çizelge 3.1. Yıllara göre İskilip nüfus değişimi [21]

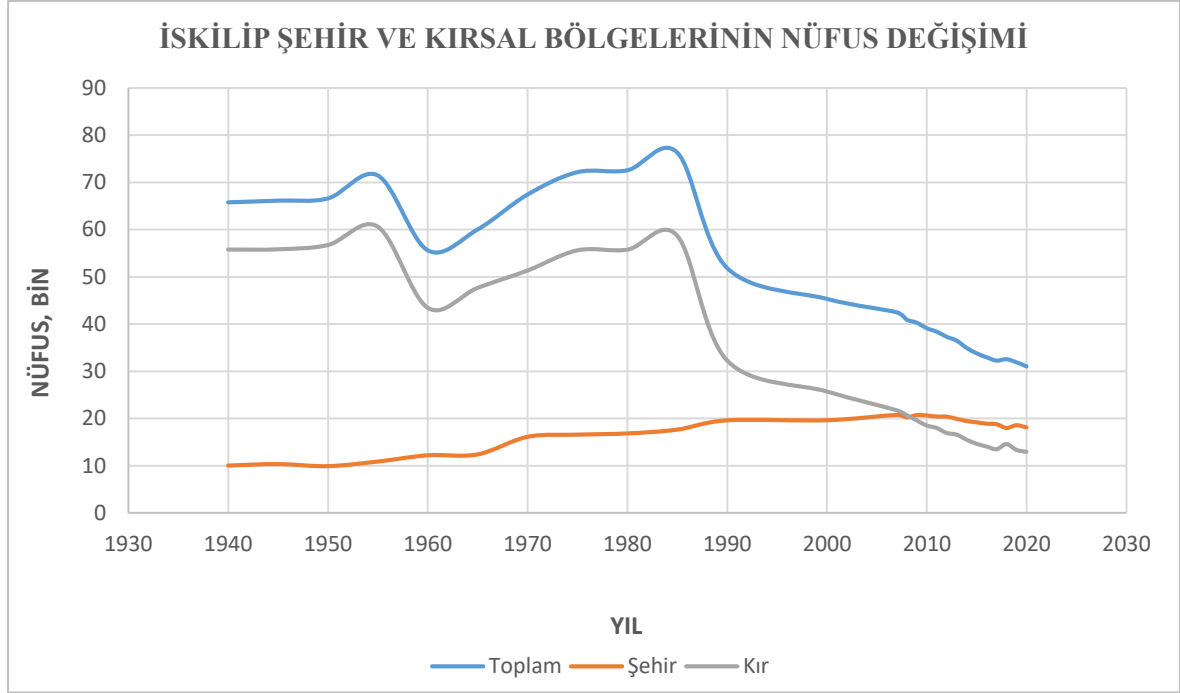
Yıllara göre İskilip merkez nüfusu	
Yıl	Kişi
1831	11.450
1849	10.611
1900	11.075
1927	10.520
1935	10.698
1945	10.341
1950	9.908

1927 ile 2007 yılları arasında İskilip kent ve kırsal alanı arasındaki nüfus dengesi kent yönünde artmıştır. 1927 yılı verilerinde %80,8'i kırsal alanda %19,8'i ise kent merkezinde olan nüfus, 2007 yılında ise %51,1 kırsal, %48,9 kentsel olarak tespit edilmiştir. Son 20 yıllık veriler doğrultusunda yapılan analizlerde 2100 yılında kırsal nüfusun 3000 (%9)'e düşeceği kent nüfusunun ise 30.000 (%81) üzerine çıkacağı öngörülmüştür [21].

Çizelge 3.2. İskilip'in yıllara göre şehir ve kasabadaki nüfus değişimi [29]

Yıl	Toplam	Şehir	Kır
1940	65.780	10.039	55.741
1945	66.145	10.344	55.801
1950	66.611	9.908	56.703
1955	71.478	10.889	60.589
1960	55.618	12.210	43.408
1965	60.031	12.400	47.631
1970	67.434	16.129	51.305
1975	72.173	16.588	55.585
1980	72.569	16.846	55.723
1985	76.344	17.662	58.682
1990	51.877	19.624	32.253
2000	45.327	19.648	25.679
2007	42.476	20.782	21.694
2008	40.916	20.251	20.665
2009	40.289	20.724	19.565
2010	39.124	20.660	18.464
2011	38.378	20.428	17.950
2012	37.307	20.405	16.902
2013	36.496	19.953	16.543
2014	34.951	19.478	15.473
2015	33.812	19.209	14.603
2016	32.953	18.924	14.029
2017	32.248	18.809	13.439
2018	32.546	18.010	14.536
2019	31.892	18.590	13.302
2020	31.027	18.136	12.891

İskilip, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemine kadarki sahip olduğu önemini 20. yy'ın başında yitirmeye başlamıştır. Yıllara göre hesaplanan nüfus verilerine istinaden İskilip'in hem kırsal hem de şehir merkezindeki nüfusun azaldığını söylemek mümkündür. Kapalı ekonomik yapıya sahip olan İskilip'te kırsaldan şehir merkezine göç yaşanırken, merkezdeki halk da büyük şehirlere göç etmektedir.

Şekil 3.3. İskilip – şehir ve kırsal bölgeler nüfus değişim grafiği [29]

Günümüzde İskilip’ e bağlı 64 köy bulunmaktadır. TÜİK’ in 2019 yılına ait verilerinde ilçe merkezinin nüfusu 18.590, köylerin nüfusu 13.302 kişidir. Bu veriler doğrultusunda ilçenin toplam nüfusu 31.892’ dir. İlçenin 64 köyü ve köylere bağlı 110 mahallesi bulunmaktadır. İlçe merkezi 14 mahalleden oluşmaktadır. Yaz aylarında farklı şehir ve ülkelerden ilçeye ziyaret amaçlı gelen gurbetçiler sebebi ile ilçe nüfusunda artış görülmektedir [23].

3.4. Coğrafi Özellikleri

İskilip ilçe merkezi iki iklim bölgesini ayıran bir konumda bulunmaktadır. Merkezden kuzeye gidildikçe Karadeniz iklimini güneye inildikçe karasal iklim özelliklerini görmek mümkündür. Karadeniz ve karasal iklim geçiş bölgesinde yer alan İskilip en fazla yağışı kış ve bahar aylarında almaktadır. Kuzeye gidildikçe yağış miktarı ve ormanlık alanlar artmaktadır. Güneyde ise Kızılırmak çevresi kurak bir yapı göstermektedir. İlçenin yarısından fazlasını dağlık alanlar oluşturmaktadır. İskilip’in etrafı yüksek dağlarla çevrilidir. Bu nedenle ilçe merkezi büyüyüp genişlemek için gerekli alanı bulamamıştır [21].

İskilip ilçesinin kuzeyinde bulunan ve meşe, köknar, sarıçam, karaçam gibi yöreye özgü bitki örtüsüne sahip dağ sırası üzerinde çok sayıda yayla bulunmaktadır. İskilip – Tosya karayolu üzerinde bulunan Elmabeli, Beşoluk ve Çiçekli yaylaları ve aynı karayolunun sekizinci

kilometresinde sola on yedi kilometre gidildiğinde Demirbükü ve Yalak yaylaları bölge halkı tarafından piknik ve mesire alanı olarak kullanılmaktadır. Bölgenin en yüksek dağı 1700 metre yüksekliğe sahip Teke Dağı'dır. Ihlamur, kiraz, kızılıçık, ceviz, ahlat, alıç, dut, kayın, meşe, karaçam, sarıçam, kavak, gürgen, kestane, köknar gibi ağaç türleri ilçe topraklarında yetişmektedir [28].

İskilip, Çorum il sınırları içerisinde bulunan dağlardan yüksekliği fazla olanların bulunduğu ilçelerden birisidir [24]. İskilip'in çevresinde Teke, Kavak, Göl, Deveci ve Çakarözü dağları bulunmaktadır. İskilip, Kızılırmak nehrinin de geçiş güzergâhında bulunmaktadır. Karadeniz geçiş ikliminin etkisindedir. İskilip maden yatakları yönünden de oldukça zengindir [24].

3.5. Ekonomik Yapısı

İskilip genelinde halk geçimini tarım, hayvancılık ve el sanatları ile sağlaması neticesinde yarı kırsal yerleşim özellikleri göstermektedir. İskilip ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan dışa kapalı bir organik bir yerleşim yeridir. İlçe merkezine bağlı, merkezin dış kısımlarında kalan mahallelerde kırsal yerleşim dokusunu oluşturan samanlık, ambar, kümes, ağıl gibi mekânlar bulunmaktadır. İlçenin iç bölgelerinde bulunan külliye, arasta ve çarşılar ilçe ekonomisinin canlı olduğu bölgedir [21].

İskilip'in ekonomisi geç Osmanlı döneminde 'kapalı çevre ekonomisi' olarak nitelendirilmiştir [28]. Bölgenin Karadeniz iklimi gösteren bölgelerdeki orman alanlarından kaynaklı, orman ürünleri, kerestecilik, marangozluk, semercilik gelişmiştir. Ayrıca dikicilik, dokumacılık, dericilik, mutfaklık gibi alanlarda ekonomik canlılık mevcuttur. 1950'li yıllara kadar bölgede en önemli ekonomik faaliyet dokumacılık olmuştur. Nerdeyse her evde bulunan dokuma tezgâhlarında ihtiyaca yönelik birçok ürün üretilmiştir. Dokumacılığın sanayi boyutunda ise çorap, kilim, seccade, yün kuşak, tiftik, yünden aba gibi eşyalar üretilmektedir. Hayvancılık faaliyetleri alanında yer alan mutfacılıkta, mutfak tezgâhlarında keçi kılı ile kolun takımı, çuval, kilim gibi eşyalar üretilmektedir [28].

Resim 3.4. İskilip'te dokuma tezgâhları ve semerci [21]

Bölgede ormanlık alanların fazla olması ahşap malzemeye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Bu durum bölgedeki ahşap işçiliğinin gelişmesine sebep olmuştur. Kerestecilik ve marangozluğun aynı sıra mutfak eşyaları ve çocuk oyuncakları da ahşap malzemeden üretilmiştir. Ahşap kaşık, tokmaklı kanı, bebek beşikleri ve oyuncak beşikler, bebek yürüteçleri küçük ahşap atölyelerde üretilen ürünlerden bazılarıdır [30].

Resim 3.5. İskilip üretilen ahşap oyuncaklar ve mutfak malzemeleri [31]

İskilip'in tarıma dayalı ekonomisinde tahıl grubunda buğday, arpa, mısır, pamuk, çeltik meyve grubunda ise elma, armut, kayısı, şeftali, erik, kiraz, vişne ve ceviz oluşturmaktadır. Bu ürünlerin yetiştirilip satılması üretici düzeyinde geçim kaynağı sağlamaktadır [28].

İskilip ilçe sınırları içerisindeki kuzey bölgelerde demir, bakır ve gümüş madeni yatakları güney bölgelerinde ise tuz yatakları bulunmaktadır. Bunların yanı sıra linyit asbest alçıtaşı, kireçtaşı ve kurşun bölgede elde edilen diğer madenlerdir. Bu madenlerden maddi getirisi fazla olanlar bölgede işlenmektedir. Yerliköy ve Çukurköy'de yemeklik tuz ocakları vardır. Çomu, Hacıhalil, Handeresi ve Deliktaş köylerinde linyit kömürü çıkarılan maden ocakları

bulunmaktadır. Bölgedeki maden ocakları kırsal halk için önemli bir ekonomik kaynak sağlamaktadır [24].

3.6. Kültürel Özellikleri

İskilip ve çevresinde tarihin en eski çağlarına uzanan yerleşimler bulunmaktadır. İlçede bulunan tarihi eser kalıntılarında Etiler, Galatlar, Paflagonyalılar, Roma ve Bizanslıların bu bölgede yaşadıkları anlaşılmaktadır [27].

İskilip'in yerleşim tarihi tam olarak bilinmese de günümüzde ilçe sınırlarında var olan kalıntılardan Frigler döneminden itibaren yerleşim özelliği gösterdiği söylenebilir. İlçede bulunan kale ve kale çevresinde bulunan kaya mezarlarının Hitit dönemine ait oldukları düşünülmektedir. İlçedeki Yivlik Kayası üzerinde kral, kraliçe, kartal, yılan ve insan rölyefleri bulunmaktadır [23].

Resim 3.6. Yivlik Kayası'ndan bakış (ortada Kale ve İskilip) – İskilip kalesi ve arkada Yivlik Kayası, İskilip Kaya Mezarları [23]

İskilip etrafı dağlarla çevrili dar bir alana konumlanmıştır. Şehir merkezinde Ulu Cami ve kuzeyinde İskilip Kalesi bulunmaktadır. Cami bölge halkı tarafından Çarşı Cami olarak adlandırılmıştır. Geç Osmanlı dönemine tarihlendirilen Ulu Cami, 1839 yılında meydana gelen depremle yıkılmış ve Cami'nin sadece taş minaresi ayakta kalmıştır. 1841 yılında tekrar yaptırılan Cami, gizli kubbeli olarak inşa edilmiştir [27].

Çarşı Camii'nin kuzeybatı yönünde Sabah (Şeyh Yavsu) Hamamı bulunmaktadır. Kale eteklerinden Çarşı Camiine kadar olan bölgede birçok arasta ve dükkân şehrin tarihi ticaret dokusunu oluşturmuştur. Bölge halkı geçimini birçok farklı meslekle sağlamaktadır. Bunların başında semercilik, debbağlık, dokumacılık ve ahşaba dayalı zanaatlar gelmektedir. Ayrıca ilçede belli günlerde sebze, meyve ve tahıl pazarları kurulmaktadır [21].

Resim 3.7. İskilip Ulu Camii (Çarşı Camii) [27]

İskilip ve kırsal Ulu Cami dışında birçok camiye ev sahipliği yapmaktadır. Bunlardan en önemlileri Akşemsettin Camii, Şeyh Yavsi Camii, Kazasker Camii'dir. Akşemsettin Camii İskilip'in 35 km kuzeyinde bulunan Evlik köyünde bulunmaktadır. Cami 1440 - 1452 yılları arasında Evlik'te yaşamış olan Fatih Sultan Mehmet Han'ın hocası, Akşemseddin Hazretleri tarafından yaptırılmıştır. Yöreye özgü yapım tekniği olan ahşap yığma tekniği ile inşa edilen cami 'çivisiz cami' olarak anılmaktadır [27].

İnanç merkezi olarak tanımlanan Evlik köyünde Aşağı Şeyhler olarak anılan bölgede 5 sandukalı bir türbe bulunmaktadır. Osmanlı arşivinde Yunus Emre'nin hocası Tabduk Emre'nin bu topraklarda hayatını kaybettiği belirtilmektedir [27].

Resim 3.8. Evlik Camii ve Türbe [27]

16. yy'a tarihlenen Şeyh Yavsi Camii'ni Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin babası için yaptırdığı bilinmektedir ve babası Şeyh Muhyiddin Muhammed Yavsi'nin adını taşımaktadır. Cami, Anadolu'da az sayıda örneği bulunan ters T plan tipine sahiptir ve ilçe merkezinde bulunmaktadır [27].

Resim 3.9 Şeyh Yavsi Camii [27]

Kazasker Camii, kazasker Cafer Celebi tarafından yaptırılarak 1565 yılında vakfedilmiştir. İlçe merkezine yakın bir konumda bulunan cami, geçmişte yaşanan depremler sonrası hasar görmüş ancak yapılan onarımlar ile günümüzde varlığını sürdürmektedir [27].

Resim 3.10. Kazasker Camii [27]

İskilip'in kültürel özellikleri arasında bölgeye özgü olan yemekler de sayılabilir. İskilip'e özgü olan İskilip dolması, İskilip ramazan keşkeği ve İskilip turşusu coğrafi işaret ödülü almışlardır [27].

3.7. İskilip Kırsalında Konut Mimarisi

Bölgedeki yoğun orman alanlarının varlığından dolayı yapıların genelinde ahşap, yapım malzemesi olarak kullanılmıştır. Bölgede ahşabın yanı sıra taş, kerpiç ve tuğlanın da yapım malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Kırsal yaşamın dinamiğini; kamusal alanlarda yunaklık, çamaşırhane ve değirmen, yarı kamusal alanlarda tandır ve fırın, özele inildiğinde ise konut ve konutun üretim elemanları olan ahır, samanlık ve tahıl ambarları oluşturmaktadır.

Bölgede yapılan araştırmalarda, konutlarda ve hayvan barınağı olan ahırlarda ahşapla birlikte taş, kerpiç ve tuğla; depolama işlevi gören tahıl ambarı ve samanlık yapılarında ise çoğunlukla ahşabın kullanıldığı tespit edilmiştir. Tamamı ahşap malzeme ile inşa edilen yapılarda, su basman olarak veya temel seviyesinde gerektiğinde kısmi olarak taş malzeme kullanılmıştır.

3.7.1. Yapı malzemeleri ve yapım sistemleri

İskilip ilçesinin kuzeyinde, belgeleme çalışması yapılan alandaki konutlarda ahşabın yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Kolay elde edilebilen ahşap, yapının ana taşıyıcısından başlayarak konutlardaki mimari elemanların genelinde yapım malzemesi olmuştur. Halkın kendisi tarafından işleve yönelik oluşturulan konutlarda ahşabın yanı sıra taş, tuğla, kerpiç gibi yapı malzemelerini de görmek mümkündür. Konutlarda, yapı ile zemin arasında taş yığma sistem ile koruyucu bir duvar (50 cm – 100 cm) oluşturularak yapının zeminle olan ilişkisi kesilmiş ve bu duvar üzerine ahşap karkas sistem ile üst kat inşa edilmiştir. Bölgede ahşap karkas sistemde taşıyıcılar arası boşluklar genellikle tuğla, kerpiç veya ahşap dizeme ile doldurulmuştur. Yapıların geneli iki katlı olarak inşa edilmiştir. Az da olsa tek katlı ve üç katlı konut örneklerine de rastlanmıştır. Zemin kat ahır - depo işleviyle kullanılmış üst kat yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Çatılar oturtma çatı olup 4 yöne eğimlidir. Özgün çatı kaplama malzemesi alaturka kiremit olmakla birlikte günümüz şartlarında yerini birçok örnekte Marsilya tipi kiremit veya sac trapez levhaya bırakmıştır.

İskilip kırsalının kuzey bölgelerindeki köylerde yapılan belgeleme çalışması sonucu; ahşap karkas sistem, ahşap yığma sistem, taş yığma üzeri ahşap karkas sistem, ahşap yığma üzeri ahşap karkas sistem olmak üzere başlıca 4 farklı yapım sistemine rastlanmıştır.

Resim 3.11. Farklı yapım sistemlerinin bir arada görüldüğü yapı cepheleri (Yaylacıkseki köyü)

Ahşap iskelet sistem

Ahşap, orman alanlarının yoğun olduğu bölgelerde kolay ulaşılabilen, dayanıklı ve hafif olması nedeniyle yapı strüktüründe tercih edilen bir malzeme olmuştur. Taşıyıcı sistem elemanı olarak kullanılan ahşap, bir yapının strüktüründe dikme, kiriş, payanda veya bağlantı elemanı olarak kullanılabilir [32].

Ahşap iskelet sistem, yapının strüktürünü oluşturan ahşap dikme ve kirişler sayesinde yapının genel yükünün zemine aktarıldığı yapım sistemidir. Bu sistemde yapının temeli moloz taşlardan oluşmaktadır. Ahşap iskelet sistem ile zemin arasında oluşturulan temel yapıyı zemin sularından korumaktadır. Yapının iskeletini oluşturan ahşap taşıyıcılar arasında kalan boşluklar kerpiç, tuğla ya da ahşap dizeme ile doldurulmaktadır.

Resim 3.12 ‘de İskilip kırsalında tespit edilen ve ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiş yapılar görülmektedir. Bu yapılarda ahşap iskelet sistem arası dolgu malzemesi olarak kerpiç (Resim 3.12.a), tuğla (Resim 3.12.b) ve ahşap dizeme (Resim 3.12.c) kullanılmıştır. Genel arazi çalışması sırasında kerpiç dolgu kullanılan konut cephelerinde genellikle yine kerpiç

sıva kullanıldığı, tuğla dolgu ya da ahşap dizeme kullanılan konut cephelerinin genellikle sıvasız bırakıldığı tespit edilmiştir. Ancak iskelet sistem arası dolgu malzemesi olarak ahşap dizeme kullanılan konutların genelinde sıva yapılmamasına rağmen, ahşaplar arasında kalan boşlukların kerpiç sıva ile kapatıldığı görülmüştür.

Resim 3.12. Ahşap iskelet sistem ile yapılmış konutlar (a: Hallı köyü, b: Seki köyü, c: Yanoğlan köyü)

Taş malzemenin, yapıyı yerden yükseltme işlevi dışında ahşap karkas sistemle inşa edilmiş yapıların bazılarında taşıyıcılar arası dolgu malzemesi olarak kullanıldığı da görülmektedir. Ancak bu uygulamanın kullanıldığı yapılar genellikle tek katlıdır veya taş dolgu sadece zemin katta kullanılmıştır (Resim 3.13). Bunun nedeni ise dolgu malzemesi olarak kullanılan taşın yapıya fazladan yük oluşturmastır. Bunun yerine genellikle, taş su basmanın üzerine ahşap iskelet sistem kullanılarak oluşturulan duvarlarda taşıyıcılar arası boşluklar ahşap, kerpiç veya tuğla kullanılarak kapatılmıştır.

Resim 3.13. Zemin katı ahşap iskelet sistem arası taş dolgu kullanılan yapı örneği

Bölgedeki incelemeler sonucu, ahşap iskelet sistem ile inşa edilen yapılardan bazılarında ahşap taşıyıcılar arası dolgu malzemesi olarak; ahşap, kerpiç ve tuğla olmak üzere üç farklı

malzemenin bir arada kullanıldığı da görülmüştür. Resim 3.14 ile gösterilen ve taş yığma yapım sistemi ile yapılmış su basman üzerine ahşap iskelet sistem ile zemin üzeri bir kat olarak inşa edilen yapının zemin katında ahşap taşıyıcılar arası dolgu malzemesi olarak kerpiç ve ahşap dizeme birlikte kullanılmıştır. Zemin kat üzerine üç cepheden çıkma olarak inşa edilen yapının birinci katında ise dolgu malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır.

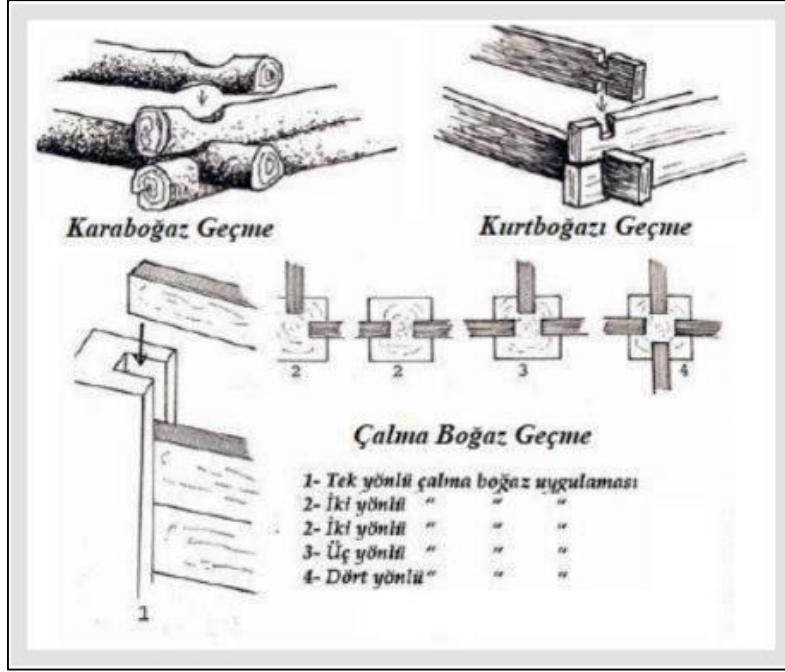
Resim 3.14. Taş yığma duvar üzerine ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiş konut (Yaylacıkseki köyü)

Ahşap yığma sistem

Bölgede yapılan araştırmalar sonucu tamamı ile ahşap yığma sistemle oluşturulmuş konut örneklerine rastlanmıştır. Bu sistem kaba yonu ahşap tomrukların üst üste konularak, köşelerine açılan çentikler ile birbirlerine sabitlenmesi sonucu oluşmaktadır. Ahşap tomrukların birbirlerine kenet sistemi ile sabitlendiği bu yapım sisteminde, duvarlar oluşturulurken ahşap dışında herhangi bir malzeme kullanılmaz gerekli görüldüğü yerlerde ahşap çivilerle sabitleme işlemi yapılır. Bu sistemde ahşap tomruklar, köşelerdeki kenet noktalarından itibaren her iki yöne 20 - 30 cm çıkıntı yapmaktadır. Bu uygulama yapının iç mekânı hakkında da bilgi vermektedir. Dış cephede görülen tomruk uzantıları sayesinde iç mekânın kaç adet ana mekândan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ve böylece Özgüner'in dediği gibi iç dışı aksetmektedir [33].

Ahşap yığma sistemde, tomrukların veya ahşap lataların üst üste konulurken köşelerden sabitlenmesi sistemine boğaz geçme adı verilmektedir. Bu sistem, 'karaboğaz' geçme, 'kurtboğazı' geçme ve 'çalma boğaz' geçme olmak üzere 3 farklı şekilde uygulanmaktadır [34]. Bu geçme yöntemlerinin tamamını İskilip kırsalında da görmek mümkündür.

Karaboğaz geçme sistem genellikle kabayonu tomruklardan oluşturulan ahşap yığma konut, ahır veya samanlık yapılarında tespit edilmiştir. Kurtboğazı geçme sistem bölgedeki tahıl ambarlarının yapımında kullanılmıştır. Ahşap lataların üst üste konulması ile oluşturulan duvarlarda köşe birleşiminde kurtboğazı geçme sistem kullanılmıştır. Tahıl ambarlarının içindeki ahşap bölmeler ise çalma boğaz geçme sistem ile oluşturulmuştur.

Şekil 3.4. Ahşap yığma sistemde kullanılan boğaz geçme örnekleri [34]

Resim 3.15 ile gösterilen konut, ahşap yığma sistem ile zemin üzeri bir kat olarak inşa edilmiştir. Zemin kat ahır olarak, üst kat ise yaşama alanı işlevi ile kullanılmıştır. Bu yapının sağ yan cephesinde görülen köşe birleşim uzantıları, yaşam alanının ahşap yığma sistem ile oluşturulmuş iki ana mahalden meydana geldiğini göstermektedir.

Resim 3.15. Ahşap yığma konut örneği (a: yapının ön cephesi, b: zemin kat ahır girişi, c: üst kat yaşam alanı girişi, d: yapının sağ yan cephesi) – Hacıhalil köyü

Çantı sistem ile oluşturulan yapıların temelini tekil taşlar oluşturmaktadır. Yan yana dizilen taşların üzerine kaba yönü ahşap kütükler yatay konumda olacak şekilde üst üste dizilmektedir. Tomruklar, köşelerinde oluşturulan çentikler sayesinde boğaz geçme yöntemi ile birbirlerine sabitlenmektedirler [35].

Ahşap yığma yapım sistemi (çantı) ile inşa edilen yapıların kapı ve pencere boşlukları yapı duvarını oluşturan ve üst üste gelen tomrukların kesilmesi ile elde edilmektedir.

Resim 3.16. Ahşap yığma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş konut ve pencere detayı (Yaylacıkseki köyü)

Resim 3.17. Ahşap yıpma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş konut ve kapı detayı (Hacıhalil köyü)

İskilip kırsalındaki köylerden Yaylacıkseki köyünde tamamı ile ahşap malzeme kullanılarak yapılmış bir adet cami bulunmaktadır. Cami yörenin ender yapıları arasında sayılabilir. Caminin eğimli araziye oturumundan kaynaklı, gasilhane olarak kullanılan zemin katı ahşap iskelet sistem arası ahşap dizeme kaplama, camiye oluşturan üst kat ise ahşap yığma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiştir.

Resim 3.18 ile görüldüğü gibi caminin minaresi de ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

Resim 3.18. Ahşap yığma sistem ile inşa edilmiş Yaylacıkseki Köyü Camisi (kible duvarı-dış cephe, iç mekân-kadınlar mahfili, minare iç görünüşü)

Yaylacıkseki köyünde tespit edilen ve bölgede başka örneğine rastlanmayan bir diğer yapı ise ahşap yığma yapım tekniği (çantı) ile inşa edilmiş olan arı kovanıdır. Ortalama 150 - 200 cm kenar uzunluğunda kare formda inşa edilmiş olan kovanın üzeri tek yöne eğimli çatı ile kapatılmıştır. Kovanın duvarlarını oluşturan tomruklar üzerinde, arıların içeri girip

çıkılmalarını sağlamak için ortalama 3 - 5 cm çapınca delikler açılmıştır. Kovan içerisinde oluşan bal peteklerine ulaşımı sağlamak için, yapı cephelerinin biri üzerine yaklaşık 100 cm yüksekliğinde ve 50 cm genişliğinde ahşap tek kanatlı bir adet giriş kapısı bulunmaktadır (Resim 3.19).

Resim 3.19. Ahşap yığma (çantı) yapım tekniği ile inşa edilmiş arı kovanı (ön cephe, sağ yan cephe, sol yan cephe)

Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu çalışma alanı genelinde üretim dinamiklerine hizmet eden depolama birimlerinden ambar, samanlık ve ahır yapılarında da ahşap yığma sistem kullanılmıştır. Bu yapılar bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Taş yığma üzeri ahşap iskelet sistem

Bölgedeki yapılarda taş malzemenin moloz ya da kaba yonu olarak genellikle temelde ve su basmanında kullanımı tespit edilmiştir. Bu uygulama ile yapının zemin suyundan ve nemden korunması amaçlanmıştır. Eğimli araziye konumlanan yapılarda taş malzemenin temelde kullanımı ile yapının ahşap taşıyıcılarının oturacağı düz bir zemin oluşturulmuştur. Bazı örneklerde ise bu uygulama ile ahır ya da depo işleviyle kullanılan zemin katın tamamının moloz yığma taş yapım sistem ile oluşturulduğu görülmüştür. Bazı örneklerde ise zemin katın tamamının kısmi olarak yığma sistemde inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu sistemde yığma taş duvar, ahşap dikme ve göğüslemeler ile güçlendirilmektedir (Resim 3.20).

Resim 3.20. Taş yığma sistem üzeri ahşap iskelet sistem örnekleri (a: Karmış köyü, b: Seki köyü)

Ahşap yığma üzeri ahşap karkas sistem

Bölgedeki bazı örneklerde ahır - depo işlevi ile kullanılan zemin katın ahşap yığma sistem, yaşam alanı olan üst katın ise ahşap iskelet (karkas) yapım sistemi ile inşa edildiği görülmüştür. Resim 3.21'deki yapı örneğinde zemin kat ahır işlevi ile ahşap yığma sistem ile inşa edilmiştir. Yaşama alanı olan üst katta ise ahşap karkas yapım sistemi kullanılmıştır. Ahşap karkas sistemde taşıyıcılar arasında kalan boşluklar yine ahşap malzeme ile kapatılmıştır.

Resim 3.21. Ahşap yığma üzeri ahşap iskelet yapım sistemi örneği (a: yapının ön cephesi, b: yapının sağ yan cephesi, c: zemin kat iç görünüşü) – Yanoğlan köyü

Konutlarda kullanılan yapım sistemi değişiklik gösterse de yapının bitiş bölümü olan çatı, yapıların hepsinde iki yöne eğimli beşik çatı olarak kurgulanmıştır. Özgün çatı kaplaması

olan alaturka kiremidin yerini çoğu örnekte marsilya tipi kiremit ve metal kaplamanın aldığı görülmüştür (Resim 3.22).

Resim 3.22. Seki köyü - Genel görünüş

3.7.2. Plan şeması ve iç mekân özellikleri

Çalışma alanı kapsamında belgelemesi yapılan köylerdeki konutlar incelendiğinde genellikle iki katlı yapıların varlığı tespit edilmiştir. Yapıların zemin katları ahır - depo işlevi ile kullanılmıştır. Üst kat ise asıl yaşama alanı olarak tasarlanmıştır. Eğimli araziye konumlanan yapılarda arazi eğiminden kazanılan zemin katın ahır olarak kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Bu uygulama ile kış aylarında üst katta bulunan yaşam alanı için sıcak bir zemin oluşturulmaktadır.

Tarımın yaygın olduğu kırsal alanlarda zemin katın ahır, samanlık ya da ambar işlevi ile kullanılması ve giriş katın ihtiyaca göre şekil alması, kırsal alanlarda evin aynı zamanda üretim merkezi olduğunun en önemli kanıtıdır [36].

Zemin katın sadece depo (odun / tahıl / saman - hayvan yemi) işlevi ile kullanıldığı durumlarda bölge halkı tarafından bu kat için “avlu” terimi kullanılmaktadır (Resim 3.23). Bölgedeki anlamı ile kullanılan avlu bazı yapılarda yaşam alanını içine alacak şekilde konutun ön kısmında bir bölüm olarak da kurgulanabilmektedir. Bu alan hem depo işlevi sağlamakta hem de giriş kapısının doğrudan dış mekâna açılmasını engelleyerek mahremiyetin önemini vurgulamaktadır. Zemin katta veya yapı girişinde kurgulanan avlu duvarları kapalı olabileceği gibi birçok örnekte taşıyıcılar arası dolgu malzemesi kullanılmadığı tespit edilmiştir. Açık bırakılan taşıyıcılar arası boşluk, kışlık yakacak odunların istiflenmesi ile doldurulmaktadır. Bu şekilde hem duvar yüzeyi kapatılmış olmakta hem de depolama işlevi için tanımlı bir alan oluşturulmaktadır. Kış mevsiminde kullanılan odunların yerleri yaz aylarında tekrar doldurulmaktadır (Resim 3.24).

Resim 3.23. Zemin katın avlu olarak kullanımına örnek (Seki köyü – Sabri Öztürk evi)

Resim 3.24. Seki köyü - Ömer Bağdat evi girişinde bulunan ”avlu” birimi

Eğimli araziye, manzara yönünde konumlanan yapılarda, konut ön cepheden iki katlı arka cepheden ise tek katlı olarak algılanmaktadır. Bu yapılarda farklı yönlerden farklı kotlara girişler sağlanmıştır. Zemin katta bulunan ahır – depo işlevi ile kullanılan kata giriş ön cepheden, yaşam alanı olarak kurgulanan kata giriş ise mahremiyet gereği daha gözden uzak olan arka cepheden veya yan cephelerin birinden sağlanmaktadır. İncelemesi yapılan bazı yapı örneklerinde zemin kat ve üst kat için ayrı ayrı giriş kapıları bulunmasına rağmen ayrıca iki kat arasındaki ulaşımı sağlayan ahşap merdiven olduğu tespit edilmiştir.

Resim 3.25. Zemin kat ile üst kat arası ulaşımı sağlayan ahşap merdiven (Seki köyü, Saldere Mahallesi)

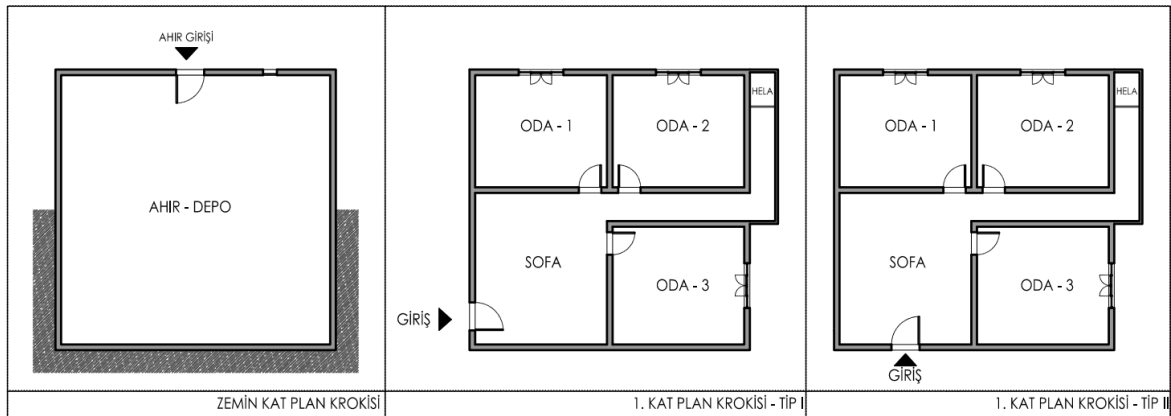
Bölgede genel olarak zemin kat ve üst kat girişleri farklı cephelerden ve kotlardan sağlanmış olsa da iki kat girişinin aynı cepheden ve kottan olduğu örnekler de tespit edilmiştir. Yapıların genelinde zemin kat sağır, dışa kapalı olarak yapılmıştır. Bazı örneklerde iki kat girişi de aynı cepheden verilmiştir. Giriş kapılarına ek olarak küçük kare formda iki adet

pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden bir tanesi ahır için havalandırma penceresi olarak kullanılmaktadır. Diğer pencere ise zemin kat ile üst kat arasındaki bağlantıyı sağlayan ahşap merdiven için aydınlık penceresi olarak kullanılmıştır (Resim 3.26).

Resim 3.26. Zemin ve 1. Kat için aynı cephe ve kottan giriş sağlanan bir örnek – Seki köyü, Saldere Mahallesi

Bölgedeki konutların genelinde zemin kat ahır olarak, üst kat ise yaşam alanı olarak kullanılmıştır. Zemin kat genellikle tek mekândan, yaşam alanı ise sofaya açılan birkaç tane odadan oluşmaktadır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. İskilip kırsalında tip konut plan şeması

Zemin katın ahır olarak kurgulandığı ancak düz bir zemine konumlanan yapılarda yine zemin ve üst kat için ayrı girişler bulunmaktadır. Ancak yaşam alanı olan üst katın giriş kapısına, yapının dış cephesine paralel olarak konumlanmış ahşap bir merdiven ile ulaşım sağlanmaktadır (Resim 3.27).

Resim 3.27. Konut katına ahşap merdiven ile ulaşım

Yapıların genel plan şemaları incelendiğinde ahır-depo işlevi ile kullanılan zemin katın bir ya da iki mekândan oluştuğu, üst katta ise odalar, koridor veya sofa, sütlerin saklandığı sütlükler ve hela biriminin bulunduğu tespit edilmiştir. Genel yaşam katında giriş kapısı ile “sofa” olarak adlandırabileceğimiz geniş bir mekâna ulaşılmaktadır. Bu mekân koridor şeklinde olabileceği gibi ailenin genel yaşamını sürdürebileceği geniş bir mekân da olabilmektedir. Aile bireylerine ait özel odalar ve hela birimi koridor ile sofaya açılmaktadır (Resim 3.28).

Konutlarda genel iç mekânlar incelendiğinde ana malzemenin ahşap olduğu görülmektedir. Kapı ve pencerelerde ahşap doğrama kullanılmıştır. Zemin ve tavan kaplama malzemesi olarak da ahşap latalar kullanılmıştır. Bazı mekânlarda tavan döşemesini oluşturan taşıyıcılar açıkta bırakılmış bazılarında ise taşıyıcılar çatalı ahşaplar ile kaplanmıştır (Resim 3.28).

Resim 3.28. İskilip kırsalında sofa ve sofaya açılan odalar

Konut içerisinde odalara ulaşım sofadan sağlanmaktadır. Odalar arasına yapılan dar bir koridor (70 cm – 80 cm) ile sofadan helaya ulaşılmaktadır. Hela birimi, yapının dış cephesinden algılanacak şekilde, cepheye konsol olarak yapılmıştır (Resim 3.29).

Resim 3.29. Konut cephesine konsol olarak yapılmış hela birimi

Geleneksel Türk Konutu'nda temel mimari birim olan odalar, çekirdek ailenin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli birçok işleve sahip mekânlardır. Bu işlevler arasında ısınma, oturma, yemek yeme, yatma, banyo yapma sayılabilir. Bu bağlamda düşünüldüklerinde odalar, mekân organizasyonu ve donatıları ile tek başına bir ev olma özelliğindedir [36]. Odaların donatılarını oluşturan mimari elemanlar kapsamında, oda duvarları üzerinde bulunan ocak, yüklük, gusülhane ve sergen, duvar kenarlarında zemin üzerine yapılan sedirler sayılabilir (Resim 3.30).

Resim 3.30. Odalarda bulunan başlıca mimari elemanlar (sedir, yunak-yüklük, dolap-sergen, ocak) – Yanoğlan köyü, Abdullah Ağzıkara evi

3.7.3. Cephe özellikleri

Çalışmaya konu edilen İskilip kırsalında bulunan konutlar genellikle iki katlı olarak inşa edilmişlerdir. Eğimli araziye konumlanan konutlar giriş kapısının bulunduğu arka cepheden tek katlı manzaraya bakan ön cepheden ise iki katlı olarak algılanmaktadır. Zemin katların genellikle ahır ya da depo işlevi ile kullanılan konutların üst katları yaşam alanı olarak tasarlanmıştır.

Konutlara girişin sağlandığı cepheler genellikle sağırdır. Tek ya da çift kanatlı ahşap çakma kapılar ile konuta ya da konut girişine yapılan avlu mahaline ulaşım sağlanmaktadır. Zemin ve birinci katın cephelerinin tamamı ile görünür olduğu ön cepheden, zemin kat girişi sağlanmaktadır. Çoğunlukla ahır olarak kullanılan zemin kata ulaşım, tek kanatlı ahşap çakma kapı ile sağlanmaktadır. Giriş kapısının sağ veya sol tarafında ise kare formda bir adet havalandırma penceresi bulunmaktadır.

Yaşam alanı olan üst katta, manzaraya açılan düşey dikdörtgen formda pencereler tasarlanmış, iç ve dış mekân arasında bir bağlantı kurulmuştur. Asıl yaşam katı olan birinci katta pencerelerin yanı sıra açık ve kapalı çıkmalara da yer verilmiştir. Geleneksel Türk konutunda önemli bir yere sahip olan ‘cumba’ adı ile tanımlanan kapalı çıkmalar İskilip kırsalındaki birçok konutun cephe kurgusunda da yerini almıştır. Cumba cephesinde de düşey dikdörtgen formdaki pencerelere yer verilmiştir. Pencereler cumbanın üç cephesinde olabildiği gibi yan cephelerin sağır ön cephede pencerenin var olduğu örneklerde mevcuttur. Balkon olarak nitelendirebileceğimiz açık çıkmalar genellikle cephe boyunca devam etmektedir. Bu tip konutlarda üst kat cephe düzeninde balkona ulaşımı sağlayan ahşap bir adet kapı ve odaları dış mekâna açan düşey dikdörtgen veya kare formda pencereler bulunmaktadır.

Resim 3.31. İskilip kırsalında açık çıkma (balkon) ve kapalı çıkma (cumba) örnekleri - Elmalı köyü

Resim 3.32. Tüm cephe çıkma, açık ve kapalı çıkma örneği - Yanoğlan köyü, Cumba ile birlikte üst katın tamamı ile çıkma olduğu bir yapı – Hallı köyü

Belgelemesi yapılan konutlarda, üst katın tüm ön cephe boyunca çıkma olarak inşa edildiği örneklerde tespit edilmiştir. Bu tip çıkmalar, zemin katın tavan döşemesini oluşturan ahşap taşıyıcıların 100 cm- 150 cm dışarı uzatılması ile oluşturulmuştur.

Yapıların sağ ve sol yan cepheleri ön cepheye oranla sağırdır. Yan cephelerden bir tanesinde genellikle hela birimi bulunmaktadır. Hela cepheye konsol olarak yapılmıştır. Sofayla bağlantılı olan bir koridordan 90 derece dönülerek ulaşılan hela, yapı cephesinden açıkça okunabilmektedir. Diğer yan cephede kare formlarda ortalama 40 - 60 cm ölçülerinde aydınlık pencereleri bulunmaktadır. Yan cephelerde sütlerin soğutulabilmesi için ya da lavabo işlevi ile kullanılan küçük ahşap çıkmalar bulunmaktadır. Bu çıkmalar ahşaplar arasında açıklık bırakılarak yapılmışlardır. Dış mekâna açık olan bu çıkmalara süt tavaları konularak hızlı soğumaları sağlanmaktadır. Lavabo işlevi ile kullanılan çıkmalarda, pis su için gider borusu bulunmamaktadır. Su, çıkmayı oluşturan boşluklar arasından doğrudan dışarı atılmaktadır. Hela ve lavabonun olduğu cephe, insanlar tarafından kullanılmayan bir boşluğa bakmaktadır. Yan yana konumlanan yapılarda hela cephesi için ortak kullanılan bir boşluk oluşturulmuştur.

Resim 3.33. İskilip kırsalından konut cephesi örnekleri (a: Seki köyü, b: Yanoğlan köyü, c: Akçasu köyü, d: Seki köyü - Saldere mahallesi, e: Hallı köyü, f: Hacıhalil köyü, g: Yaylacıkseki köyü, h: Kurusaray köyü – Ortaköy mahallesi, j: Karmış köyü)

3.7.4. Mimari elemanlar

Konutlarda ortak yaşam alanı olan sofa ya da koridorlardan ulaşım sağlanan ve aile bireylerine ait özel odalar içerisinde çekirdek ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işleve sahip mimari elemanlar bulunmaktadır. Odaların donatılarını oluşturan mimari elemanlar kapsamında, oda duvarları üzerinde bulunan ocak, yüklük, gusülhane ve sergen, duvar kenarlarında zemin üzerine yapılan sedirler sayılabilir.

Resim 3.34 ile farklı iki konuta ait birer oda ve odalarda ısınma amacıyla kullanılan ocağın bulunduğu duvarlar görülmektedir. Ocak, duvarın merkezinde yer almaktadır. Ocağın üst kotuna gelen duvar yüzeyinde sergen, sağ ve sol tarafında ahşap dolap, raflar ve gusülhane mevcuttur. Gusülhane, Yanoğlan köyünde olduğu gibi ahşap kapaklı dolap görünümünde veya Seki köyünde olduğu gibi döşemeden tavana kadar uzanan niş olarak yapılabilmektedir. Bazı örneklerde gusülhane olarak kullanılan nişin kenarları ve zeminden ortalama 70 cm - 80 cm yüksekliğe kadar ahşap latalarla kapatılmıştır (Resim 3.35). Günümüz koşullarına uyum sağlamak amacı ile odalardaki birçok özgün elemanın fiziki ve işlevsel özelliğini kaybettiği görülmüştür. Ocaklar kapatılmış, gusülhanelerin yerine evye ve mutfak dolapları konulmuştur.

Resim 3.34. Odalarda bulunan mimari elemanlar – ocak, gusülhane, sergen, dolap, raf (Sol: Yanoğlan köyü, Sağ: Seki köyü)

Resim 3.35. Odalarda bulunan mimari elemanlar – ocak, gusülhane, dolap, sergen (Elmalı köyü)

Bölgede bazı konut odalarında bulunan gusülhaneler oda duvarında bulunan niş içerisinde ahşap sandık şeklinde yapılmıştır. Bu uygulama ile gusülhanenin ahşap kapağı kapalı iken bu niş yüklük olarak kullanılmaktadır. Gusülhane olarak kullanım gerekli olduğunda ahşap kapak açılarak kullanım sağlanmaktadır (Resim 3.36).

Resim 3.36. İhtiyaca göre gusülhane ya da yüklük olarak kullanılan mimari eleman – Seki köyü, Saldere Mahallesi

Çekirdek aileye odaların başlıca mimari elemanlarından bir diğeri de sedirlerdir. Ahşap kaplama döşeme üzerine, zeminden ortalama 30 cm - 50 cm yükseklikte ahşap malzeme ile oluşturulan sedirler, odaların sabit elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Odalarda genellikle üç duvar önüne sedir yapılmıştır. Sedirlerle birleşik olarak yapılmış ahşap raf / dolaplarda odanın bir diğeri sabit elemanını oluşturmaktadır. Sedirle birlikte kurgulanan diğeri bir eleman ise gusülhanedir. Odaanın bir köşesinde, sediri oluşturan ahşaplardan

bazılarının kaldırılması ile gusülhane oluşmaktadır. Kullanım durumuna uygun olarak ahşap kapaklar kaldırılarak sonrasında tekrar yerleştirilip sedir kullanımı devam ettirilmektedir (Resim 3.37).

Resim 3.37. Odalarda bulunan mimari elemanlar – sedir, gusülhane, ahşap dolap (Elmalı köyü)

4. KIRSAL MİMARİDE YARDIMCI MEKÂNLAR: MÜŞTEMİLATLAR

Müştemilatlar kırsal alanlarda konutlara ek olarak yapılan, günlük hayatın yaşam ve üretim dinamiklerine hizmet eden yapıları içermektedir. Tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu kırsal alanlarda ahırlar, samanlıklar ve tahıl ambarları başlıca müştemilat yapılarını oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda ahır, samanlık ve tahıl ambarı gibi konuta özel müştemilat yapılarının yanı sıra değirmen, çamaşırhane ve yunaklık gibi kamusal; fırın ve tandır gibi yarı kamusal olan müştemilat niteliğinde yapılar da bulunmaktadır. İskilip kırsalında yapılan çalışmalarda günümüze kadar özgünlüğünü koruyabilmiş, nitelikli yapım tekniği ve malzemesine sahip, konuta özel olarak yapılan samanlıklar, ahırlar ve tahıl ambarları tespit edilmiş ve çalışmaya konu olmuşlardır.

4.1. Müştemilatların Parsel İçindeki Yerleşim Özellikleri ve Konut ile İlişkileri

Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan İskilip kırsalında gündelik yaşamın merkezi konumundaki konutun yanı sıra üretim dinamiklerine hizmet eden yardımcı mekânlar bulunmaktadır. Müştemilat olarak nitelendirebileceğimiz bu yardımcı mekânlar arasında, konutlarla birebir ilişkili olarak ahırlar, ambarlar ve samanlıklar sayılabilmektedir.

Resim 4.1. İskilip kırsalında müstemilat yapıları (a: ahır, b: tahıl ambarı, c: samanlık)

Bölgenin genelindeki konutlar incelendiğinde, müstemilatların yaşam alanını oluşturan konut parselleri içerisinde geçim olanakları ile çeşitlenen gereklilikler sonucu oluştukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle konutlar ve konutun yardımcı mekânları (ek) olarak yapılmış müstemilatlar birbirlerinden ayrı düşünülemezler. Genel yerleşim özelliklerine bakıldığında da konut ve müstemilatların konutun yakın çevresinde, birbirleri ile bağlantılı, fiziksel ve görsel ilişki kuracak şekilde konumlanmış oldukları görülmektedir (Şekil 4.1), (Şekil 4.2).

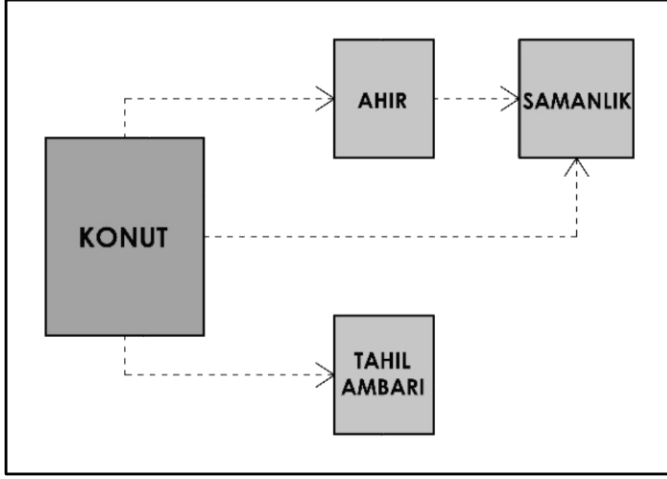
Şekil 4.1. Karmış köyü konut-müştemilat ilişkisi

Şekil 4.2. Akçasu köyü konut-müştemilat ilişkisi

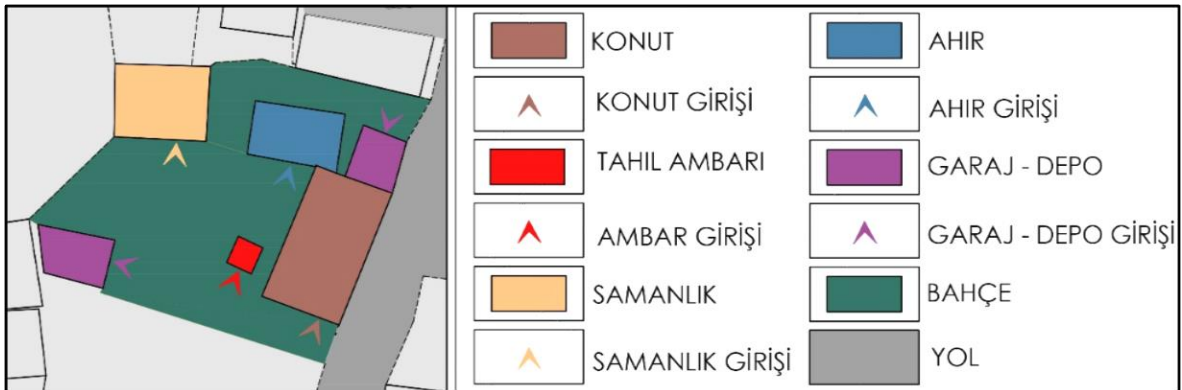
Arazi çalışmaları sırasında müştemilat yapılarının konumlarının genel olarak konutlara göre belirlendiği ancak bu yapıların aynı zamanda kendi aralarında da belli bir uyum içerisinde konumlandıkları tespit edilmiştir. Tahıl ambarlarının konumunun belirlenmesinde en önemli unsur konuta olan yakınlık oluşturmaktadır, samanlık yapılarının birçoğunda konumu, ahıra olan yakınlık belirlemektedir. Samanlıklar, hayvanların beslenme ihtiyacını karşılamak için sepetlere doldurulan saman ahırlara taşınması sırasında ulaşımı kolaylaştıracak en elverişli konumda inşa edilmişlerdir. Bu bağlamda düşünüldüğünde konutla en yakın ilişkiyi tahıl ambarları ve ahırlar kurmaktadır. Konut ile arasındaki mesafenin en fazla olduğu yapı

samanlıklardır. Ancak samanlıklar işlev yönünden birebir bağlantılı oldukları ahır yapıları ile yakınlık ilişkisi kurmaktadır.

Şekil 4.3. Konut - müştemilat ilişkisinin şematik gösterimi

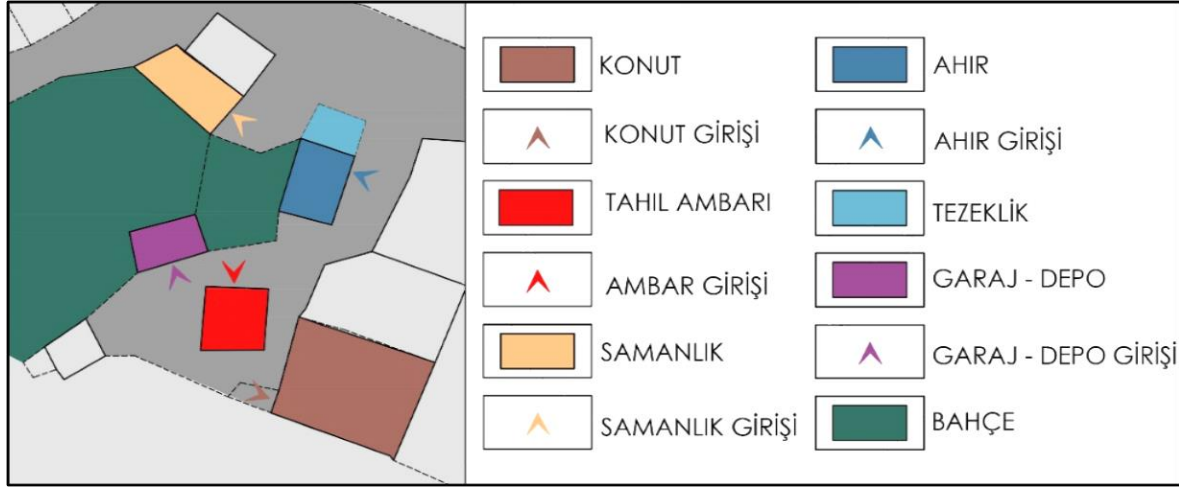
Akçasu köyünde incelenen ve yol kenarında konumlanan konutun, müştemilat birimleri arka bahçesi içerisinde çözümlenmişlerdir. Konutun özel sınırları içerisinde, konuta en yakın noktada bulunan tahıl ambarı, konutun arka köşesinde ve konuta yakınlık olarak ikinci sırada yer alan ahır ve ahıra yakın ancak konuta en uzak noktada konumlanan samanlık bulunmaktadır. Ana yol ile konutun arka bahçesi arasında konutun giriş cephesinden bağlantı bulunmaktadır. Bu şekilde ana yoldan samanlık yapısına ulaşım kolaylıkla sağlanmaktadır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Akçasu köyünde parsel yerleşimi

Akçasu köyündeki bu yerleşimin tam tersine Seki köyünde karşılaşılan düzende samanlık ana yola en yakın konumda, konut ise ana yoldan en uzak konumda yer almaktadır.

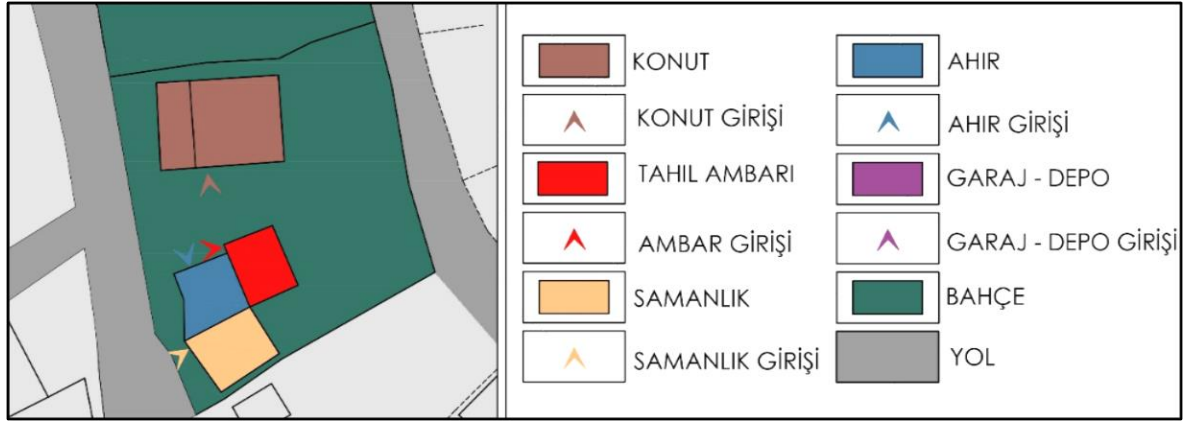
Samanlığın ahırla, tahıl ambarının da konutla olan ilişkisi Akçasu köyündeki örnek ile aynı şekilde kurgulanmıştır (Şekil 4.5).

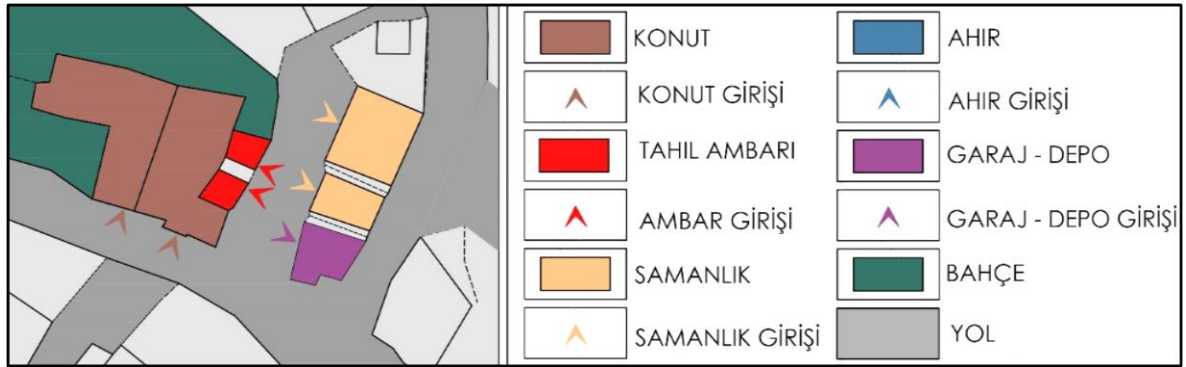
Şekil 4.5. Seki köyü parsel yerleşimi – 1

Seki köyündeki bir başka örnekte konutun bahçe sınırları içerisinde yer alan ahır, samanlık ve tahıl ambarı birbirlerine bitişik olarak kurgulanmıştır. Bu kurguda da diğerleri ile aynı şekilde konutla en yakın ilişkili olan mekânlar ahır ve tahıl ambarıdır. Samanlık da diğerleri ile aynı şekilde yakınlık olarak ahır ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 4.6).

Seki köyünde tespit edilen bir diğer örnekte bitişik olarak inşa edilmiş olan iki konutun tahıl ambarları ve samanlıkları da yan yana inşa edilmiştir. Ahırın konutların zemin katlarında kurgulandığı konutlarda, tahıl ambarı konutlardan ulaşımın en kolay olacağı noktada kurgulanmıştır. Bu örneklerde diğerlerinden farklı olarak, ahırın konutun zemin katında kurgulanmasından kaynaklı olarak ahır-samanlık ve konut - samanlık arası aynı uzaklıktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.6. Seki köyü parsel yerleşimi – 2

Şekil 4.7. Seki köyü parsel yerleşimi – 3

4.2. Samanlıklar

Çorum ili İskilip İlçesi'nde kırsal kesimin geçim kaynakları genellikle hayvancılık ve tarımdır. Kırsal yaşamda insanlar hem kendi hem de hayvanların yiyecek ihtiyaçlarını tarım ile sağlamaktadır. Kırsal yerleşimlerde tarımın mevsimsel yapılması sebebi ile öncelikli amaç hem hayvanlar hem de insanlar için kışlık yiyeceğin saklanmasıdır. Tarım sonucu elde edilen ürünlerin, daha sonra gerekebilecek olmasından kaynaklı depolanması gerekliliği depolama birimlerinin önemini arttırmıştır. Kırsal halk kendi yiyeceklerini 'ambar' adı verilen depo birimlerinde saklarken hayvanlar için kışlık saman ve kurutulmuş otların depolanabilmesi için 'samanlık' adı verilen yapılar oluşturulmuştur.

Geleneksel kırsal mimarlık; iklim, topoğrafya, çevrede var olan malzeme, yaşama biçimi ve temel ihtiyaçlar sonucunda oluşmaktadır. Anadolu genelinde samanlık yapıları incelendiğinde bölgelere göre yapım teknikleri ve malzemelerde farklılıklar görmek

mümkündür. Yapılardaki farklılıklar genellikle bölgenin sahip olduğu iklime ve bunun sonucunda kolay elde edilebilen malzemeye göre oluşmaktadır. İç bölgelerde genellikle ahşap iskelet arası kerpiç dolgu sistem ile oluşturulmuş ya da tamamen kerpiç malzemeden inşa edilmiş samanlık yapıları bulunurken, arazi yapısının kayalık olduğu bazı bölgelerde kaya oyma veya taş yığma yapım tekniği ile inşa edilmiş samanlık yapıları da mevcuttur. Ahşap malzemeye ulaşımın kolay olduğu bölgelerde birçok yapıda olduğu gibi samanlık yapıları da tamamı ile ahşaptan yapılmıştır.

Geleneksel Anadolu kırsal mimarisi incelendiğinde samanlıkların 3 farklı şekilde kurgulandığı görülmektedir. Mahremiyet olgusundan kaynaklı yüksek duvarlarla çevrili avlu içerisinde bulunan konutlarda, avlu duvarına bitişik olarak kurgulanan samanlıklar birinci tip samanlık yapılarını oluşturmaktadır. İkinci tip samanlık yapıları ise konuttan bağımsız olarak, konut yakınında ayrı bir yapı şeklinde tasarlanmışlardır. Bir başka örnek olarak ise ahırların üst katında kurgulanan samanlık yapıları düşünülebilir. Bu tip örnekler sayıca az olmakla birlikte Anadolu'nun farklı bölgelerinde karşımıza çıkmaktadır. Üç örnekte de samanlığın, konut – ahır – samanlık ulaşımını kolaylaştıracak en uygun yere kurgulandığını söylemek mümkündür.

4.2.1. Anadolu'dan samanlık yapıları

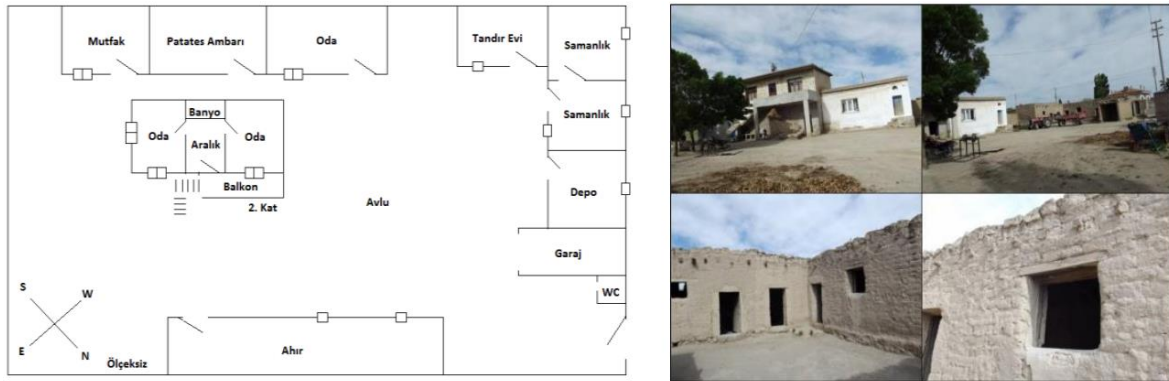
Tarih boyunca medeniyetlerin geneli tarım ve hayvancılıkla uğraşmıştır. Tarımla elde edilen ürünlerin depolanabilmesi hem insanlar hem de hayvanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için önemlidir. Hasat sonucu arpa, buğday gibi ekinlerin saplarından elde edilen samanlar ya da fiğ, yonca gibi otların kurutulması ile oluşan hayvan yiyecekleri samanlık adı verilen yapılarda depolanıp saklanmaktadırlar. Ülkemizde ve dünyada tamamen işlevsel olarak tasarlanan bu yapılar, fonksiyon olarak benzerlik gösterse de strüktürel ve kurgusal olarak farklılıklara sahiptirler.

Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı malzeme ve yapım tekniği ile oluşturulan samanlık yapıları bulunmaktadır. Bu örneklerde taş, kerpiç, tuğla, ahşap gibi yapının bulunduğu bölgeye özgü yapım malzemelerini görmek mümkündür. Bağlı olduğu konutla olan ilişkisine göre samanlık kurgularını üç ayrı başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar;

ayrı yapı olarak avlu içerisinde tasarlanan samanlıklar, ayrı yapı olarak yakın çevrede tasarlanan samanlıklar ve ahırların üst katında tasarlanan samanlıklardır.

Ayrı yapı olarak avlu içerisinde tasarlanan samanlıklar

Geleneksel Anadolu mimarisinde konutların; ahır, depo, samanlık, hela gibi servis mekânları bulunmaktadır. Bu mekânlar ile konut arasındaki ilişki farklı şekillerde kurgulanmıştır. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili avlu içerisinde bulunan konutların servis mekânları da avlu duvarına bitişik olarak yapılmakta ve ulaşimleri avludan sağlanmaktadır. Ceylan ve Bulut'un Niğde – Misli Ovası'nda yapmış olduğu çalışmada avlu içerisinde bulunan bir yapının tüm servis mekânlarının avludan ulaşım sağlanacak şekilde avlu duvarına bitişik olduğu görülmüştür. Konut, avlunun iç kısmında kurgulanmış ve mutfak, hela, ambar, ahır, samanlık, depo, garaj gibi servis mekânları konut çevresinde dikdörtgen formdaki avlu duvarına bitişik olarak kurgulanmıştır [38].

Resim 4.2. Avlulu yapıda samanlık (Misli Ovası – Niğde) [37]

Ayrı yapı olarak yakın çevrede tasarlanan samanlıklar

Bu tip samanlıklar konutların bahçe sınırları içerisinde kurgulanmaktadırlar. Konuttan bağımsız bir yapı olarak kurgulanan samanlıklar, konutla görsel ilişki kuracak şekilde inşa edilmişlerdir. Ahırla olan sirkülasyonun önemli olduğu samanlık yapıları Anadolu'da genellikle taş, kerpiç ve ahşap malzemenin bir arada kullanımı ile oluşturulmuştur. Çetinkaya'nın Sivas ilinde tespit ettiği konuttan ayrı olarak yakın çevresinde inşa edilen samanlık yapılarında taş, kerpiç ve ahşap malzemenin kullanıldığı görülmüştür [39].

Resim 4.3. Ayrı yapı olarak kurgulanan samanlık örnekleri (Sivas) [39]

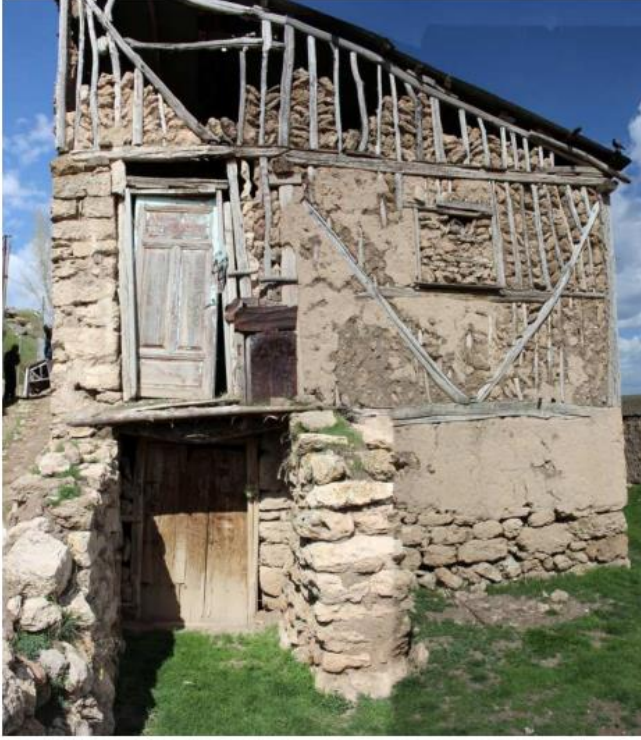
Ahırların üst katında tasarlanan samanlıklar

Anadolu'nun iç kesim kırsalındaki samanlıklar incelendiğinde ahşaptan çok taş ve kerpiç malzeme karşımıza çıkmaktadır. Samanlıklar, konut ve ahır yapıları ile uygun bir sirkülasyon ağına yerleştirilmiştir. Karakurt'un Çorum ilinde yapmış olduğu incelemede bir yapıda ahır üzerinde samanlık biriminin varlığı tespit edilmiştir. Ahır giriş kapısının üst kısmına gelen yerde duvar üzerinde bulunan bir kapak yardımı ile ulaşılan döşeme üzerinin samanlık olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Resim 4.4) [40].

Resim 4.4. Ahır Cephesi – Samanlık giriş kapağı (iç mekân) – Samanlık kapağı (dış mekân) (Çorum ili - Satıcı Konağı) [40]

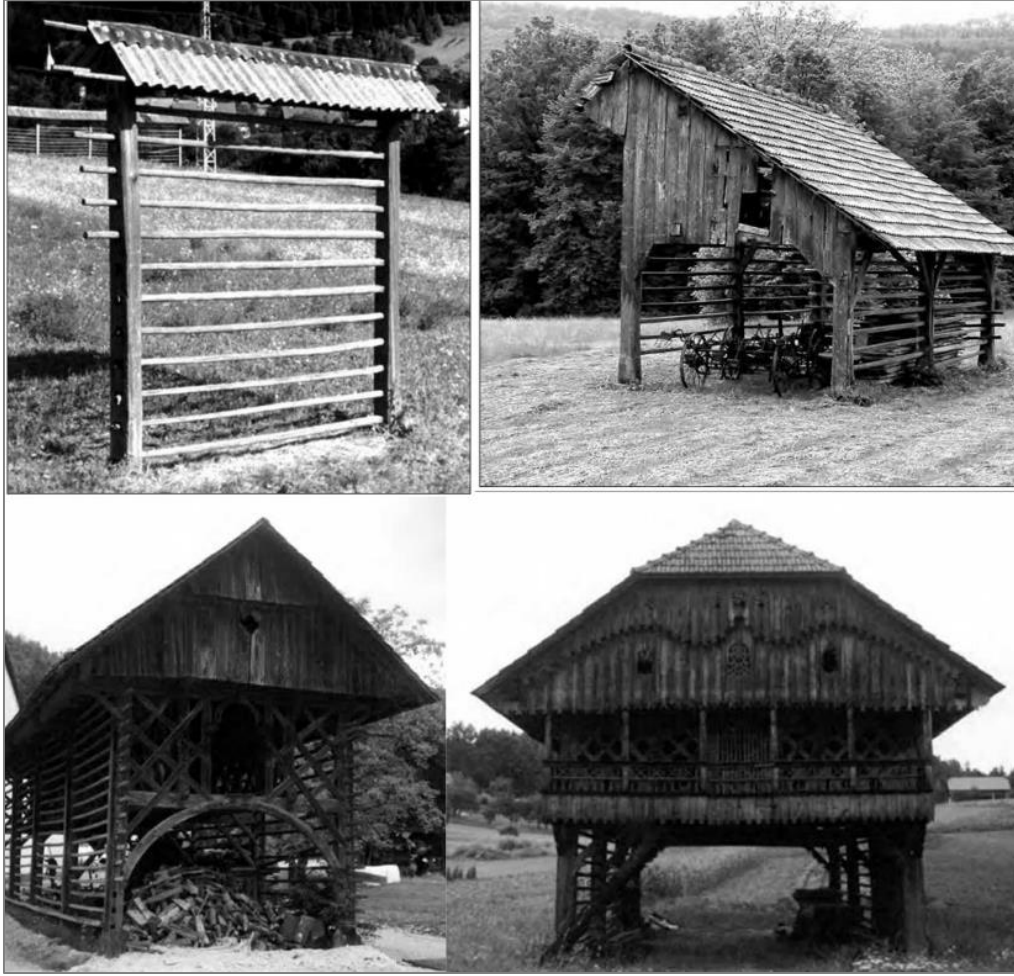
Çorum ilindeki samanlık çözümüne benzer bir çözümü Çetinkaya'nın Sivas ilinde yapmış olduğu çalışmada görmek mümkündür. Taş, kerpiç ve kısmi olarak ahşap malzemenin kullanıldığı örneklerde samanlık ayrı bir yapı olarak ya da ahır mekânının üst katında kurgulanmıştır [39].

Resim 4.5. Ahır ile birlikte kurgulanan samanlık (Sivas) [39]

4.2.2. Dünyadan samanlık yapıları

Slovenya Halk mimarisinde ‘Hayrack / Kozolec’ adı verilen saman depolama birimleri bulunmaktadır. Tarım toplumu olan Slovenya da, yerel mimarinin bir parçası olarak karşımıza çıkan bu elemanlar bir tarlada veya ahır yapılarının yakınında bulunabilmektedir. Slovenya halk mimarisinin sembollerinden olan ve samanlık olarak adlandırılan bu birimler ihtiyaca göre farklı büyüklüklerde bulunabilmektedir. Anadolu’da bulunan etrafı duvarlarla çevrili samanlık yapılarının aksine ahşap konstrüksiyon ile çoğunlukla iki boyutta ya da sadece taşıyıcılardan oluşan duvarlar şeklinde oluşturulmuşlardır. Üzerleri beşik çatı şeklinde kapatılmıştır. Taşıyıcı ahşap konstrüksiyonlar arasına geçirilen ince ahşap elemanlar üzerine samanlar ve otlar asılarak hem kurumaları hem de depolanmaları sağlanmaktadır [41].

Resim 4.6. Slovenya’da ‘Hayrack / Kozolec’ adı verilen samanlık örnekleri [41]

Estonya’da, Karadeniz bölgesinde çok fazla örneği olan bir yapım tekniği ile inşa edilmiş samanlık yapısı bulunmaktadır. Koruma amacı ile Matsalu Ulusal Parkı’nda sergilenen yapı ahşap kütüklerin üst üste konması ve köşelerde açılardan çentiklerden birbirlerine sabitlenmesi sonucu oluşan ahşap yığma sitem (çanta) ile inşa edilmiştir. Yapı giriş cephesinde farklı kotlarda üç adet açıklık bulunmaktadır. Açıklıklar, çift kanatlı ahşap çakma kapaklar ile kapatılmıştır. Yapı oldukça dik bir eğime sahip beşik çatı ile kapatılmış olup çatı üzeri sazlıklar ile kaplanmıştır [42].

Bulgaristan, Chereshovitsa köyünde bulunan samanlık yapısı Anadolu genelinde de sıklıkla karşımıza çıkan taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Moloz yığma duvar üzerine ahşap iskelet sistem ile inşa edilen yapıda taşıyıcılar arası dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Çatı saçağı yapı giriş cephesinde uzun tutulmuş olup saçak altında samanların belli bir süreliğine depolanabilmesi için korunaklı bir alan

oluşturulmuştur. Yapı beşik çatı ile kapatılmış kaplama malzemesi olarak alaturka kiremit kullanılmıştır (Resim 4.7) [43].

Resim 4.7. Matsalu Ulusal Parkı'nda Samanlık yapısı (Estonya) [42], Chereshovitsa köyünün samanlığı (Bulgaristan) [43]

4.2.3. İskilip kırsalında tespit edilen samanlık yapıları

Tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan İskilip kırsalında hayvanların kışlık yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için saman ve kuru otların depolanıp saklanabildiği samanlık birimlerine ihtiyaç duyulmuştur. Tamamı ile ahşap malzemedan oluşturulan samanlık birimleri bölge kırsal mimarisinin nitelikli yapıları arasındadır.

Bölgede yapılan incelemeler sonucu Seki köyünde 8, Yanoğlan köyünde 2, Akçasu köyünde 4, Hallı köyünde 1, Hacıhalil köyünde 8, Yaylacıkseki köyünde 1, Kurusaray köyünde 1 adet, Karmış köyünde 10, Karagöz köyünde 4 adet olmak üzere toplam 39 adet samanlık yapısı tespit edilmiştir.

Samanlıkların parsel yerleşim özellikleri

Alanda tespit edilen samanlıklar konutlara ahırlar kadar yakın olmasa da konutun özel bahçe sınırları içerisinde ve ahıra ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği bir noktada kurgulanmıştır. Samanlık yapıları diğer müstemilat yapılarına oranla konuta biraz daha mesafeli olacak şekilde konumlanmışlardır. Alanda yapılan inceleme, sözlü olarak alınan bilgi ve gözlemler neticesinde bunun en önemli sebebinin ise tamamı ile ahşap malzemedan yapılmış ve

içerisinde saman ve kuru otların bulunduğu samanlık yapılarında oluşabilecek herhangi bir yangın durumunda, diğer yapıların zarar görmesini engellemektir.

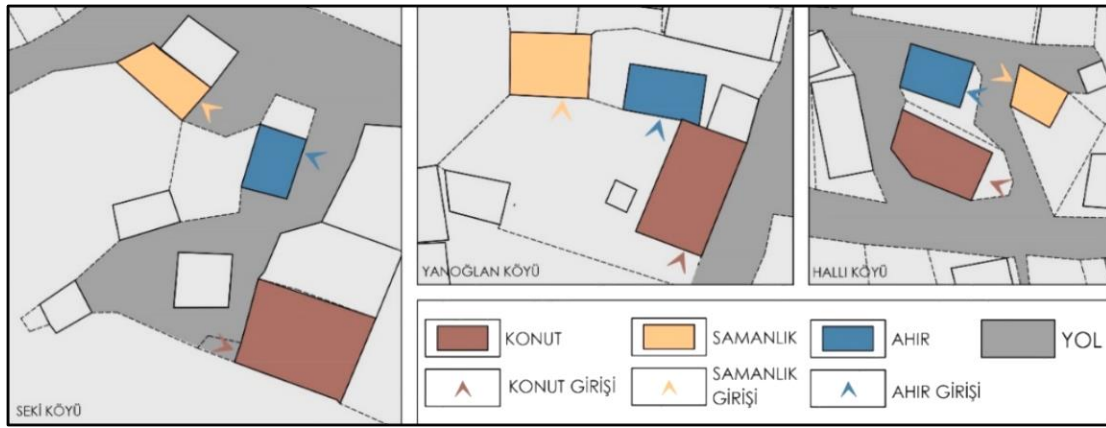
Samanlıklar birçok örnekte konutun kendi çevresindeki özel sınırları içerisinde konumlanmış olsalar da Karmış köyünde belirli bir alanda birçok samanlık yapısının bir arada kurgulandığı tespit edilmiştir. Bu samanlıklar, özellikle konutlardan uzak bir bölümde bir arada inşa edilmişlerdir. Köyde ve yakın çevredeki diğer köylerde bulunan samanlıklardan farklı bir yapım tekniği veya malzeme içermeyen bu yapıların arasındaki mesafede gelişigüzel verilmiştir. Bazı örnekler birbirine bitişecek kadar yakın olmasına rağmen birbirinden çeşitli mesafeler verilerek ayrı tasarlanmış olanları da mevcuttur (Şekil 4.1).

Alanda yapılan gözlemlerde diğer yapıların aksine samanlık yapılarının konumlandırılmasında ulaşım olanaklarının dikkate alındığı görülmüştür. Bu yapılar traktör kasalarında getirilen saman ve kuru otların rahatlıkla samanlık birimine boşaltılabilmesi için ana yoldan ulaşımın kolay sağlanabileceği bir konumda bulunmaktadır.

Şekil 4.8. Karmış köyü - Konutların uzağında grup şeklinde konumlanmış samanlıklar

Karmış köyüde ulaşımın kolaylığı açısından anayol kenarına grup şeklinde konumlanan samanlıklarda olduğu gibi tekil yapı olarak konut yakınında konumlanan samanlık yapılarında da ulaşım önemli olmuştur. Ana yola yakın veya ana yoldan ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği bir noktada konumlanan samanlıkların kurgusunda konuta olan ulaşımın ziyade ahırlara olan ulaşım dikkate alınmıştır. Bu uygulama ile samanlıklardan taşınmak zorunda olan saman ve kuru otların kolaylıkla ahıra ulaştırılması sağlanmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Köylerde samanlık - ahır ve samanlık - konut ilişkisi

Resim 4.8. İskilip kırsalında tespit edilen tekil samanlıklar (a: Hacihalil köyü, b: Hallı köyü, c: Yanoğlan köyü, d: Seki köyü – Saldere Mahallesi, e: Karmış köyü, f: Yaylacıkseki köyü)

Samanlıkların yapısal özellikleri

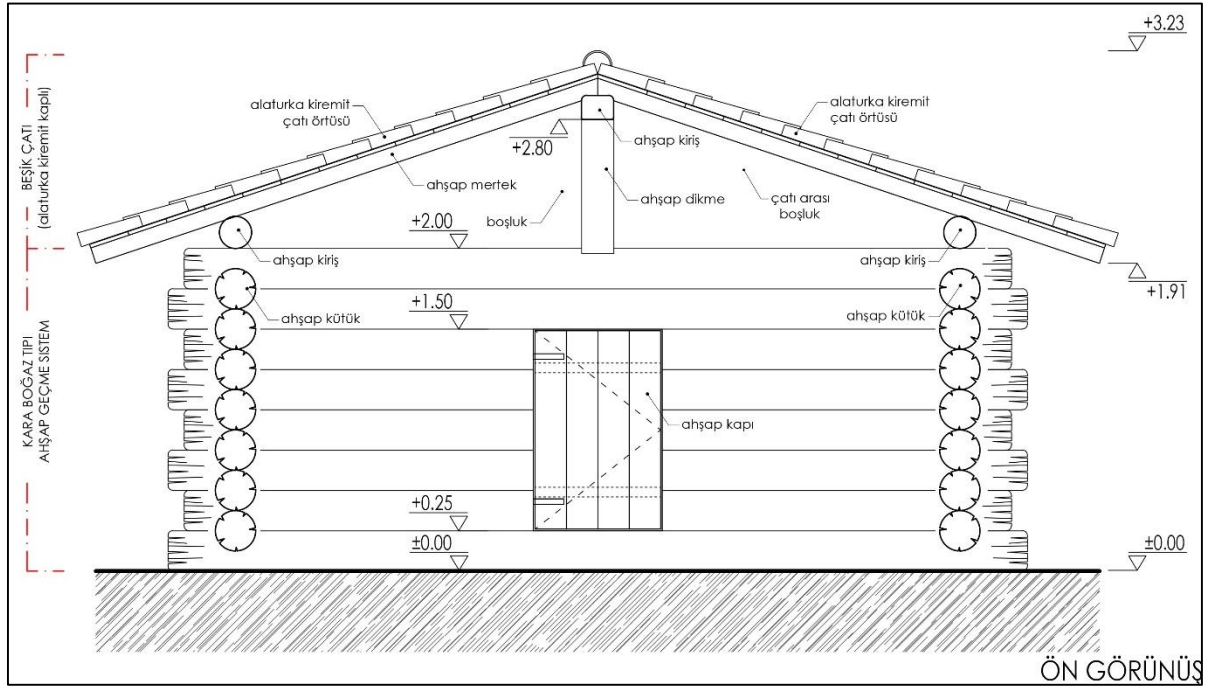
Bölgede ormanlık alanların fazla olması ahşap malzemeye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Çalışma alanı içerisinde incelenen samanlık yapıları tamamı ile ahşap malzemeden, yığma yapım tekniği veya iskelet sistem ile inşa edilmiştir. Yığma sistemde, dış kabuklarının kabaca yonulmasıyla oluşturulan ahşap kütükler kara boğaz geçme sistem ile bir araya getirilip samanlık yapıları oluşturulmuştur. Bu sistemde kütüklerin uç kısımlarında çentikler oluşturulup diğer bir kütük bu çentiklerin içine oturacak şekilde üst üste yerleştirilmektedir. Bu sistemde neredeyse hiç metal çivi kullanılmamakta gerekli yerlerde sadece ahşap çivilerle sabitleme yapılmaktadır. Mekânın köşelerinde kütüklerin birbirleri üzerine oturdukları noktalardan sonra kütükler ortalama 20 - 40 cm arasında dışarıya çıkıntı yapmaktadır. Köşelerde oluşturulan bu çıkıntılar sayesinde, iç mekânın kaç ayrı mahalden oluşturulduğu dışarıdan okunabilmektedir. Çalışma alanı içerisinde incelenen samanlıkların geneli tek mekândan oluşmaktadır. Ortalama 60 - 80 cm genişliğinde ve ortalama 90 - 120 cm yüksekliğinde yapılmış ahşap kapı ile giriş sağlanan samanlık içerisinde çatı örtüsü ile mekân arasında tavan döşemesi bulunmamaktadır. Üst örtüleri genellikle beşik çatı olarak yapılmıştır. İç mekânda, tavanlama yapılmadığı için duvar ve çatı örtüsünün birleşimi ve çatıyı oluşturan taşıyıcı sistem tüm detaylarıyla algılanmaktadır. Samanlık biriminin ön ve arka cephesinde beşik çatının oluşturduğu üçgen şeklindeki boşluklardan bir tanesi açık bırakılıp diğeri kapatılmıştır. Giriş cephesi üzerinde kalan ve açık bırakılan boşluğun genel amacı samanların yapının üst kısmından kolaylıkla iç mekâna doldurulmasını sağlamaktır. Boşluklar, saman dolumu yapıldıktan sonra isteğe göre ahşap lataların çakılması ile kapatılmakta ihtiyaç duyulduğunda tekrar açılmaktadır.

Resim 4.9. Samanlık iç mekân görünüşü (Seki köyü, Hacıhalil köyü)

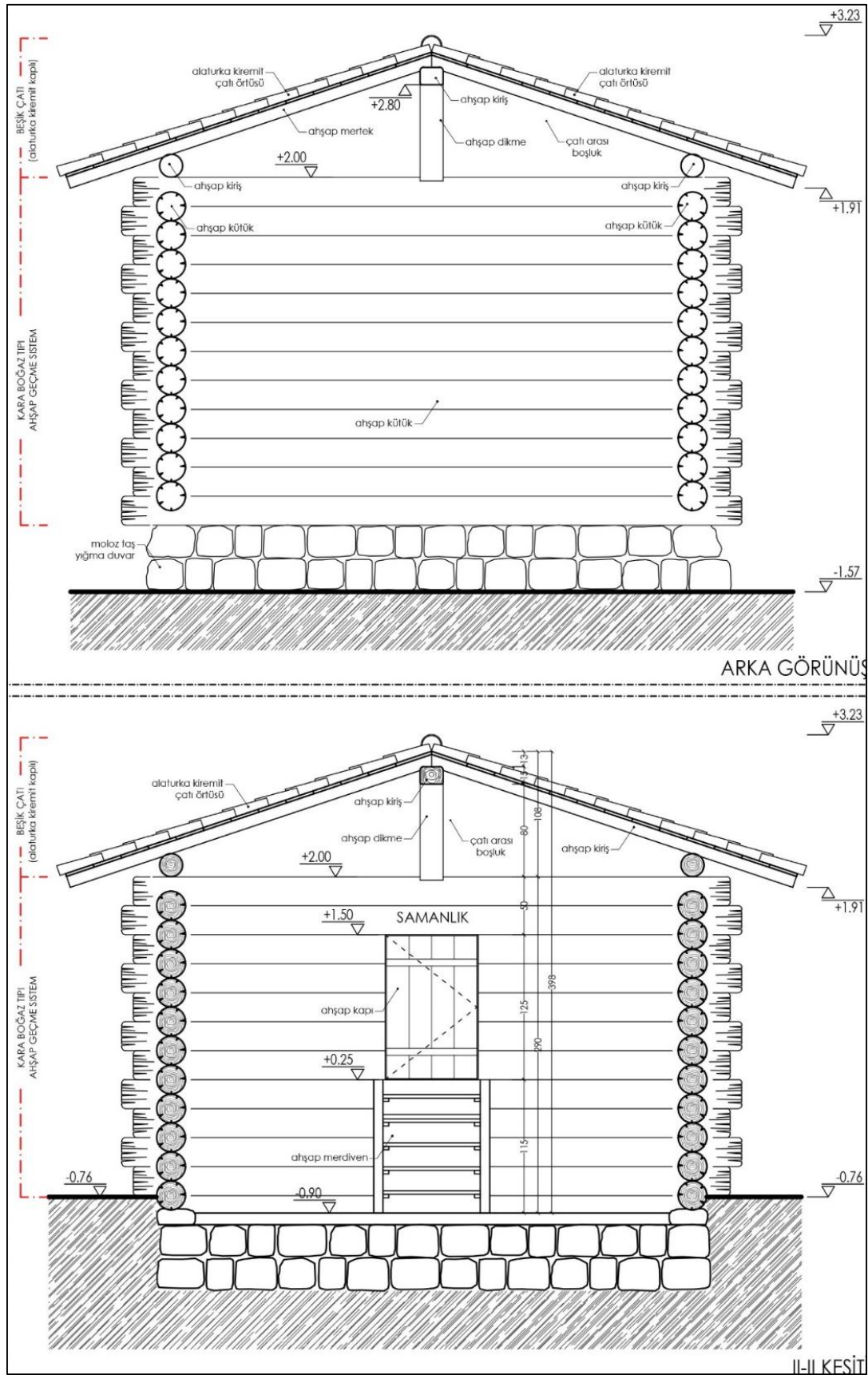

Resim 4.10. Samanlık görünümleri (Yanoğlan köyü, Seki köyü, Hallı köyü)

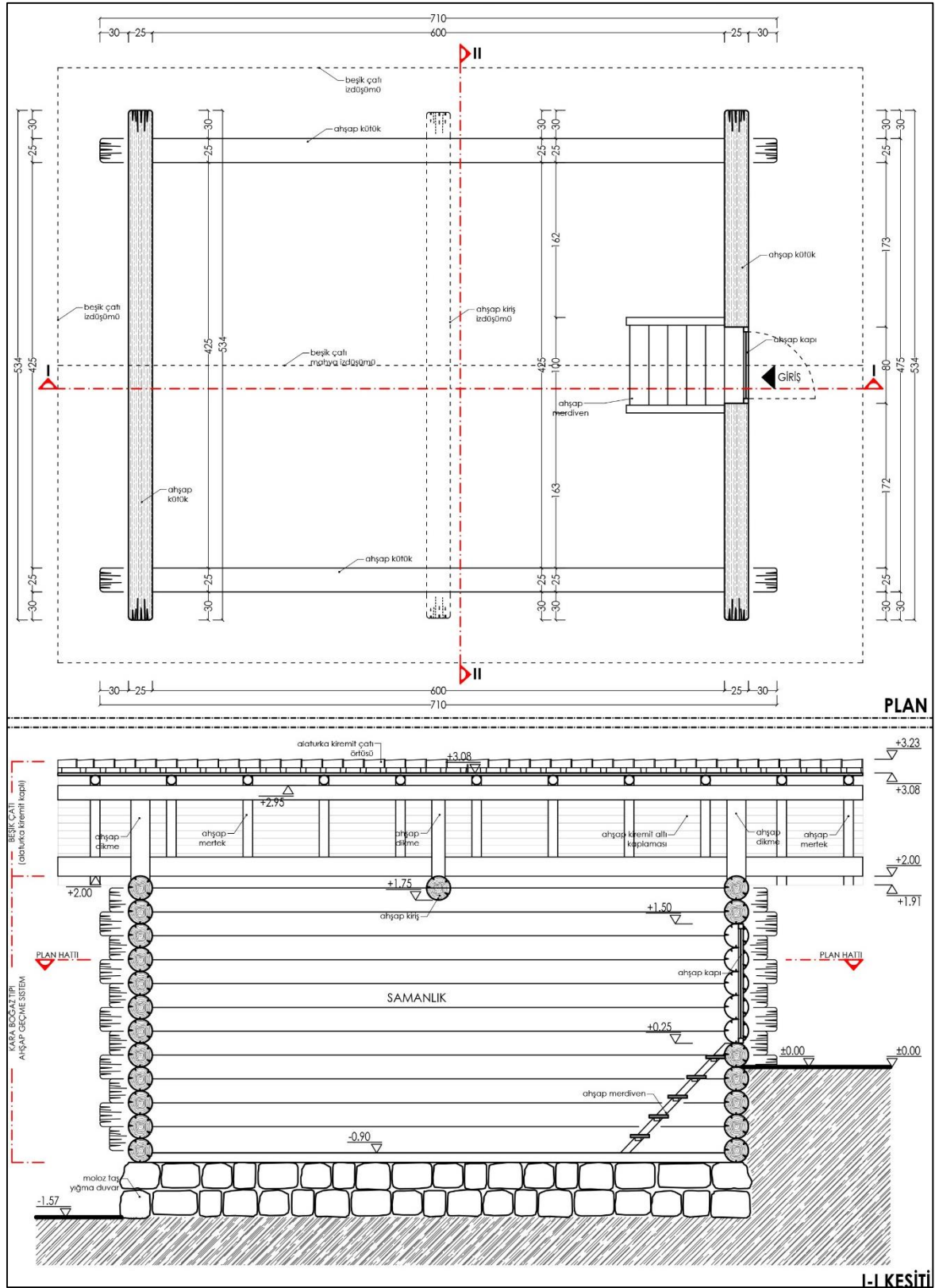

Şekil 4.10. Samanlık - tip ön görünüş çizimi

Kışlık, hayvan yiyeceği olan saman ve kurutulmuş otların depolandığı samanlık yapılarında, özgün çatı kaplaması olarak alaturka kiremit kullanılmıştır. Zaman içerisinde hava şartları nedeniyle bozulmalar meydana gelen özgün çatı kaplamaları yerini alaturka kiremit ve metal çatı kaplamalarına bırakmıştır.

Şekil 4.11. Samanlık - tip arka görünüş ve tip kesit çizimi

Şekil 4.12. Samanlık - tip plan ve tip kesit çizimi

Resim 4.11. Samanlık köşe birleşim detayı (karaboğaz)

Samanlık yapılarında gerek yapıların iç mekân kurguları gerekse birbirleri ile olan ilişkileri, kırsal halkın günlük yaşantılarındaki ihtiyaçları doğrultusunda biçimlenmiştir. Belgelenen samanlık yapıların geneli tek mekândan ve tek katlı olarak yapılmıştır. Ancak birkaç örnekte iki bölmeli samanlık yapılarına da rastlanmıştır. Samanlık yapılarının hepsinin içine girilememiş olsa da kara boğaz yapım sisteminin dış mekâna yansıyan köşe birleşimleri sayesinde yapının iç mekânında kaç oda oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Resim 4.12. İki mekânlı samanlık örneği (Karmış köyü – Seki köyü)

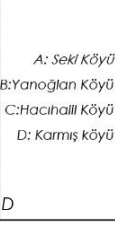
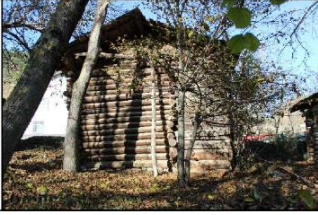
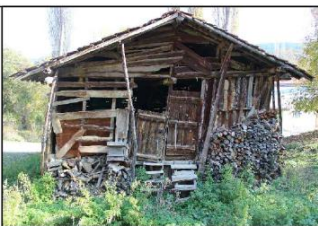
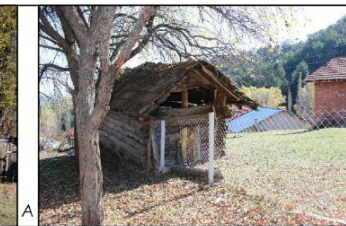
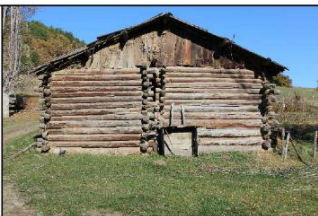
Karmış köyündeki bir örnekte iki tane samanlık yapısının bitişik yapıldığı ve iki mekânın ortak bir şekilde beşik çatı ile kapatıldığı görülmüştür. Yapının çatı arasına, kış aylarında hayvanlara verilmek üzere kurutulmuş otlar depolanmıştır.

Resim 4.13. Karmış köyü - ortak çatılı, bitişik yapılmış samanlık örneği

Bölgede tespit edilip inceleme ve belgelemesi yapılan samanlık yapıları, İskilip kırsalının kendine özgü mimari kimliğini ortaya koymaktadır. Halkın geçim kaynakları ve ihtiyaçlarından kaynaklı gerek duyulan bu yapılar, işlev ön planda olacak şekilde oluşturulmuştur. Yöreye özgü yapım teknikleri ve yöre halkı tarafından yapılmış olmaları biçimsel olarak da ön plana çıkmalarını sağlamıştır. Çoğunlukla bütünlüğünü koruyabilmiş bu örnekler Anadolu'nun geleneksel mimari kimliğinde bir parçasını oluşturmaktadır.

Çizelge 4.1. İskilip kırsalında samanlık yapıları – Tipoloji tablosu

YAPIM SİSTEMLERİNE GÖRE SAMANLIKLAR		
Ahşap Yığma Yapım Sistemi ile Oluşturulmuş Tek Mekanlı Samanlıklar	 	A: Seki Köyü B: Yanoğlan Köyü C: Hacıhalil Köyü D: Karmış Köyü
Ahşap Yığma Yapım Sistemi ile Oluşturulmuş İki Mekanlı Samanlıklar	 	A1, A2: Karmış Köyü
Ahşap İskelet Yapım Sistemi ile Oluşturulmuş Tek Mekanlı Samanlıklar	 	A: Seki Köyü B: Yanoğlan Köyü
Ahırların Üst Katında Ahşap İskelet Sistem ile Oluşturulan Samanlıklar	 	A1, A2: Seki Köyü
KONUMLARINA GÖRE SAMANLIKLAR		
Tekil Samanlıklar	 	A, B: Hacıhalil Köyü
Bitişik Samanlıklar	 	A1, A2: Karmış Köyü
Grup Şeklinde Samanlıklar		A: Karmış Köyü

4.3. Ambarlar

Ambar kelime anlamı ile “Genellikle tahıl saklanan yer” olarak ifade edilmektedir [1]. Ekonominin tarım ve hayvancılığa dayandığı kırsal yaşamda, mevsimsel yapılan tarım sonucu elde edilen tahılın saklanması için ambar yapıları inşa edilmiştir. Ambar yapıları, depolanan yiyeceğin nem ve zemin suyundan, böcek ve kemirgenlerden korunabilmesi amacıyla akılcı çözümlerle oluşturulmuştur.

4.3.1. Anadolu’dan ambar yapıları

Anadolu kırsalında ambar yapıları; konut içerisinde dolap benzeri mimari bir eleman, konutun bir bölümünde ayrı bir mekân olarak ya da konuttan tamamı ile ayrı bir yapı olarak 3 farklı şekilde kurgulanmıştır. İlk iki örnekte ambarlar yapı ile fiziksel ilişki kurarken üçüncü örnekte ise görsel ve/veya fiziksel ilişki kuracak şekilde ayrı yapı olarak oluşturulmuştur.

Dolap benzeri ambarlar

Dolap benzeri ambarlar, geleneksel kırsal mimaride kışın tüketilecek olan yiyeceklerin depolanarak saklanması için oluşturulmuş ve konut içinde uygun bir noktada konumlandırılmış olan büyük dolapları ifade etmektedir. Bu tip ambarlar, doğrudan zemin üzerinde veya ahşap takozlarla zeminden yükseltilerek oluşturulmuş dolap - sandıklardır. Bu dolaplar tamamı ile ahşap yapılmıştır. Saklanacak yiyecekler, dolapların üst yüzeylerinde bulunan kapaklar sayesinde içeri dökülmektedir. Dolap benzeri ambarların yan yüzeylerinde kapak ya da kapı bulunmaması, içerisindeki yiyecekleri haşere ve kemirgenlerden korunmasını sağlamaktadır. Bu dolaplar sabit yapılabildikleri gibi ihtiyaca göre yer değiştirmek amacıyla taşınabilir olarak da kullanılmaktadır [44]. Dolapların iç kısımlarında ahşap elemanlar kullanılarak oluşturulan bölmeler farklı yiyeceklerin kolaylıkla depolanmasını sağlamaktadır. Ailenin ihtiyacı doğrultusunda büyüklüklerinin değiştiği bu sandık tipi dolaplara genellikle ambar denilmekte ancak Kızılcahamam’daki örneklerine ‘kursak’ adı verilmektedir [45].

Resim 4.14. a: Kızılcahamam Altıntaş konutunda kursak [45] - b, c: Arapgir Berenge Mah. 14 Ada, 46 Parsel [44]

Yapı içinde mekân oluşturan ambarlar

Yapı içinde mekân oluşturan ambarlar, yapı içerisindeki uygun bir bölümün ahşap elemanlar ile kapatılması veya yapı içerisinde bulunan odalardan birinin tamamı ile ambar işlevi ile kullanılması olarak iki farklı kurguda karşımıza çıkmaktadır. İlk kurguda, yapının bir bölümün ahşap elemanlar ile kapatılması sonucu elde edilen mekân için ahşap duvar üzerinde ahşap kapı oluşturulmaktadır. Kapı girişi dışında herhangi bir boşluğu bulunmayan mekân, haşere ve kemirgenlerin yiyeceğe ulaşımını engelleyici şekilde tasarlanmıştır.

Resim 4.15. Aşağı Çörenge Mah. 473 Ada, 7 Parsel ambar örnekleri [44]

Geleneksel Anadolu kırsalında, yapıların zemin katları genellikle üretim dinamiklerine hizmet edecek şekilde işleve yönelik depolama mekânları zemin katta kurgulanmıştır. Bu

bağlamda yapıların zemin katları hayvan barınağı ve depolama birimi olarak samanlık, ambar mekânlara ayrılarak kurgulanmıştır.

Ayrı yapı olarak yakın çevrede tasarlanan ambarlar

Toplumlar tarım sonucu elde ettikleri ürünleri daha sonra kullanmak amacıyla ambarlar inşa etmişlerdir. Bu ambar yapılarından bir kısmı konuttan ayrı, tekil bir yapı olarak tasarlanmışlardır. Bu yapılar hem ülkemizde hem de dünya da tamamen işlevsel gereklilikler sonucu tasarlandıklarından yapım sistemi, fonksiyon ve yapı ölçeği açısından benzerdirler.

Ülkemizde ve dünyadaki örnekler incelendiğinde benzer işlev ve biçimde ambar yapılarının inşa edildiği görülmüştür. Bu örneklerden ülkemizde olanların başında nitelikli yapım teknikleri, işçilikleri ve en belirgin özgünlüğe sahip olmaları nedeni ile araştırmalara çokça konu edilen Karadeniz kıyı şeridinde karşımıza çıkan ‘serenderler’ gelmektedir. Kelime anlamı ile ‘serin yer’ olarak tanımlayabileceğimiz serenderlerde fındık, mısır, peynir gibi ürünler saklanmaktadır. Serenderler moloz taşlar ile oluşturulmuş temel üzerine konumlanabildiği gibi, eğimli arazilere yerleşen serenderler üç kata kadar yapılabilmektedir. Serenderler, payandalar yardımı ile toprak zemine oturtulan dikmeler üzerine döşeme yerleştirilmesi ve bu döşemenin üzerine de ambar biriminin inşa edilmesi sonucu oluşmaktadırlar. Boyutlarının, zeminde kullanılan dikme sayılarına (4, 6, 8, 10 veya 12) göre küçük, orta ve büyük olarak nitelendirilmektedir. Duvarların boğaz geçme sistem ile oluşturulduğu serendeler, tamamı ile ahşap malzemeden inşa edilen beşik çatı ile kapatılmaktadır [46].

Serendeler ile benzer nitelikteki ambarlar Uşak’ta da karşımıza çıkmaktadır. ‘Meydan ambarı’ adı ile tanımlanan yapılar, zeminden taş kaideler ile yükseltilmiş olup kapalı bölümleri ahşap malzemenin ‘kurtboğazı geçme’ yapım tekniği ile üst üste birleştirilmesi sonucu oluşmuşlardır [33].

Şekil 4.13. Serender ve meydan ambarı [33]

4.3.2. Dünyadan ambar yapıları

Yurtdışında tespit edilen nitelikli ambar yapılarından biri Norveç’te karşımıza çıkmaktadır. Bu ambarlar bölge halkı tarafından ‘loft’ veya ‘stabbur’ adı ile nitelendirilmiştir. Stabburlar işlev olarak sadece yiyeceklerin depolanması amaç ile kullanılmakta olup, loftların üst katları konaklama işlevi ile kullanılmaktadır. Bu yapılar, Norveç’in kuzeyinde soğuk iklim bölgelerinde bulunmaları sebebi ile kuru ve soğuk hava sayesinde özgün bütünlükleri ile günümüze kadar ulaşabilmişlerdir. Stabbur ve loftlar doğrudan taş temel üzerine veya taş temel üzerine yerleştirilen ahşap başlıklı dikmelerin üzerine inşa edilmektedirler. Bu sistemde temel dışında kalan ambar birimi tamamı ile ahşap malzeme kullanılarak oluşturulmaktadır. Düzgün kesilmiş ahşap lataların üst üste yığılması ile oluşturulan yapı duvarının köşe birleşimlerinde ‘kurtboğazı geçme’ sistem kullanılmıştır. Yapılara ulaşım ahşap merdivenler ile sağlanmış, loftların üst katında kurgulanan pencereler ile iç mekânın ışık alması sağlanmıştır. İki yapı gurubunda da çatılar yine tamamı ile ahşap malzemedan oluşturulan beşik çatı ile kapatılmıştır [47] [48].

Ambar yapılarına nitelikli bir diğer örnek ise Japonya’da bulunmaktadır. Bu bölgede de iki farklı ambar yapısı karşımıza çıkmaktadır. ‘Kura’ ve ‘takakura’ adı verilen ambar yapısal biçimsel ve işlevsel olarak Norveç mimarisindekiler ile benzerlik göstermektedir. Kura adı verilen yapılar, Loft’lara benzer şekilde ahşap başlıklı dikmeler üzerine kurgulanmış mekânları ifade etmektedir. Bu yapıların M.Ö. 300 – M.S. 300 yılları arasında, demir çağında var oldukları bilinmektedir [49].

Takakura adı verilen ambarlar ise ahşap dikmeler ile yükseltilmiş bir zemin ile sazlar ile kaplanmış bir çatıdan oluşmaktadır. Çoğunlukla Ryukyu Adaları ve Amani - Oshima bölgesinde tespit edilen bu yapıların dikmeler üzerinde yükseltilmiş zemini gölgelik olarak, çatı arasında kalan bölüm ise depolama işlevi ile kullanılmaktadır. Ana işlevi besinlerin depolanması olan bu yapıların son zamanlarda konaklama işlevi ile kullanılması da söz konusudur [49].

Güneydoğu Asya bölgesinde, Sundalılar tarafından pirinç depolamak için inşa edilen ambar yapıları da diğer örneklerde olduğu gibi yerden yükseltilmiştir. Bu yapılar; ahşap malzemeden inşa edilen ve ‘Leuit’ adı ile Java adasının batısında, kapalı bölümü sazlardan inşa edilen ve ‘Lumbung’ adı ile Lombok bölgesinde, ‘Tongkonan’ adı ile Sulawesi adasında karşımıza çıkmaktadır [49].

Resim 4.16. a: Norveç Halk mimarisinde 'loft' veya 'stabbur' - b: Japon halk mimarisinde 'kura ve 'takakura' ve Güneydoğu Asya bölgesinde 'leuit' - c1: 'Lumbung' - c2: 'Tongkonan' adı verilen ambarlar [47] [48] [49]

4.3.3. İskilip kırsalında tespit edilen ambar yapıları

Tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğu İskilip kırsalında tarım sonucu elde edilen tahılların sonraki yıllar için saklanabilmesi ve depolanabilmesi amacı ile ambar yapıları oluşturulmuştur. Her konutun kendine özel inşa edilen, ambarlar, akılcı çözümler oluşturularak özgün yapım teknikleri ve malzemeleri ile nitelikli müştemilat yapıları arasında sayılabilirler.

Bölgede yapılan incelemeler sonucu Seki köyünde 10, Yanoğlan köyünde 4, Akçasu köyünde 4, Hallı köyünde 13, Hacıhalil köyünde 2, Yaylacıkseki köyünde 2, Kurusaray köyünde 5 adet, Karmış köyünde 8, Karagöz köyünde 1 adet, Elmalı köyünde 3 olmak üzere toplam 52 adet tahıl ambarı tespit edilmiştir.

Ambarların parsel yerleşim özellikleri

Alanda tespit edilen ambarlar, mümkün olduğu kadar konuta yakın olacak şekilde, arazinin uygun bir bölümüne inşa edilmişlerdir (Şekil 4.14). Alanda yapılan incelemeler ve sözlü bilgi kapsamında elde edilen verilere dayanarak ambar yapılarının konuta en yakın müştemilat birimi olmasının en önemli sebebinin güvenlik olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda konutun bahçe sınırları içerisinde konumlanan ambar yapıları, hem kolaylıkla malzeme götürüp getirmeye uygun hem de herhangi bir müdahale gerekliliğinde konuttan ulaşılacak en kısa mesafede tasarlanmışlardır.

Şekil 4.14. Köylerde ahır - konut ilişkisi

Ambarların yapısal özellikler

Çalışma alanı kapsamında İskilip kırsalında tespit edilen ambar yapılarının tamamı ile ahşap malzemeden oluşturuldukları tespit edilmiştir. Yapıların duvarları, düzgün kesilmiş ahşap lataların üst üste konularak köşelerden ‘kurtboğazı’ geçme tekniği ile birleştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Ambar yapıları kareye yakın dikdörtgen formda tek katlı ve tek mekândan oluşacak şekilde inşa edilmişlerdir. Alanda tespit edilen tahıl ambarları da incelenen diğer örneklerde olduğu gibi toprak zeminden yükseltilerek inşa edilmiştir. Yapıyı zemin suyundan ve nemden korumak için uygulanan bu yöntem ile yapının hava alması sağlanmakta ve kemirgen hayvanların yapı içerisine girmesi engellenmektedir. Zemin ve yapı arasında oluşturulan boşluk diğer örneklerde olduğu gibi kat yüksekliği kadar değil, zeminden ortalama 50 - 100 cm kadardır. İskilip kırsalında tespit edilen örneklerden sadece dik eğimde bulunan ambar yapılarında nadiren de olsa zemin döşemesinin altında farklı bir mekân oluşturulmuştur.

Resim 4.17. a: Akçasu köyü – b: Karmış köyü – c: Seki köyü – d: Yaylacıkseki köyü - e1, e2: ambar örnekleri [50]

Ambarların toprak zemin ile ilişkilerini kesmek için farklı çözümler geliştirilmiştir. Bunlardan biri alandaki örneklerin çoğunluğunda gözlemlenen ve ambarın zemin taşıyıcıların altına noktasal olarak moloz taş veya ahşap kütüklerin yerleştirilmesidir. Bir diğer çözüm ise moloz taş ve kütüklerin tekil olarak değil ambar zemininde bir platform oluşturması şeklinde karşımıza çıkmaktadır [50].

Resim 4.18. Ambar - Zemin ilişkisi (Hallı köyü)

Eğime oturan ambarlarda, arazi eğiminden kaynaklı kendiliğinden oluşan mekânların farklı işlevler ile kullanımı söz konusu olmuştur. Dik eğime sahip arazilerde dikmeler ile

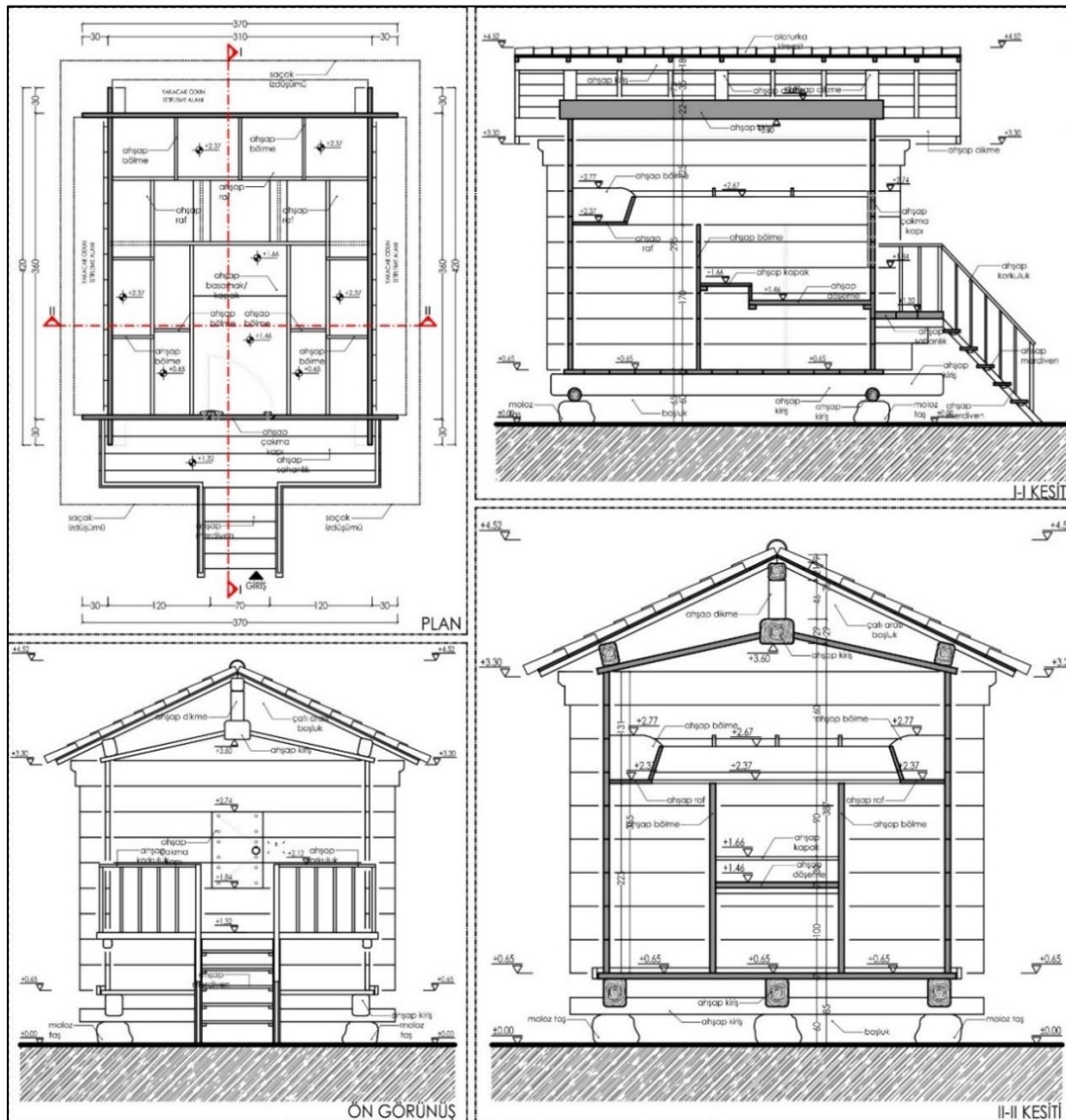
yükseltilen ambar yapıları altında kalan boşluklarda, ambarı taşıyan dikmeler arası ahşap malzeme ile kapatılarak mekân haline getirilmiş olup halkın günlük kullanım eşyalarını koyabileceği bir yer haline gelmiştir. Eğimli arazide bulunan ancak ahşap dikmelerle değil ahşap kütük yığma veya moloz taş yığma duvar yapıları ile kazanılan örneklerin farklı amaçlarla kullanıldıkları da tespit edilmiştir. Bu bağlamda incelenen, oldukça eğimli bir araziye yerleşmiş olan Yaylacıkseki köyündeki iki örnek öne çıkmaktadır (Resim 4.17 d, e1, e2). Doğal eğim sayesinde kazanılan zemin kat, farklı işlevlere hizmet etmektedir. Eğimin elverdiği sürece iki veya üç katlı olarak kurgulanan yapılarda katlara girişler farklı kotlardan sağlanmaktadır. Farklı işlevler yüklenen katlardan konaklama işlevine göre düzenlenen katta iç mekânın ışık alabilmesi için pencere yapılmıştır [50].

Torak zeminden ambarlara ulaşım ahşap merdivenler veya ahşap rampalar ile sağlanmaktadır. Alandaki incelemeler sırasında bu rampa ve merdivenlerin tespiti sağlanarak farklı detay çözümleri belgelenmiştir. Toprak zeminden ahşap merdiven veya rampa ile tüm örneklerde varlığından söz edebileceğimiz ahşap sahanlıklara ulaşılmaktadır. Açık çıkma ya da balkon işlevi ile ambar giriş kapısı önünde kurgulanan sahanlıklardan ambar yapısının iç mekânına ulaşım sağlanmaktadır. Sahanlıklar ulaşım işlevleri dışında kısa süreli bekleme ve manzara yönüne karşı dinleme amacıyla kurgulanmışlardır [50].

Ahşap yığma sistem ile oluşturulan ambar yapılarında iç mekânın doğrudan dışa yansıdığı görülmektedir. Yapım sisteminin gereği olarak iç ve dış duvarların aynı anda yapılması gerektiğinden yapının iç mekân bölümlerinin köşe birleşimleri yapının dış duvarları üzerinden okunabilmektedir. Köşe birleşimlerinde ahşapların 30 – 40 cm dışarı çıkıntı yapıyor olması iç mekân kurgusunun algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Bölgedeki tespitlerde köşe çıkıntıları arasında, ambarın dış duvar yüzeyinde kışlık odun istiflendiği görülmüştür. Bu kullanım, bazı örneklerde yapının sadece bir yüzeyinde görülürken ihtiyaca göre iki veya üç cephede de görülebilmektedir (Resim 4.19 h) [50].

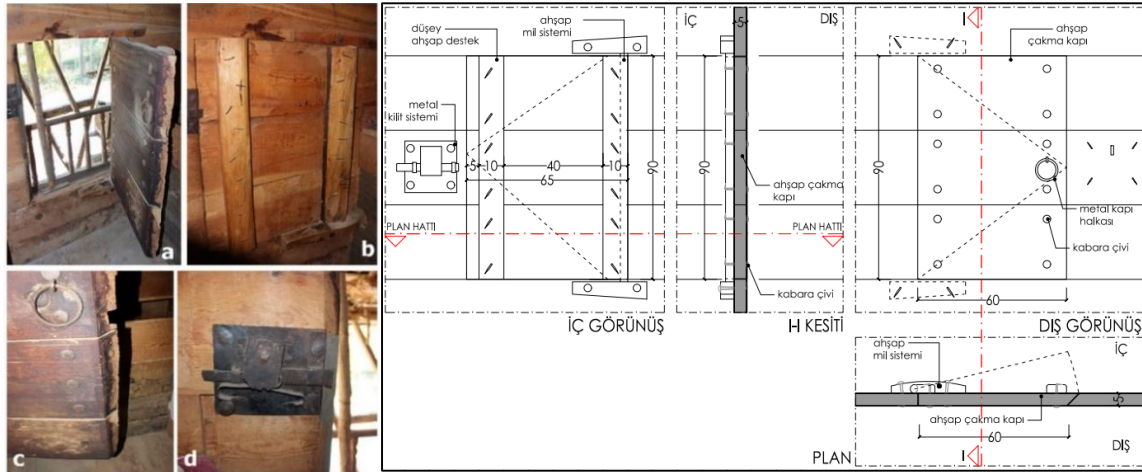

Resim 4.19. a, b: Akçasu köyü - c: Hallı köyü – d, e, f: Seki köyü – g: Yaylacıkseki köyü, merdiven ve rampa örnekleri - h: Hallı köyünde odun istiflenmiş ambar duvarı [50]

Şekil 4.15. Seki köyünde tahıl ambarlarına ait tip plan – kesit - ön görünüş [50]

Ahşap merdiven veya rampa ile ulaşılan ahşap sahanlık önündeki ambar duvarından yapı içerisine ulaşım sağlanmaktadır. Giriş kapısı, ambar duvarını oluşturan latalarla aynı kalınlıkta ahşapların kullanımı ve metal kabara çiviler ile iki kenardan, düşey ahşap desteklere boşluksuz olarak sabitlenmesi sonucu oluşturulmuştur. 60 - 80 cm x 90 - 120 cm ölçülerinde olabildikleri tespit edilen ambar girişleri kapıdan ziyade ahşap kapak görünümündedir. Kapılar ve ambar duvarı birleşiminde yöreye özgü birleşim detayı kullanılmıştır. Bu detayda kapının mesnet noktasının alt ve üst kotuna, ambar duvarı yüzeyine 15 - 20 cm kalınlığında ahşaplar sabitlenmiştir. Bu ahşaplar üzerinde ortalama 4 - 5 cm çapında olacak şekilde oyuklar açılmıştır. Kapı kanadını oluştururken kullanılan düşey desteklerden mesnet konumunda olanın alt ve üst uçları ise bu oyuklara yerleşecek şekilde yontulup, törpülenerek yuvarlatılmıştır. Ahşap mil işlevi ile oluşturulan bu yuvarlak uçlar ambar duvarlarına sabitlenen ahşaplarda bulunan oyuklara yerleştirilerek kapının menteşe sistemi oluşturulmuştur. Kapı kanadı kapatıldığında duvar ile kapı arasında boşluk kalmaması için, kapıyı oluşturan ahşapların ambar duvarı ile üst üste geldiği noktada ahşap yüzeyleri 45 derecelik açılı olacak şekilde pahlı kesilmişlerdir. Bu şekilde kapı kanadı ile ambar duvarının aralarında boşluk kalmayacak şekilde birleşmeleri sağlanmıştır (Şekil 4.16) [50].

Şekil 4.16. Ambar giriş kapısı detayları (a, b, c, d) – Ambar giriş kapısı çizimi plan – kesit - iç ve dış görünüş [50]

Ahşap elemanların birleşiminde dövme çiviler (kabara) kullanılmış, bu çivilerin baş kısımları dış yüzeylere gelecek şekilde kurgulanarak cephede estetik bir unsur haline getirilmiştir. Kapıların açılıp kapanması sırasında ileri itip geri çekmeyi sağlamak için kapı yüzeyine sabitlenmiş göbeksiz ve daire formda halkalar ile kapı kilit sistemini oluşturan

elemanlarda metal malzeme kullanılmıştır. İç mekândan ambar duvarına sabitlenmiş metal kilidin kontrolü kapı kanadı üzerinde açılan delik sayesinde dış mekândan sağlanmaktadır. Bu tip kilitler literatüre “kapazlama kilit” adı ile geçmiştir.

Ambar yapılarının ölçüleri 300 x 400 cm ile 400 x 500 cm arasında değişmektedir. Ambar yapılarının iç mekânları, bölüntüsüz tek bir hacim olarak tasarlanmıştır. İç mekânda ahşap latalar ile oluşturulmuş, tahılların ve başka yiyeceklerinde saklanmasına olanak sağlayan ahşap bölmeler bulunmaktadır. Ahşap bölmeler; ambarın zemininde, duvar önlerinde bölme şeklinde veya duvar yüzeylerinde raf şeklinde kurgulanmışlardır. Ambar zemininde oluşturulan bölme ahşap bir kapak ile kapatılmıştır.

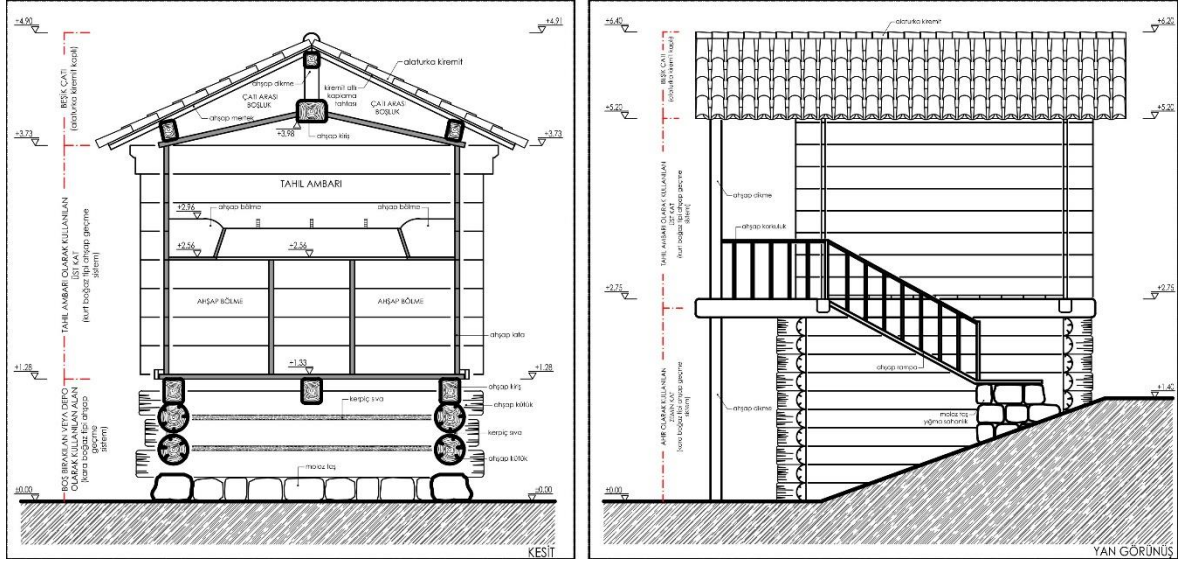
Ambar zemini ile ilişkili tasarlanmış olan bölmeler, tahılların ağırlıklarına dayanabilmeleri için özel bir birleşim sistemi ile oluşturulmuştur. Ambarın duvarları üzerinde, içine geçirilecek ahşabın sığabileceği ölçülerde ve ortalama 2 cm derinliğinde oluşturulan ‘boğaz’ adı verilen oyuklara ahşap latalar yerleştirilmektedir. Çalma boğaz tekniği olarak tanımlanan bu sistemde ahşap yüzeyde oluşturulan çentiklere başka bir ahşabın yerleştirilmesi ile sistem kilitlenmektedir (Resim 4.20).

Resim 4.20. Ambar duvarı - Ahşap bölme birleşim detayı (a, b), Ambar içinde bulunan ahşap bölmeler (c, d, e) ve tavan detayı (f) [50]

Ambar yapılarının çatıları ahşap malzeme kullanılarak oluşturulan beşik çatı ile kapatılmıştır. Beşik çatının iki yüzeyinde oluşan üçgen alınlar ahşap latalar ile mahya aşığına kadar tamamlanmışlardır. Ambar yapıların çatı kurgusunun en önemli özelliği çift katmanlı olarak oluşturulmasıdır. Ambarın iç mekânında tavanın ortasından geçen mahya aşığına açılan oyuklar ile ambarın duvarlarını oluşturan duvarlar üzerine aralıksız olarak yerleştirilen ahşap latalar birinci katmanı oluşturmaktadır. Bu katman aynı zamanda ambarın tavan döşemesini oluşturmakta dış mekânda herhangi bir çıkıntı yapmamaktadır. İkinci katman ise birinci katmanı oluşturan mahya aşığını ana taşıyıcı olarak kullanıp, bu taşıyıcı üzerine yerleştirilen dikmeler ile iki yöne eğimli olarak yükseltilmiştir. Beşik çatı, ambarın dört cephesinde ortalama 50 - 60 cm uzunluğunda saçak oluşturmaktadır. Bu saçak yapının giriş cephesinde, ahşap sahanlığı da korumak amacıyla daha uzun tutulmuştur. İkinci katmanı oluşturan beşik çatı, üzerine oturduğu kapalı ambar birimini dış etkilerden korur nitelikte olup kiremit ile kaplanmıştır.

Ahşapların farklı yöntemlerle birleştirilmeleri ile duvar, tavan ve zemin döşemelerinin olduğu ambarlar tek başlarına birer modül niteliği taşımaktadır. Özgün kaplama malzemesinin alaturka kiremit olduğu beşik çatı, yapıyı toprak zeminden yükseltmek için kullanılan temel sistemi ve yapıya ulaşımı sağlayan rampa, merdiven ve sahanlıklar bu modüle eklenmiş ayrı parçalar olarak çalışabilmektedir. Ambar modülünü oluşturan yapım sisteminin özelliği gereği çivinin nerdeyse hiç kullanılmamış olması, duvar ve döşemeleri oluşturan ahşap parçaların zarar verilmeden sökülüp tekrar birleştirilmesine imkân vermektedir [50].

Resim 4.21. Ahşap kütük yığma duvar üzerine yapılmış ambar kesiti – Eğimli arazide ahır üzerine yapılmış ambar yan görünüşü [50]

İncelemesi yapılan ambarların geneline bakıldığında; zeminle olan ilişkilerine, zemin oturumlarına ve giriş kapılarının ulaşımına göre farklı özellikleri ile değerlendirilerek tipolojik sınıflandırma yapılabilmektedir.

Tipoloji çalışması gereği oluşturulan bu ayrımlar, yapıların işlevsel ve fonksiyonel özellikleri bağlamında herhangi bir ayırım oluşturmamakta, yapıların tamamının ortak bir anlayış ve deneyimler sonucu geleneksel yapım sistemi ve malzemesi ile oluştuğunu kanıtlamaktadır.

Bölgede yapılan arazi çalışmalarında, İskilip kırsalında da dolap tipi ambarların varlığı tespit edilmiştir. Seki köyü ve Hallı köyünde örneklerine rastlanan ambarların büyüklüklerinin kullanılan malzeme ve ihtiyaca göre değişebildiği öğrenilmiştir.

Resim 4.22 İskilip kırsalında sandık tipi ambar örnekleri – Seki köyü (e, f) – Hallı köyü (g)

Çizelge 4.2. İskilip kırsalında tahıl ambarları-Tipoloji tablosu [50]

ZEMİNLE OLAN İLİŞKİLERİNE GÖRE AMBARLAR				
Ambar Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olanlar				A: Akçasu Köyü B: Yanoğlan Köyü C: Halli Köyü
Ambar Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekan Bulunanlar				A: Yaylacıkseki Köyü B: Yaylacıkseki Köyü C: Karmış Köyü
ZEMİN OTURUMLARINA GÖRE AMBARLAR				
Noktasal Doğal Taş Üzerine Oturanlar				A: Seki Köyü B: Seki Köyü C: Halli Köyü
Ahşap Küçük Yığma Duvar Üzerine Oturanlar				A: Karmış Köyü B: Karmış Köyü C: Halli Köyü
Taş Yığma Duvar Üzerine Oturanlar				A: Karmış Köyü
GİRİŞ KAPISINA ULAŞIMLARINA GÖRE AMBARLAR				
Ahşap Merdiven ile Ulaşılanlar				A: Halli Köyü B: Akçasu Köyü C: Akçasu Köyü
Ahşap Rampa ile Ulaşılanlar				A: Halli Köyü B: Karmış Köyü

4.4. Ahırlar

Anadolu genelindeki kırsal alanlarda hayvancılık hem geçim kaynağı hem de yaşam tarzı haline gelmiştir. Kırsal halk tarafından, yaşam alanı olan konutla hem fiziksel hem de görsel ilişki içerisinde olan ahır yapıları inşa edilmiştir. Ahır kelime olarak, “*evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı*” anlamına gelmektedir [1]. Bu yapılar genel olarak günlük yaşamın ihtiyaçları doğrultusunda oluşmuş, akılcı ve pratik çözümlerle şekillenmişlerdir.

4.4.1. Anadolu’dan ahır yapıları

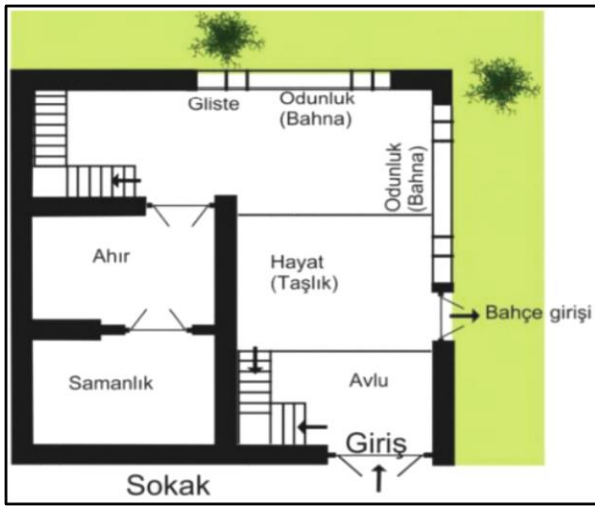
Anadolu’nun genelinde kırsal alanlar incelendiğinde ahır işlevi ile kullanılan yapıların 3 farklı şekilde kurgulandığı görülmektedir. Bunlar; konutların zemin katında kurgulanan ahır yapıları, avlu içerisinde kurgulanan konutlarda avlu içerisinde ve avlu duvarına bitişik şekilde kurgulanan ahırlar ve konuttan bağımsız olarak konut çevresinde ulaşım açısından en uygun yerde kurgulanan ahırlardır.

Konutların zemin katında kurgulan ahır yapılarında genellikle amaç asıl yaşama katı olan üst kat için sıcak bir zemin oluşturmaktır. Sert iklime sahip kırsal alanlarda konut – ahır ilişkisi genellikle bu şekilde kurgulanmaktadır. Bu uygulama, ahırların yaşama katının ısınmasına yardımcı olmasını sağlamakta aynı zamanda yaşama katından ahır mahaline ulaşımı da kolaylaştırmaktadır. Zemin ve üst kat için ayrı girişlerin yapıyor olması yaygın bir kullanım olsa da bazı örneklerde yaşama katından yatay kapaklarla kapatılmış merdivenler ile ahır katına ulaşım sağlandığı örnekler de bulunmaktadır [51].

Konutların zemin katında tasarlanan ahırlar

Anadolu’nun genelinde ahır-konut ilişkisinin genellikle zemin kat - üst kat olarak kurgulandığını söylemek mümkündür. Her bölgede örneğine rastlanan bu kurgu Anadolu dışında da kullanılmaktadır. Hz. Muhammed döneminde Medine’de Yahudilerin oturduğu ve “utum” adı verilen üç katlı evlerin zemin katları hayvan ahır ve malzeme deposu olarak kullanılmıştır [52].

Safranbolu’da incelemesi yapılan bir konutta ahırın zemin katta kurgulandığı tespit edilmiştir. Avlulu plan şemasına sahip olan konutun zemin katı ahır ve samanlık olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.17) [53]. Benzer bir mimari çözümü Karadeniz bölgesinde kırsal konutlarda da görmek mümkündür. Eğimli araziye konumlanan yapıların, kottan kazanılan zemin katları taş yığma yapım sistemi ile inşa edilmiş, ahırın nemden ve zemin suyundan korunması amaçlanmıştır. Ahıra, tek kanatlı ahşap çakma kapı ile giriş sağlanmaktadır. Giriş kapısının sağında ve solunda, taş duvar üzerinde oluşturulan açıklıklardan iç mekânın hava alması sağlanmıştır (Resim 4.23) [54].

Şekil 4.17. Safranbolu’da zemin katta kurgulanmış ahır – plan şeması [53]

Resim 4.23. Karadeniz bölgesinde zemin katları ahır olarak kullanılan konutlar [54]

Ayrı yapı olarak avlu içerisinde tasarlanan ahırlar

Genellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki avlulu plan şemasına sahip konutlarda, avlu duvarı üzerinde ayrı bir mekân olarak kurgulanmış ahır yapıları bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan avlu içinde bulunan ahır yapılarının çoğunluğunda sokaktan ayrı giriş bulunmaktadır. Avlu içinde kurgulanan ahır yapıları, kokusal ve işitsel mahremiyeti sağlayabilmek amacıyla yapının diğer mekânlarından yalıtılmıştır [37].

Demiroğlu, Ankara ili Polatlı ilçesinde yaptığı çalışmada, ahır yapıları imkân var ise konutun avlu duvarları içerisine imkân yok ise konutun yakın çevresinde kurgulandığını tespit etmiştir. Polatlı'da tespit edilen Hasan Yıldırım konağında girişin konut avlusu içerisinden sağlandığı taş yığma sistem ile inşa edilmiş ahır yapısı bulunmaktadır. Ahırın yapısal bütünlüğü bozulmuş durumdadır [55].

Resim 4.24. Ankara - Polatlı, Hasan Yıldırım Konağı [55]

Ayrı yapı olarak yakın çevrede tasarlanan ahır yapıları

Anadolu'nun genelinde, yapı ile bütünlük oluşturan ahırlar dışında konuttan ayrı olarak yapılmış ahırlar da bulunmaktadır. Bu yapılar hem görsel hem de fiziksel etkileri ile yapı ile bütünlük oluşturmaktadır. Özmertyurt'un İznik - İhsaniye köyünde belgelemiş olduğu ahır yapısı, konutun yakın çevresinde kurgulanmıştır [56].

Resim 4.25. İznik – İhsaniye köyü ahır örneği [57]

4.4.2. Dünyadan ahır yapıları

Dünyada ahırlar, genellikle çiftliklerde bulunan ve hayvan barınağı olarak kullanılan tarımsal yapılardır. Ahırlarda hayvan yemi ve saman depolanmakta ayrıca tarımda kullanılan aletlerin saklanması için de kullanılmaktadır. Yurtdışı ahır örneklerinin genellikle konuttan ayrı bir yapı olarak tasarlanmaktadır. Bunun yanı sıra az sayıda olsa da konutla ahır yapısının bitişik olarak yapıldığı geleneksel örneklerde bulunmaktadır [58].

Dünya genelindeki ahır yapıları incelendiğinde Anadolu kırsalındaki ahır yapıları ile işlev olarak aynı özelliklere sahip ancak mimari olarak farklı özelliklerde oldukları görülmektedir. Rusya da, Anadolu'daki ahşap yığma çantı tekniği ile inşa edilen ahır yapıları bulunmaktadır. Anadolu'daki tek mekânlı ve tek katlı ahır yapısının yerini Rusya'da birden fazla mekândan oluşan ve iki katlı bir yapı almıştır (Resim 4.26 a).

Hollanda'nın Gelderland şehrindeki Ruurlo kasabasında bulunan ahır yapısı tuğla yığma su basman üzerine ahşap iskelet sistem ile dikdörtgen formda inşa edilmiştir. Ahşap iskelet sistem arası boşluklar sazlarla (kamış) kapatılmıştır. Yapı, oldukça dik eğime sahip, giriş cephesinde üç yöne eğimli, kiremit kaplı beşik çatı ile kapatılmıştır (Resim 4.26 b). Benzer özelliklerde başka bir ahır yapısı Kuzey Galler'de bulunmaktadır. Dikdörtgen formdaki yapı, moloz taş yığma su basman üzerine ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiştir. Ahşap iskelet sistem arası boşluklu olarak ahşap elemanlarla kapatılmış, havalandırma amacı ile yarı

geçirgen bir duvar oluşturulmuştur. Yapının iki yöne eğimli beşik çatısı kamışlarla kaplanmıştır (Resim 4.26 c) [43].

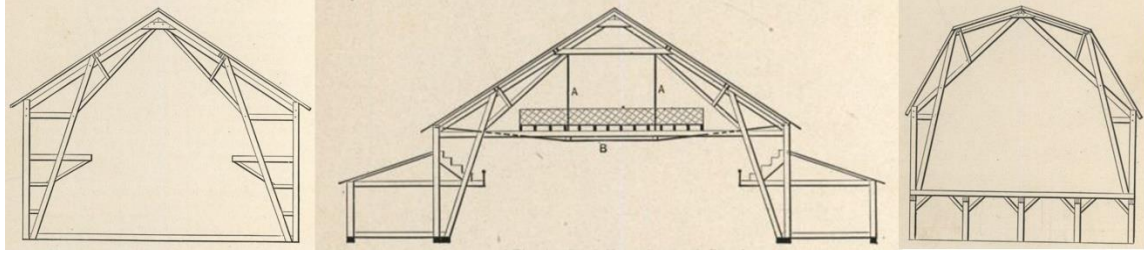
Almanya’da bulunan ahır yapıları genellikle ahşap iskelet yapım sistemi ile oluşturulmuştur. Bu yapılarda ahşap iskelet sistem arası boşluklar taş, tuğla veya ahşap malzeme ile kapatılmıştır. Dikdörtgen formda inşa edilen yapılar iki yöne veya dört yöne eğimli çatı ile kapatılmış, çatı kaplama malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Çatı eğimleri oldukça diktir (Resim 4.26 d1, d2, d3) [43].

Anadolu’da olduğu gibi yurtdışı örneklerde de bölgeler farklılaştıkça yapım tekniği ve malzemelerinde de farklılıklar oluşmaktadır. İngiltere’de bulunan ahır yapıları genellikle taş veya tuğla yığma yapım sistemi ile inşa edilmişlerdir. Diğer örneklerde olduğu gibi bu yapılar da dikdörtgen formda, iki yöne eğimli beşik çatı ile kapatılmışlardır (Resim 4.26 e1, e2, e3) [58].

Resim 4.26. Dünyadan ahır yapıları – a: Rusya – b: Hollanda – c: Kuzey Galler – d1, d2, d3: Almanya - e1, e2, e3:İngiltere [43] [58]

Ahır yapılarının yurt dışı örnekleri incelendiğinde, genelinde çatıların oldukça dik eğime sahip olduğu belirlenmiştir. İç mekânda yüksek bir tavan oluşturan bu dik eğim bazı yapılarda mekân olarak kullanılmıştır. Yapıların çoğunda iç mekânda tavanlama yapılmamış, çatıyı oluşturan konstrüksiyonun iç mekândan algılanması sağlanmıştır (Şekil 4.18) [59].

Şekil 4.18. Ahır kesitleri [59]

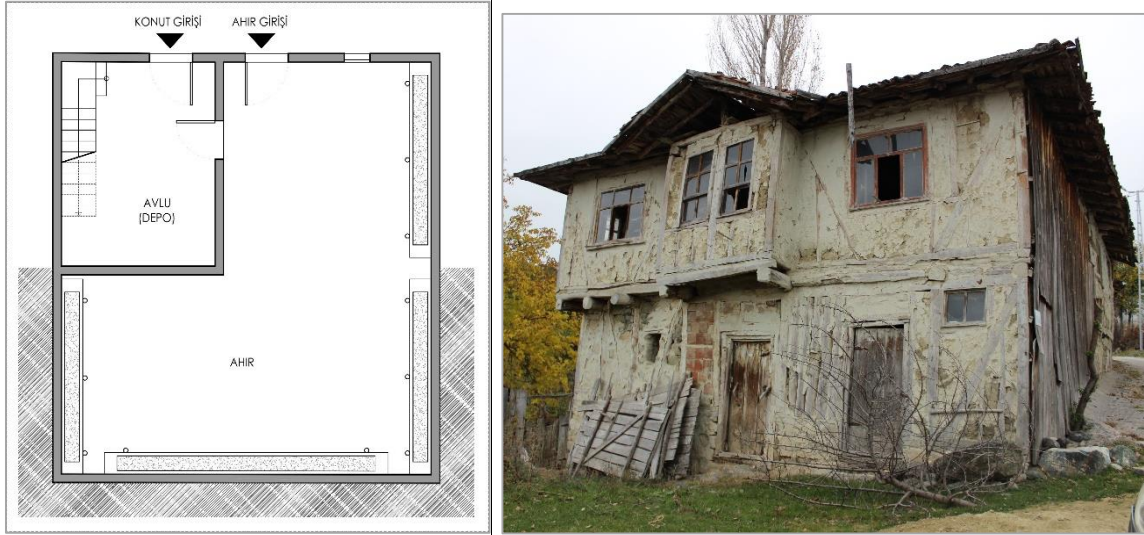
4.4.3. İskilip kırsalında tespit edilen ahır yapıları

Çalışma alanı kapsamında yer alan İskilip kırsalında ekonomi genellikle tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım ürünlerinin saklanması ve korunması için yapılan ambarlar gibi hayvanların barınabilmeleri için de ahırlar oluşturulmuştur. Bölgede yapılan incelemeler sonucu Seki köyünde 6, Yanoğlan köyünde 2, Akçasu köyünde 2, Hallı köyünde 7, Hacıhalil köyünde 3, Yaylacıkseki köyünde 2, Karmış köyünde 5, Elmalı köyünde 3 olmak üzere toplam 30 adet ahır yapısı tespit edilmiştir. Bu tespitler sonucu bölgede, konutların zemin katında ve ayrı yapı olarak kurgulananlar olmak üzere iki tip ahır yapısı mevcuttur. Bölgede yapılan incelemeler sırasında yöre halkından edinilen sözlü bilgiler doğrultusunda ahır yapıları için “dam”, hayvan yemlikleri için ise “afur” terimi kullanıldığı öğrenilmiştir.

Ahırların parsel yerleşim özellikleri

İncelenen köylerdeki konutların çoğunda ahırlar konutların zemin katında tasarlanmıştır. Bu tip yapılarda zemin kattaki ahır ve üst kattaki konut için genellikle farklı kottardan iki ayrı giriş bulunmaktadır. Bazı örneklerde ise üst katın girişi de zemin kattan sağlanmış, ahır girişi kapısı yanında ikinci bir kapı yapılarak ahşap bir merdiven ile üst kata ulaşım sağlanmıştır. Bu tip yapılarda konut ve ahır için ayrı giriş kapıları bulunmasına rağmen, konuttan ahıra geçişi sağlayan bir giriş daha bulunmaktadır (Şekil 4.19). Bu giriş, doğraması ile birlikte

kapı boşluğu şeklinde olabileceği gibi, kapı kanadı var olan kapı şeklinde veya duvar üzerinde dolap kapağı şeklinde de olabilmektedir. Bu bağlantı, gerekli olduğu durumda hayvanlara ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

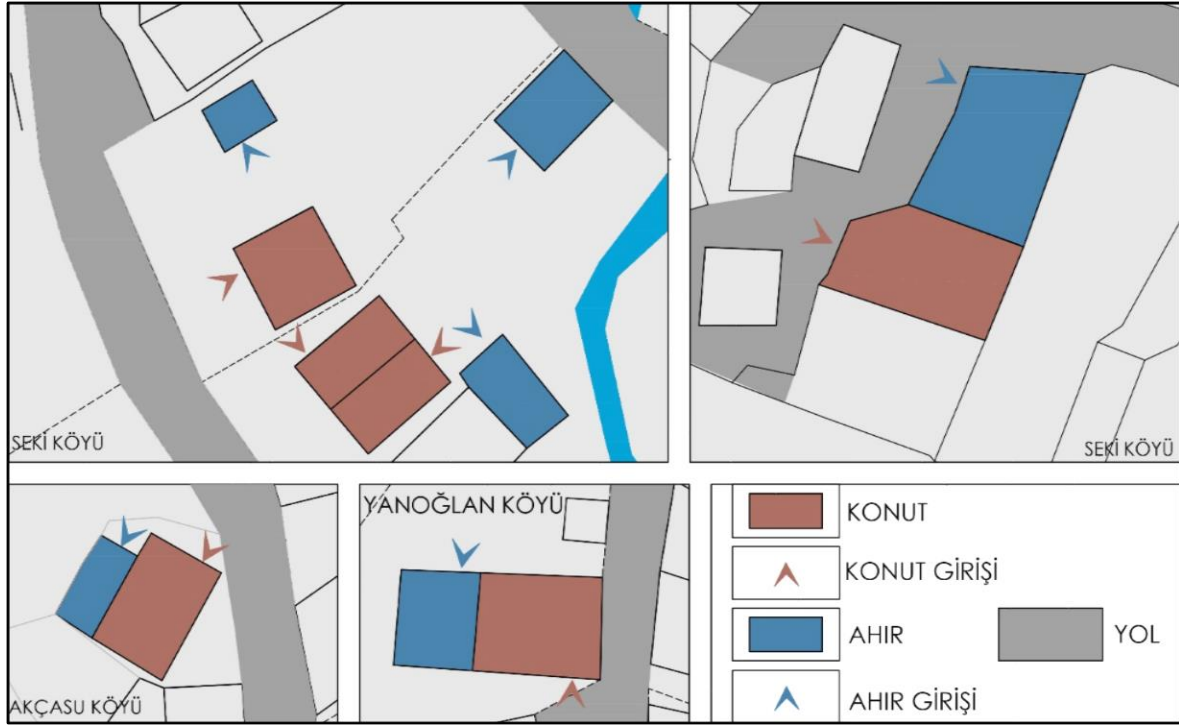

Şekil 4.19. Zemin kattan ahır ve konuta girişi bulunan yapı örneği – giriş cephesi ve plan şeması (Seki köyü)

Resim 4.27. Zemin katın ahır olarak kullanıldığı yapılar (Hallı köyü, Akçasu köyü, Karmış köyü)

Ahır yapıları konutların zemin katlarında kurgulanmadıkları sürece, arazinin uygun bir yerine konumlandırılmış, konut ile görsel ve/veya fiziksel ilişki kurması sağlanmıştır. Bu örneklerden bazılarında ahırın konuta bitişik olarak yapıldığı bazılarında ise tamamı ile ayrı bir yapı olarak tasarlandığı görülmüştür. Her iki uygulamada da konutun kendi bahçe sınırları içerisinde ulaşımın kolay sağlanabileceği bir yer seçilmiştir. Konuttan ayrı olarak kurgulanan ahır yapılarının birçoğu konut ile bitişik olacak şekilde kurgulanmıştır.

Şekil 4.20. Köylerde ahır - konut ilişkisi

Ahırların yapısal özellikleri

Ahır yapıları moloz taş yığma su basman üzerine inşa edilmiş, yapının zemin suyundan nemden korunması sağlanmıştır. Yapıların genelinde bir adet giriş kapısı ve giriş kapısının sağında veya solunda bir adet pencere bulunmaktadır. Kapı ve pencerenin farklı cephelerde bulunduğu örneklerle de rastlanmıştır. Ahır biriminin içinde, hayvan sayısına göre ayarlanmış ahşap hayvan yemlikleri mevcuttur. Yemlikler, kalın ağaç gövdelerinin oyulması ile ya da ahşap lataların birbirlerine çakılması sonucu oluşturulmuştur.

Bölgede tespit edilen ahır yapılarının büyük bir bölümü konutlarla birlikte kurgulanmıştır. Eğimli araziye zemin üzeri bir kat olarak tasarlanan yapıların, eğimden kazanılan zemin katları ahır olarak, üst katlar ise yaşama katı olarak kullanılmaktadır. Bu şekilde kurgulanan ahır yapılarında, ahşap yığma (çanti) (Resim 4.28, a, b) veya ahşap iskelet (Resim 4.28, c, d) olmak üzere iki farklı yapım sistemi kullanıldığı tespit edilmiştir. Zeminden su basman seviyesine kadar bulunan moloz taşlar üzerine oluşturulan ahşap iskelet sistemde, ahşap taşıyıcılar arası dolgu malzemesi olarak genellikle kerpiç malzeme kullanılmıştır. Ahır

yapılarının duvarları dış mekânda genellikle sıvanmış iç mekânda ise duvar yüzeylerinde genellikle sıva uygulaması yapılmamıştır.

Resim 4.28. İskilip kırsalında ahırlar (a, b: Hacıhalil köyü – c: Seki köyü – d: Hallı köyü)

Resim 4.29. Ahşap yığma sistem ile konutun zemin katında kurgulanan ahır mekânı iç görüşleri, tomruk dikmeler - hayvan yemlikleri ve giriş kapısı (Yanoğlan köyü)

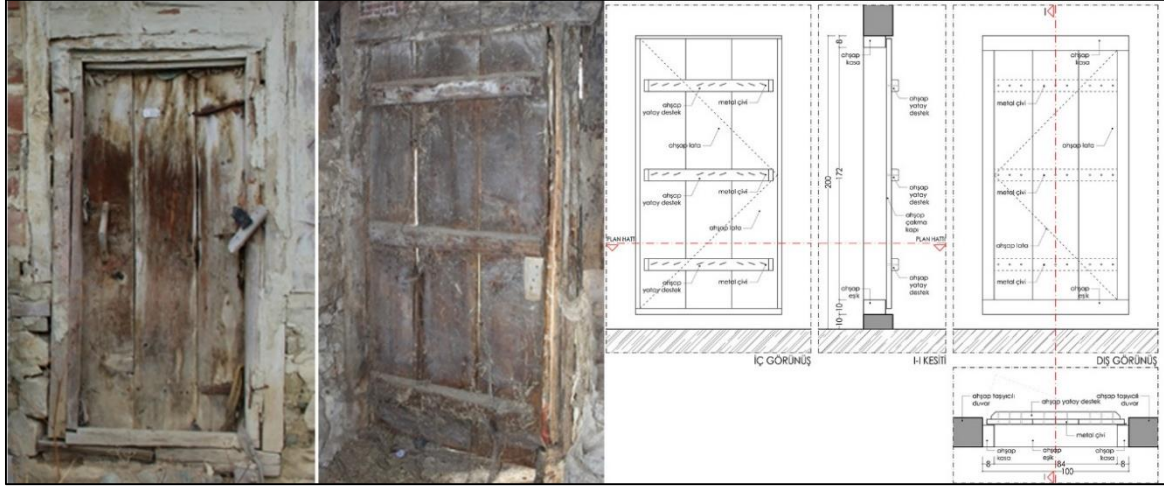
Konutların zemin katında kurgulanan ahır yapıları genellikle tek mekândan oluşmaktadır. Ahıra girişler yapının ön cephesinde veya yan cephesinde bulunan ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Bu kapı hem hayvanlar hem de insanların kullanımı için tasarlanmıştır. Giriş

kapısı ahşap latalar ile oluşturulmuş tek kanatlı, çakma kapıdır. Giriş kapısı genişliği ortalama 25 - 30 cm olan 3 ya da 4 latanın, metal çiviler ile yatay desteklere sabitlenmesi sonucu oluşturulmuştur. Kapı genişliği ortalama 100 cm yüksekliği ise 180 - 200 cm'dir. Ahşap kapı kanadı iki adet metal menteşe ile ahşap kapı kasasına sabitlenmiştir. Yapılan incelemelerde ahşap ahır kapılarda herhangi bir anahtar deliğine rastlanmamıştır. Ahır kapılarında genel olarak asma kilit sistemi kullanılmıştır. Kapı kanadına sabitlenen metal profil üzerinde bulunan yuvarlak boşluk, kapı kasasına sabitlenen metal halkaya geçirilmekte ve bu halkaya takılan asma kilit ile kapı kilitlenmektedir (Resim 4.30 b).

Bölgede yapılan incelemelerde ahır girişleri için iki tür kapı kullanıldığı tespit edilmiştir. Yaygın olan çakma kapıların yanı sıra boşluklu, ahşap çit şeklinde yazlık kapıların kullanıldığı da görülmüştür. Sıcak yaz aylarında hayvanların hava alabilmeleri için kullanılan bu kapılar kapı kasasına sabit yapılamamakta, ihtiyaç olduğunda çıkarılıp takılabilmektedir Resim 4.30 a, c).

Resim 4.30. Ahır giriş kapıları - Akçasu köyü, Seki köyü – Saldere Mahallesi, Saldere Mahallesi, Saldere Mahallesi, Yanoğlan köyü, Hallı köyü, Seki köyü

Şekil 4.21. Ahır giriş kapısı iç ve dış görünüşler - detay çizimi, plan – kesit – iç ve dış görünüşler

Ahır yapılarında genellikle aydınlatma penceresi bulunmamaktadır. Ön cephede yer alan 50 - 60 cm ölçülerinde boşluk havalandırma ve hayvan atıklarının dışarı atılması işlevi ile kullanılmaktadır. Kare (Resim 4.31 e, f), dikdörtgen (Resim 4.31 c, d) ya da dik üçgen (Resim 4.31 a, b) formlarda olabilen bu boşluk, sabit olmayan, ahşap latalarla oluşturulan bir kapak ile kapatılmaktadır (Resim 4.32). Dik üçgen formunda yapılan boşluklar için dik ve yanal taşıyıcılar aralarında kalan boşluklar kullanılmaktadır. Bazı örneklerde dışkıların atılması için kullanılan pencere boşluğu dışında, bu pencereden daha üst kotta ve küçük boyutlarda kare veya dikdörtgen formda havalandırma boşluklarının varlığı tespit edilmiştir (Resim 4.31 g, h, ı).

Resim 4.31. Ahır pencere boşluğu örnekleri (a: Hallı köyü, b:Hallı köyü, c:Akçasu köyü, d:Seki köyü-Saldere Mahallesi, e:Seki köyü, f:Seki köyü, g-h-ı:Hallı köyü)

Resim 4.32. Ahşap kapak ile kapatılmış, hayvan dışkılarının atıldığı pencere boşluğu – iç ve dış görünüş

Ahırdan dışarı atılan hayvan dışkıları tezeklik denilen alanda birikmektedir. Dış mekânda pencere boşluğunun önüne karşılık gelen bu bölüm genellikle, etrafı moloz taşlarla çevrilerek tanımlı hale getirilmiştir (Resim 4.33). Hayvan dışkıları bu bölümde birikmekte ve sonrasında tarım alanında gübre olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.33. Moloz taşlar ile tanımlanmış ‘tezeklik’

Kare forma yakın dikdörtgen formdaki ahırlarda tavan döşemesini oluşturabilmek için iç mekânda, sayısının ihtiyaca göre değiştiği ortalama 30 – 40 cm çapında tomruk dikmeler kullanılmıştır. Bu dikmeler üzerine yerleştirilen tomruk kirişler ile ahırın tavan, yaşam alanı olan konutun ise zemin döşemesi oluşturulmuştur. Ahır içerisinde ahşap latalarla oluşturulmuş tanımlı bir alan mevcuttur (Resim 4.35). Bu alan yeni doğan hayvanlar için yapılmıştır. Bu alan sabit olamamakla birlikte, hayvanlar belli bir erişkinliğe gelene kadar bu alanda tutulmakta, ihtiyaç kalmadığında ahşap latalar sökülerek normal kullanım devam etmektedir.

Resim 4.34. Tamamı ile ahşap yığma olarak yapılan konut ve zemin katında ahır mekânı – döşemeyi taşıyan ahşap dikme

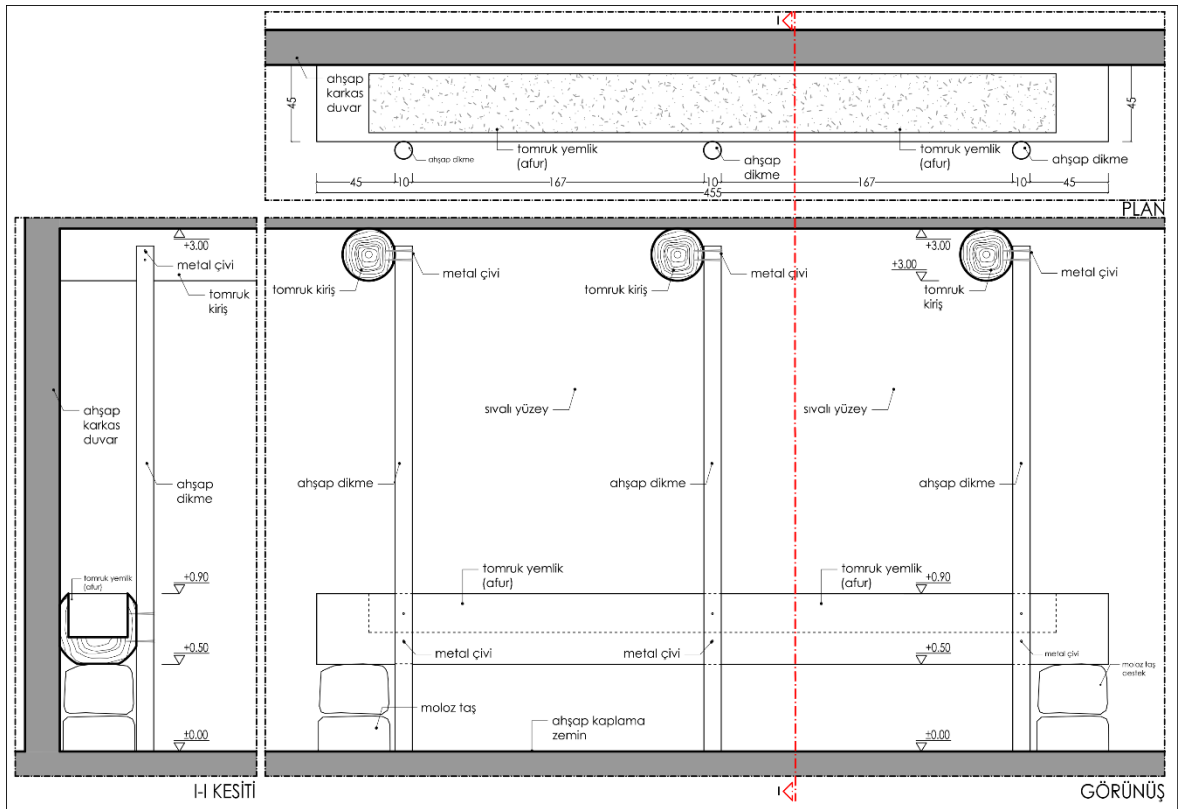

Resim 4.35. Buzağılar için yapılan bölme

Hayvan barınağı olan ahırlarda, hayvan sayısı sonucu oluşan ihtiyaca göre belirlenen hayvan yemlikleri bulunmaktadır. Ahşap latalarla veya tomrukların oyulması sonucu oluşan yemliklerin boyları değişkenlik göstermekle birlikte genişlikleri 40 - 50 cm, zeminden yükseklikleri ise 30 - 50 cm arasında değişmektedir. Yemlikler yapı duvarına bitişik olacak şekilde 8 - 10 cm çapında dikmeler ile tavanda bulunan kirişlere sabitlenmişlerdir. İhtiyaca göre yemliklerin alt kısımlarına ahşaptan ya da moloz taşlardan destekler yapılmıştır. Bazı örneklerde yemliklerin doğrudan ahır zemini üzerine konulduğu da görülmüştür.

Resim 4.36. Hayvan yemlikleri (afurlar), Yanoğlan köyü - Hacıhalil köyü - Hallı köyü - Seki köyü, Saldere Mahallesi

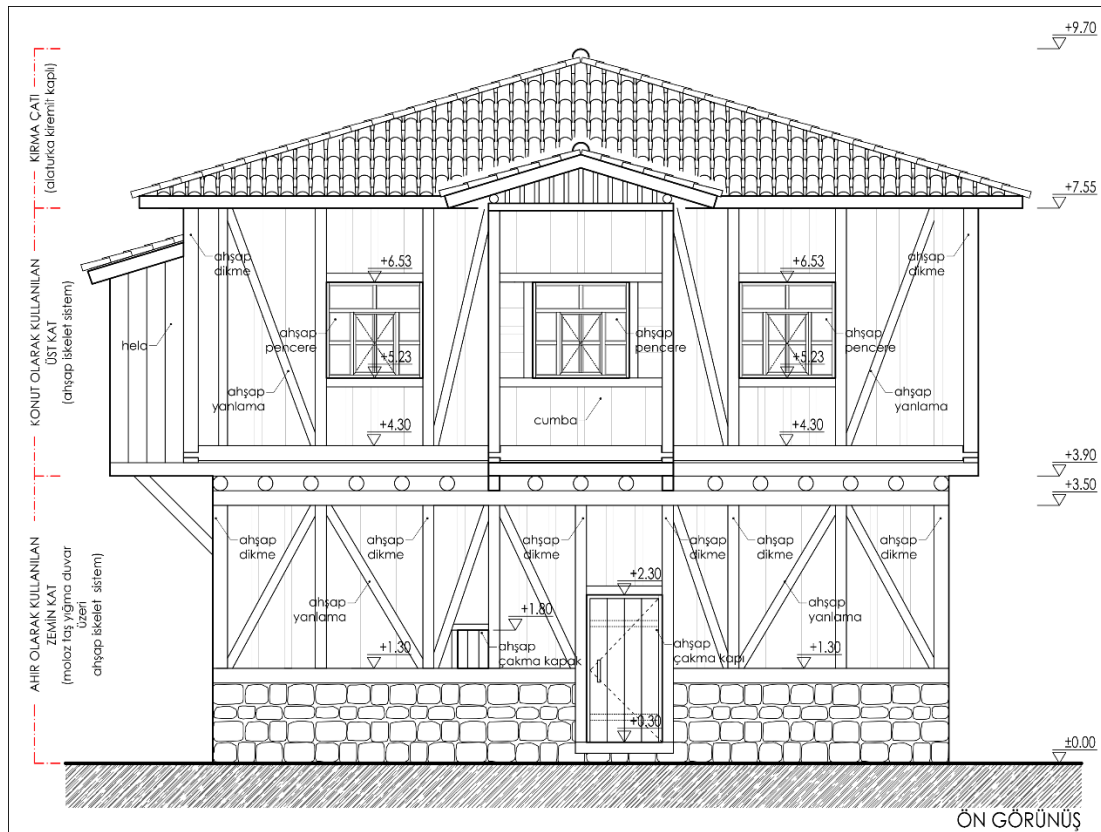

Şekil 4.22. Tomruk oyma yemlik, tip plan – kesit – görünüş

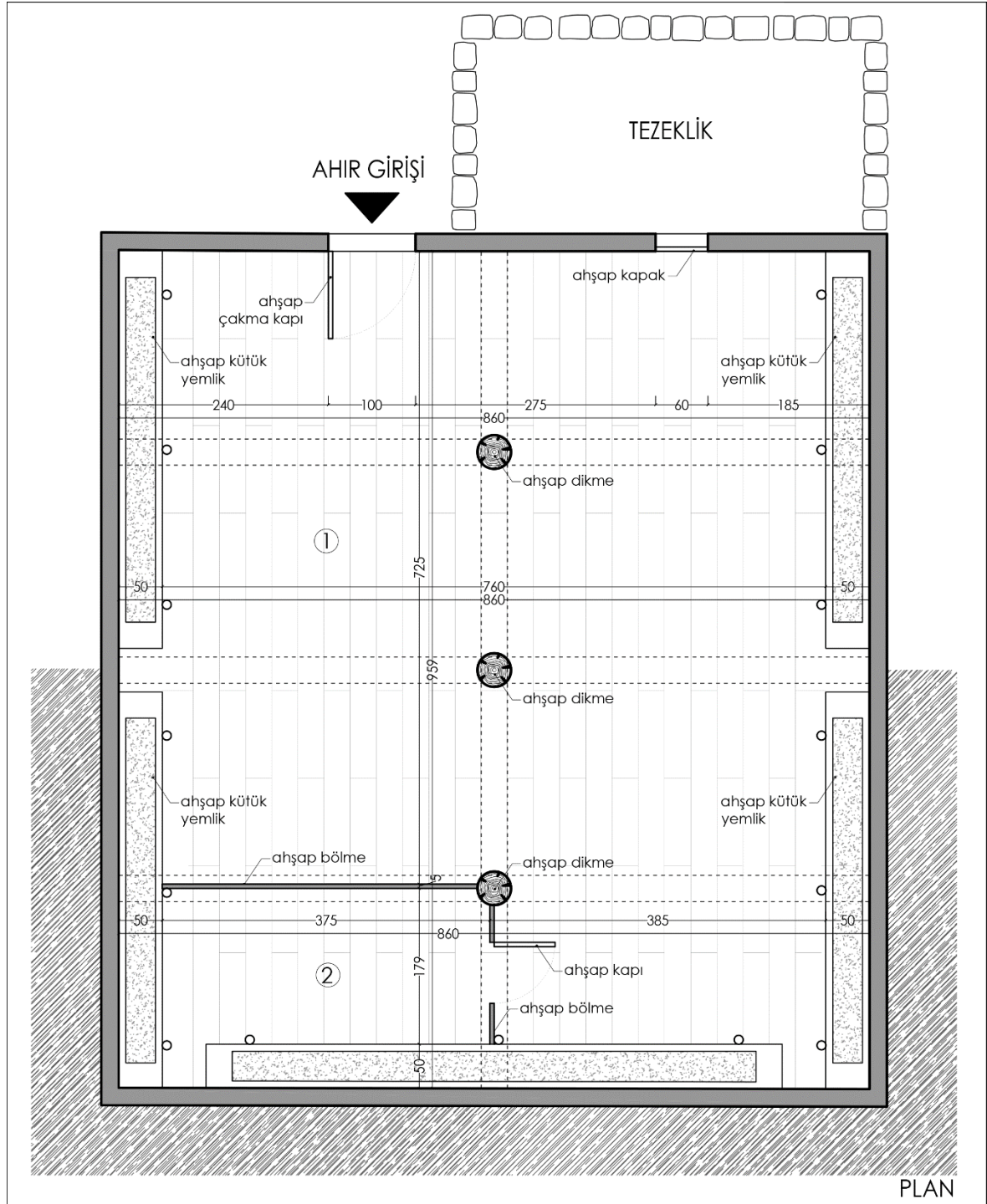
İncelenen ahır yapılarında zemin malzemesi olarak genellikle ahşap kullanıldığı görülmüştür. Ortalama 25 – 30 cm genişliğindeki ahşap lataların yan yana konulması sonucu oluşturulan döşeme hayvanları da soğuğa karşı korumaktadır. Zemin sıcaklığını arttırmak için ahşap döşeme üzerine kuru ot, saman veya kurutulmuş hayvan gübresi serpiildiği tespit edilmiştir. Bölgede, zemininde herhangi bir kaplama malzemesi bulunmayan, hayvanların doğrudan toprak zemin üzerine bastığı ahır örnekleri de bulunmaktadır.

Resim 4.37. Ahır iç mekânı – tomruk oyma yemlikler – ahşap zemin (Seki köyü - Saldere Mahallesi)

Şekil 4.23. Zemin katın ahır, üst katın konut olarak kullanıldığı yapı – Ahır giriş cephesi

Şekil 4.24. İskilip kırsalında tip ahır planı

Çalışma alanında konutların zemin katında tasarlanan ahır yapıları dışında kalanlar, konut arazisi içerisinde ve erişimin kolay olduğu bir noktada ayrı yapı olarak tasarlanmışlardır. Bu tip ahır yapılarında ahşap iskelet ve ahşap yığma (çantı) yapım sistemi olmak üzere iki tip yapım sistemi kullanılmıştır. Toprak zeminden moloz taşlar ile yükseltileen su basman üzerine inşa edilen ahır yapılarının nemden ve zemin suyundan korunması amaçlanmıştır.

Kareye yakın dikdörtgen formda inşa edilen ahır yapıları tek mekândan oluşmaktadır. Konuttan ayrı olarak inşa edilen ahır yapıları iki yöne eğimli beşik çatı ile kapatılmıştır. Özgün çatı kaplama malzemesi alaturka kiremit olmakla birlikte günümüzdeki örneklerin birçoğunda Marsilya tipi kiremit görülmektedir. Çatı arası genellikle depo olarak kullanılmaktadır. Beşik çatı kenarlarında kalan üçgen alınlar bazı yapılarda ahşap latalarla kapatılmış bazı yapılarda ise açık bırakılmıştır. Çatı arasında oluşan boşluk, konutlar için depo işlevi görmektedir. Konuta bitişik olarak yapılan ahır yapılarının bazılarında konuttan ahırın çatı arasına geçiş bulunmaktadır. Bazı yapılarda çatı arasında oluşturan boşluğun kuru ot deposu olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Samanlık birimlerinin yetersiz kaldığı durumlarda başvurulan bu uygulama, kış aylarında hayvanların yiyeceğine olan ulaşımı da kolaylaştırmaktadır.

Resim 4.38. Ayrı yapı olarak kurgulanan ahırlar – Seki köyü (ahşap iskelet sistem)

Şekil 4.25. Hacıhalil köyü ahşap yığma sistem ile oluşturulan ahır (sistem kesiti – görünüş)

Çizelge 4.3. İskilip kırsalında ahır yapıları - Tipoloji tablosu

KONUTLARIN ZEMİN KATI OLARAK TASARLANAN AHIRLAR			
Ahşap Karkas Sistem ile Oluşturulan Ahır ve Yaşam Alanı			A: Seki Köyü B: Akçasu Köyü
Ahşap Yığma Sistem ile Oluşturulan Ahır Üzeri Ahşap Karkas Sistem ile Oluşturulan Yaşam Alanı			
Ahşap Yığma Sistem ile Oluşturulan Ahır ve Yaşam Alanı			A1, A2: Hacıhalil Köyü
AYRI YAPI OLARAK TASARLANAN AHIRLAR			
Ahşap Karkas Sistem ile Oluşturulan Ahır			A: Seki Köyü B: Seki Köyü
Ahşap Yığma Sistem ile Oluşturulan Ahır			A: Yaylacıkseki Köyü

5. KIRSAL MİMARİDE MÜŞTEMİLAT YAPILARININ KORUMA SORUNLARI

Geleneksel kırsal mimarinin dokusunu oluşturan özgün nitelikli konut ve konutların yardımcı mekânları olan müştemilatların doğal ya da beşeri sebeplerden ötürü hasar görmeleri ve köhneme sürecine girmiş olmaları, kültürel mirasımızın zamanla yok olmasına sebep olmaktadır. Atalarımızın geleneksel özgün yapı malzemelerini kullanarak geleneksel yapım teknikleri ile inşa ettikleri bu yapıların gereken önemi ve ilgiyi görmemeleri geçmişimizin izlerini silmekte, benliğimiz oluşturan kırsal alanların ve kırsal mimarinin devamlılığını engellemektedir.

Kırsal alanların korunmasına yönelik yapılan çalışmalarda, temel sorunun planlama eksikliği olduğu belirlenmiş ve korumanın ancak iyi bir planlama ile gerçekleşebileceği savunulmuştur. Ayrıca koruma ile ilgili yasalarda genel olarak kentsel alanların korunmasına yönelik kararlar bulunurken, kırsal alanların korunması konusunda eksikler bulunmaktadır. Fiziksel çevreyi ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirerek, doğal mirasımızı oluşturan kırsalın, korumaya yönelik yasa ve kanunlarda gereken yeri görmemesi köhneme ve yok olma sürecini hızlandırmaktadır [60].

Bu bağlamda, kırsal alanlardaki yapıların korunmalarında yaşanan sorunların nedenleri; yasa ve yönetmeliklerdeki eksiklikler ile var olan kuralların tam olarak uygulanamaması veya uygulama esnasında yaşanan yetersizlikler, kültürel miras konusunda toplumlardaki bilinç eksikliği ve kaynakların yetersiz olması sıralanabilir [60]. Yasa ve yönetmeliklerin genellikle kentlerde ve merkezi konumda bulunan yapılar üzerinde uygulanması, kırsalın geri plana atılması da bu sorunların nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Kırsalın kendi içerisinde de mimarinin temel ögesini oluşturan konut ön planda tutulup, müştemilat yapılarına gereken önem verilmemektedir. Ancak kırsal yaşamın devamlılığını sağlayan üretilere hizmet eden müştemilat yapıları, kırsal mimarinin temelini oluşturan konutlardan ayrı düşünülemezler. Bu nedenle ahır, samanlık, ambar gibi konuta özel müştemilat yapıları da koruma kapsamında yer almalıdır. Kırsalı kırsal yapan üretim dinamiklerine hizmet eden bu yapılar ait oldukları konutlardan ayrı düşünülemezler.

5.1. Koruma Sorunlarını Hazırlayan Etmenler

Çalışmaya konu olan İskilip kırsalının büyük bir bölümünün Karadeniz iklim kuşağında yer alması bölgede orman alanlarının yoğun olarak görülmesine sebep olmuştur. Yoğun orman alanlarından kaynaklı olarak bölge mimarisinde yerel malzeme ahşaptır. Belgelemesi yapılan müstemilat yapılarında taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Samanlık ve ambar yapılarının tamamı ile ahşaptan, ahır yapılarının bir kısmının tamamı ile ahşap malzemeden bir kısmında ise taşıyıcı malzeme olarak ahşap kullanıldığı düşünüldüğünde ahşap malzemenin bozulmasına neden olan sebepler ve ahşabın nasıl korunması gerektiği önem kazanmaktadır. Ahşap malzemenin yanı sıra ahşap iskelet sistem ile oluşturulan yapılarda kullanılan kerpiç ve müstemilat yapılarının genelinde yapının temel ve su basmanını oluşturmak için kullanılan doğal taş için de koruma önerileri getirilmelidir.

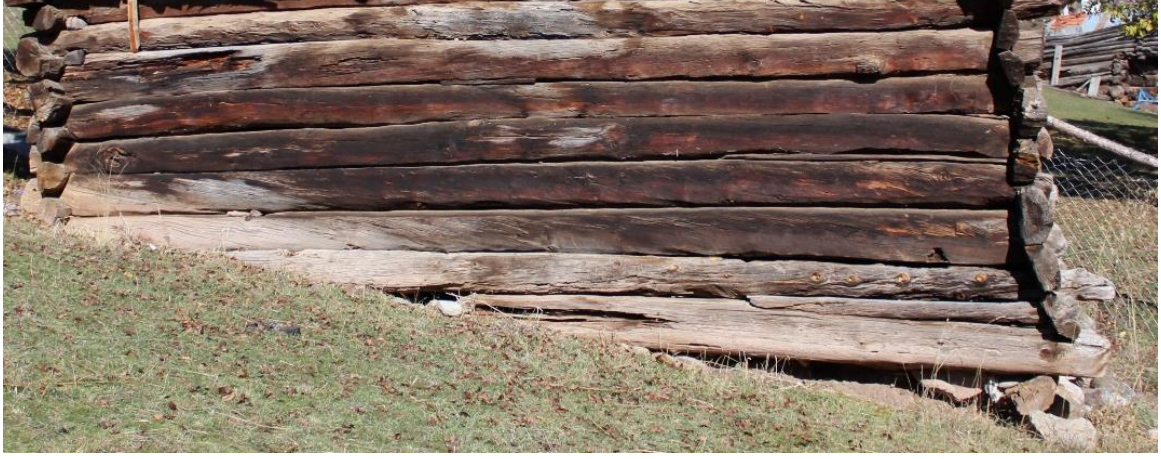
Kırsal alanlardaki yapıların yok olmasında hem doğal hem de insan kaynaklı etmenler söz konusudur. Müstemilat yapılarının korunması kapsamında da öncelikli yapılması gereken bu yapıların yok olmasında hangi sorunların etkili olduğunun belirlenmesidir. Bu yaklaşım ile yapıların korunmasına yönelik getirilecek öneri ve tedbirlerin daha yararlı ve sağlıklı olması sağlanacaktır [9].

5.1.1. Doğal etmenler

İskilip kırsalında tespit edilen müstemilat yapılarının sorunları arasında nemlenme sonucu oluşan bozulmalar, atmosferik olaylar sonucu oluşan bozulmalar, yangın, böcek ve mantarlar sonucu ahşap malzemede oluşan çürüme, bitkilenme ve derz boşalması/sıva dökülmesi gibi sebepler sıralanabilir.

Nemlenme sonucu oluşan bozulmalar

Yapı malzemesi yüzeyinde ve iç kısımlarında bulunan su miktarı ile doğru orantılı olarak oluşan nemlenme özellikle ahşap malzemede telafisi olmayan bozulmalara sebep olmaktadır. İskilip kırsalında Karadeniz ikliminin etkisi ile fazla yağış alan köylerde nemlenme, yapıların sorunları arasında yer almaktadır.

Resim 5.1. Zemin suyundan kaynaklı nemlenme sonucu oluşan bozulma

Resim 5.2. Yapı duvarında neme bağlı yosunlanma

Atmosferik olaylar sonucu oluşan bozulmalar

Çalışmaya konu olan İskilip kırsalında Karadeniz ikliminin görülüyor olması bölgenin kış aylarında fazla yağış almasına sebep olmaktadır. Bu nedenle bölgede bakımsızlığa terk edilen ve gerekli onarımları yapılmayan yapılarda güneş, yağmur, kar, don sebebi ile hasarlar meydana gelmektedir.

Resim 5.3. İskilip kırsalında atmosferik etkiler sonucu ahşap yüzeyinde meydana gelen bozulmalar

Yangın

İskilip kırsalındaki müstemilat yapılarında ahşap kullanımının fazla olması hatta tahıl ambarı ve samanlık gibi yapıların genelinin ahır yapılarının ise bir kısmının tamamı ile ahşaptan yapılmış olması, bu yapıları yangın gibi doğal afetlere karşı savunmasız bırakmaktadır. Yangının yanı sıra sel, heyelan gibi doğal afetler de yapılara büyük oranda ve telafisi olmayan zararlar vermektedir.

Böcek ve mantarlar

Ahşabın kimyasal yapısını oluşturan bileşenler (selüloz, hemiselüloz, lignin), ahşabın dayanıklılığını artırıp kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ahşabın sahip olduğu bu özellik malzemenin neme karşı dayanımını azaltmakta, boyutlarında değişikliklere sebep olmakta, böcek ve mantarların yapı üzerinde yaşam alanı oluşturmalarına neden olmaktadır. Mantarlar, böcekler, termitler, odun deliciler, kemirgenler, haşereler ve bakteriler gibi canlılar ahşabın yüzeyine ve iç kısımlarına yerleşerek kısa sürede tahribatına sebep olmaktadır [61].

Resim 5.4. Küf mantarı sonucu ahşap yüzeyinde oluşan bozulma [61]

Bitkilenme

Köylerden kentlere göç sebebi ile kullanılmayan ve sahihsiz kalan müstemilatların yüzeyinde ve yakın çevresinde bitki oluşumları gözlenmektedir. Bu bitkiler zaman içerisinde gelişip büyümekte olan dalları ve kökleri ile yapılara zarar vermektedirler. Bitkilenme,

bölgedeki köylerden özellikle bol yağış alan ve orman yamaçlarında yerleşmiş olanlarda sıklıkla görülmektedir.

Resim 5.5. Çevresinde bitki oluşumu başlayan ambar örneği

Sıva dökülmesi / Derz boşalması

Bölgedeki yapılardan ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiş yapılarda iskelet sistem arası dolgu malzemesi olarak genellikle kerpiç ve taş malzeme kullanılmıştır. Yapıların genelinde cepheler sıvanmıştır. Zaman içerisinde yapı cephelerindeki sıvalar çevresel etkenler sonucu yıpranmış, yer yer sıva dökülmeleri ve derz boşalmaları meydana gelmiştir. Sıvaların dökülmesi ile duvarı oluşturan taş, ahşap ve kerpiç malzemeler açığa çıkarak atmosferik etkilere açık hale gelmişlerdir (Resim 5.6). Atmosferik etkiler sonucu ahşapların yüzeylerinde neme bağlı kararma ve çürümeler, kerpiç malzemede aşınmalar meydana gelmektedir.

Resim 5.6. İskilip kırsalında sıva dökülmeleri.

Malzeme kayıpları

Bölgede kullanılmayan veya halen kullanılmakta olan yapılarda dahi malzeme kaybına bağlı bozulmalar görülmektedir. Zaman içerisinde çeşitli sebeplerden, yapı cephesini oluşturan malzemelerin kopması nedeni ile duvar yüzeyinde boşluklar oluşmuştur. Malzeme kayıpları yapı bütünlüğünü bozmakta ve yapının dış etmenlere karşı savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır.

Resim 5.7. İskilip kırsalında yapı duvarlarında malzeme kayıpları

5.1.2. İnsan kaynaklı etmenler

İskilip kırsalındaki yapılar incelendiğinde oluşan bozulmalarda doğal etmenlerin yanı sıra insan kaynaklı etmenlerde oldukça etkilidir. Kırsaldaki yaşamını terk edenlerin geride kalan yapılarında meydana gelen bozulmalar yapının zaman içerisinde yok olmasına neden olmaktadır. Kırsalda yaşamını sürdürenler ise yapılarda niteliksiz onarım ve eklentiler oluşturmakta, yapı işlevlerini mevcut ihtiyaçlarına göre değiştirmekte, nitelikli yapıların yakın çevrelerine veya bitişğine yaptıkları yeni yapılar ile hem özgün yapılara zarar vermekte hem de kırsalın silüetini bozmaktadırlar.

Niteliksiz onarım

Bölgedeki yapı cephelerinde zaman içerisinde meydana gelen malzeme kayıpları ve boşalmalar onarım gerektirmiştir. Ancak özgün yapım teknik ve malzemeleri ile günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş bu yapılarda onarım malzemelerinin doğru seçilmemiş olması

yapının özgünlüğünü yitirmesine sebep olmaktadır. Ahşap, taş ve kerpiç malzemenin yerini günümüz onarımlarında tuğla malzeme almıştır (Resim 5.8).

Resim 5.8. İskilip kırsalındaki yapı duvarlarında tuğla ile niteliksiz onarım

Bölgedeki yapıların duvarları dışında çatı kaplamalarında da niteliksiz onarımdan söz etmek mümkündür. Özgün çatı kaplama malzemesi olan alaturka kiremidin zamanla tahribata uğraması sonucu yapı sahipleri kaplama malzemesi olarak genellikle metal kaplama malzemesi kullanmışlardır. Bu uygulama yapıyı yağmur, güneş gibi atmosferik etkilerden koruyor olsa da yapının özgünlüğüne ve kırsal silüete zarar vermektedir (Resim 5.9).

Resim 5.9. İskilip kırsalındaki yapılarda niteliksiz çatı kaplaması örnekleri

İşlev değişikliği

Bölgedeki köylerde meydana gelen genç nüfustaki azalma köylerdeki üretimin de azalmasına neden olmuştur. Üretimin azalması ile üretime hizmet eden yapıların işlevlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Genellikle zemin katın ahır olduğu yapılarda, ahır mekânı günlük eşyaların veya yakacak odunların saklandığı depo işlevi ile kullanılmaktadır (Resim 5.10).

Resim 5.10. Depo olarak kullanılan ahırlar

Yeni yapılaşma

Bölgede halen yaşamını sürdüren halk mevcut yapıların eski olması sebebi ile yeni yapılar inşa etmiştir. Günümüz teknolojisi ile inşa edilen bu yapılar konutlara veya müştemilat yapılarına bitişik ya da yakın çevresinde konumlanmıştır. Yeni yapılaşma arasında sayıca az kalan özgün nitelikli yapılar arka planda kalmıştır. Hem özgün yapılara hem de kırsalın kendine özgü mimari silüetine zarar veren bu durum yerel mimari dokunun zamanla yok olmasına sebep olmaktadır. (Resim 5.11).

Resim 5.11. İskilip kırsalındaki köylerden yeni yapılaşma örnekleri

Bölge genelinde yeni yapılaşmaya bağlı olarak tespit edilen bir diğer sorun ise ahşap yapıların malzemelerinin kullanımı gerekçesi ile yıkılmasıdır. Seki köyünde tespit edilen bir tahıl ambarı ailenin üretim yapmayı bırakması ve kullanıma ihtiyaç duymaması sebebi ile yok olmaya terk edilmiştir. Yapıya herhangi bir bakım onarım yapılmamış ve köhnemeye sürecine girmiştir. Yok olmaya terk edilen yapının önünde yer alan ve yapı içerisine ulaşımı sağlayan ahşap sahanlık sökülerek yakacak odun olarak kullanılmıştır. Sözlü kaynaklardan

edinilen bilgiler dâhilinde, yapı sahiplerinin yeni konutlar inşa etme süreçlerinde ahşap latalardan oluşan tahıl ambarının tamamen sökülerek yok edildiği öğrenilmiştir. Ambardan elde edilen ahşap malzemeler yeni yapılacak konutlarda yapım malzemesi olarak kullanılmıştır (Resim 5.12).

Resim 5.12. Seki köyü (Süleyman Öztürk-Sabri Öztürk Ambarları, 2018)

Terk kaynaklı köhneme ve yıkılmalar

Kırsaldan kentlere göç eden halkın büyük çoğunluğu genç nüfustur. Bu durum kırsal üretimde çalışan nüfusun azalmasına neden olmuş ve kırsal üretime büyük zarar vermiştir. Terk edilmiş ve kullanılmayan yapılar atmosferik koşullar altında zaman içerisinde tahrip olmuşlardır.

Resim 5.13. İskilip kırsalında terk edilmiş yapılar

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu'nun tarihsel ve kültürel mimarlık mirasının en belirgin örnekleri kırsal alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Kırsalın silüetini kendine has yapan, çevresel ve kültürel etmenlerin harmanlanması sonucu oluşmuş yerel mimarlıktır. Yapım teknikleri ve malzemeleri ile geçmişin izlerini günümüze kadar taşımayı başarabilmiş bu yapılar canlı birer belge niteliğindedirler. Ancak günümüzde sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı köylerden kentlere olan göç, kırsalın üretim dengesini bozmaktadır. Bu bağlamda ekonominin üretime dayalı olduğu kırsal alanlarda yaşam biçimi dengesinin bozulması, üretim işlevi sonucu oluşmuş yapıların da yok olmasına neden olmaktadır.

Kırsal mimarlık dendiğinde ilk akla gelen kırsal alanlardaki konut yapılarıdır. Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan kırsal alanlarda halkın, yaşamlarını sürdürdükleri konutlara ek gündelik ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan müştemilatlar kırsalın kendine özgü kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kırsalın üretim dinamiklerine hizmet eden ahır, tahıl ambarı ve samanlık işlev olarak konutları tamamlayan müştemilat yapılarıdır. Bu yapılar konutların işlevine hizmet ettikleri gibi kırsalın özgün peyzajını da oluşturmaktadır. Yani konutlar, müştemilat yapılarından ayrı, tek başlarına düşülemezler. Bu nedenle kırsalın yerel kimliği sadece konutların değil, konutlara ek müştemilat yapılarının da korunması ile sağlanabilir.

Çalışmaya konu olan İskilip kırsalındaki konuta özel yapılan samanlık, tahıl ambarı ve ahır yapıları konutlarla kurdukları fiziksel ve görsel ilişki, yapım teknikleri, özgün yapı malzemesi kullanmaları bağlamında korunması gereken yapılar arasındadırlar. Tamamı ile ahşap malzeme kullanılarak yapılmış olan samanlık ve ambar yapıları ile farklı yapım malzemelerinin bir arada kullanımıyla oluşturulan ahırlar geçmişten günümüze köprü olma özellikleri ile bölgenin kendine özgü mimari kimliğini oluşturmaktadırlar.

İskilip kırsalındaki samanlık yapıları tamamı ile ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmişlerdir. Bölge genelinde ahşap yığma ve ahşap iskelet olmak üzere iki farklı yapım sistemi ile oluşturulmuş samanlık yapıları bulunmaktadır. Ahşap kütüklerin üst üste yığılmasıyla köşelerinde açılan çentiklerden birbirlerine sabitlenmeleri ahşap yığma samanlık yapıları oluşturulmuştur. Ahşap iskelet sistem ile oluşturulan samanlık yapılarında taşıyıcılar

arası boşluklar ahşap dizemeler ile kapatılarak yığma sistemde olduğu gibi tamamı ile ahşap malzemeden oluşan samanlık yapıları meydana gelmiştir. Dünyada ve Anadolu'daki samanlık yapıları incelendiğinde işlev ve biçim açısından benzer ya da farklı özellikte örneklerine rastlanan samanlıklar, İskilip kırsalında doğal çevre ile bütünleşmiş durumdadırlar.

Samanlık yapıları ile benzer malzeme ve yapım tekniği ile oluşturulan bir başka nitelikli yapı ise tahıl ambarlarıdır. Bölgedeki tahıl ambarları düzgün kesilmiş ahşap lataların üst üste yığılmasıyla, köşelerde açılan çentiklerden birbirlerine sabitlenmeleri sonucu oluşturulmuştur. İskilip kırsalında olduğu gibi ormanlık alanların yoğunlukta olduğu Dünyada ve Anadolu'nun başka bölgelerinde de benzer işlev ve biçimde yapıların oluşturulduğu tespit edilmiştir. Yöreye özgü yapım malzemesi ve yapım tekniği ile oluşturulan bu yapılar İskilip kırsalındaki nitelikli yapılar arasında yer almaktadır. Tekil yapı olarak ya da konutlar içerisinde dolap benzeri olmak üzere iki tip olarak tespit edilen ambar yapılarının bölge genelinde tekil yapı olarak kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Zemin suyu, nem ve kemirgenlerden yiyeceklerin korunması amacıyla taş ve ahşap kütüklerle yerden yükseltile ambar yapıları akılcı çözümler ile kurgulanmışlardır.

Bölge, dağlık ve eğimli arazilerden oluşmaktadır. Eğimli araziye konumlanan yapıların genelinde eğimden kazanılan zemin katın ahır işlevi ile kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kullanım, yaşama alanı olarak kullanılan üst kata sıcak bir zemin oluşturmaktadır. Birçok yapıda zemin kat ve üst katın girişleri farklı kotlardan sağlanmıştır. Ayrıca zemin kat ve üst kat için aynı cepheden girişlerin verildiği örnekler de rastlanmıştır. Ahır ve konutun birlikte kurgulandığı yapılarda genellikle ahşap iskelet yapım sistemi ile inşa edilmiş ve kerpiç dolgu kullanılmıştır. Ormanlık alanların yoğunlukta olduğu bölgelerde sadece ahır katının ya da hem ahır hem de yaşama katının ahşap yığma yapım sistemi ile inşa edildiği örnekler de tespit edilmiştir. Zemin katta kurgulanan ahırlar dışında konuttan ayrı yapı olarak kurgulanan ahır yapıları da bölge de tespit edilen bir başka ahır kurgusudur. Genellikle ahşap iskelet sistem ile oluşturulan bu yapıların ahşap yığma sistem ile oluşturulan örnekleri de mevcuttur.

Zaman içerisinde İskilip kırsalındaki nüfusun azalması üretimin azalmasına ve dolayısı ile üretim dinamiklerine hizmet eden müstemilat yapılarının kullanımının ve öneminin azalmasına sebep olmuştur. Kullanımı azalan samanlık, ambar, ahır gibi yapılar yalnızlığa

terkedilip yok olmaya mahkûm edilmişlerdir. Çoğunlukla ahşap malzeme ile inşa edilmiş bu yapıların ahşapları günümüzde yakacak veya yeni inşa edilen yapılar için yapım malzemesi olarak kullanılmaktadır. Çoğunlukla yapı sahibi tarafından yok edilen bu yapılar ile birlikte kırsalın kimliğini oluşturan mimari miras örneklerimiz de birer birer yok olmaktadır. Konutların üretim dinamiklerine hizmet ederek hizmet birimlerini oluşturan bu yapılar hem beşeri hem de doğal birçok etmenden kaynaklı olarak tahrip olmakta ve sayıca azalmaktadırlar. Geleneksel, süreklilik, özgünlük, enderlik, teknik, işlevsel, eğitim ve belge gibi kültür varlıklarının korunmalarını gerekli kılan değerlere sahip olan bu yapıların devamlılıklarının sağlanması, geleneksel kırsal mimarinin korunması açısından gereklilik arz etmektedir.

19. yy dan itibaren önem kazanan kırsal alanların sorunlarına yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Uluslararası ve ulusal birçok alanda yapılan çalışmalarda kırsal mimari ve kırsal mimarinin yardımcı mekânları konumundaki müstemilatların önemi ve koruma kapsamına alınmaları gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Kırsalın korunması için çalışmalar, 20 yy'ın ikinci yarısı itibari ile hız kazanmış, 1964 yılında yayımlanan Venedik tüzüğünde sadece anıtların değil kentsel ya da kırsal yerleşmelerin de korunma kapsamında olabileceği üzerine durulmuştur.

1975 yılında yayımlanan Amsterdam bildirgesinde mimarlık mirasını yalnızca üstün nitelikli tek yapıların değil kentsel ve kırsal alanların da oluşturduğu belirtilmiştir. Unesco ve Icomos tarafından da kırsal alanların korunması ile ilgili yönetmelik ve tüzükler oluşturulmuştur. Açıklamaların neredeyse tamamında kırsal alanlar veya kırsal mimarlık tanımı kullanılmış ancak içerik olarak ne tür yapıların korunacağına dair açıklamalar yetersiz kalmıştır. KTVKYK'nın "660 sayılı ilke kararları" nda yer alan "*Yapıların tarihsel ve sosyo - kültürel değer taşıyan ekleri korunacaktır.*" maddesi kırsal yapıların, sosyal yaşantı boyutunu oluşturan ve ayrılmaz birer parçası olan müstemilatlar ile ilişkilendirebilir. Bu durum kırsal alanların korunmasına yönelik çalışmaların var olduğunu ancak kırsal mimarinin özgün dokusunu oluşturan müstemilat yapılarının korunmasına yönelik doğrudan bir çalışmanın kanun ve tüzüklerde eksik olduğunu göstermektedir.

Koruma; ulusal ve evrensel ilkeler esas alınarak, uzman kişilerin görüş ve onaylarıyla yürütülmesi gereken bir süreçtir. Bu süreç korunması amaçlanan yapının rölövesinin çıkarılarak mevcut durumunun tespiti, bozulma ve malzeme analizlerinin hazırlanması ile

başlayıp restitüsyon önerileri sonucu, yapıya uygulanacak müdahale teknikleri ile restorasyon kararlarının verilmesini içirmektedir.

Yerel kimliğimizi oluşturan kırsal konutların ayrılmaz birer parçası olan müstemilat yapılarının korunmaları ve devamlılıklarının sağlanabilmesi için yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından bu yapıları korumaya yönelik gerekli planlama çalışmaları yapılmalıdır. Bu planlama kapsamında saptama ve belgeleme, değerlendirme ve projelendirme son olarak da uygulamaya yönelik aşamalar gerçekleştirilmelidir [62].

Korumaya yönelik planlama çalışmaları sonrasında ilk olarak neyin korunacağı sorusuna cevap verebilmek için gerekli alanlarda saptama-belgeleme çalışmaları yapılmalıdır. Mimari, işlevsel, biçimsel, özgünlük gibi değerler kapsamında değerlendirilip korunması öngörülen yapıların mevcut durumları ve hasar boyutları belgelenip uygun koruma yaklaşımlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Korumaya değer görülen yapıların saptanıp belgelenmesi, yapının uygulama görmeden tahrip olması durumunda, yeniden ayağa kaldırılması aşamasında gereken bilgiye sahip olunmasını sağlayacaktır [62].

Belgeleme çalışmaları esnasında korunması öngörülen yapının yapım malzemelerinin özellikleri belirlenerek özgün malzemenin korunmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Hangi malzemenin nasıl korunacağına dair saptamalar yapılmalıdır. Bölgede oldukça fazla kullanılan ahşap malzemenin nasıl korunacağı konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Atmosferik koşullardan etkilenmemeleri için ahşaplara koruyucu katman uygulaması yapılmaz. Ahşap yapıları tehdit eden sorunlardan biri olan kemirgen ve haşerelere karşı önlemler alınmalı, yapı genelinde bu tip canlıları uzak tutacak ilaçlama çalışmaları yapılmalıdır.

Kırsal alanlarda hangi yapının korunacağının belirlenmesi ve yapının belgelenmesi sonrasında uygulama aşaması ile sonuçlanmaması yapının devamlılığı konusunda olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Belgeleme ve projelendirme aşaması arasındaki süre kısa tutulmalı ve ivedilikle uygulama aşamasına geçilmelidir [62].

Kültürel değerlerimizin korunmasında eğitimin önemi oldukça büyüktür. Konunun öneminin özellikle kırsal halk olmak üzere geniş kitlelere aktarılması, bu yapıların devamlılığı açısından önemlidir. Halkın sahip oldukları mimari değerler bağlamında

bilinçlendirilmesi koruma çalışmalarının olumlu sonuçlar almasını sağlayacaktır. Eğitim sadece kırsal halk kitlesinde değil daha kalıcı ve sürekli olması açısından okullarda ve koruma alanında görevlendirilecek meslekler düzeyinde de olması gerekmektedir [63].

Saptama-belgeleme, değerlendirme-projelendirme ve uygulamaya yönelik yapılması gerekenlerin yanı sıra devlet tarafından yasal düzenlemeler yapılarak, bu alanda kullanılabilecek bir bütçenin ayarlanması gerekmektedir. Yasal düzenlemeler kapsamında kırsalın korunmasına yönelik belli bir sınır oluşturularak içeriği net bir şekilde yönetmelikler aracılığıyla belirlenmelidir. Yönetmelik içeriğinde hangi yapıların korunmaya değer sayılabileceği belirlenerek, bu kapsama konutlara ek olarak müstemilat yapılarının da eklenmesi sağlanmalıdır. Korumaya yönelik yasal düzenlemelerden sonra devletin üzerine düşen bir diğer görev ise bu alanda kullanılabilecek bir bütçenin ayrılmasıdır. Korumaya yönelik yapılacak restorasyon, basit onarım, sağlamlaştırma gibi alanlarda kullanılmak üzere bir fon oluşturulmalıdır [63].

Doğa ve insan etkileşimi sonucu oluşmuş konutlar ve konutları tamamlayan müstemilat yapılarının değerlendirilip, belgelenip gerekli görülen onarım ve koruma kararları sonucu ayakta ve sağlam kalmaları sağlanmalıdır. Konutların ve konutların ayrılmaz birer parçası olan müstemilat yapılarının korunmasına yönelik getirilecek çözüm önerileri ile kırsal alanların dokusunu oluşturan yerel mimari silüet varlığını sürdürmeye devam edecektir. Bizi biz yapan kültürel özelliklerimizin sentezi ile oluşmuş bu yapılar insanlığın geçmişini oluşturdukları gibi bugünümüzü aydınlatmaktadır. Ancak gereken değeri görürlerse geleceğe de ışık tutabileceklerdir. Kırsalın dokusunu canlı tutan bu yapıların, dolayısı ile kültürel mirasımızı koruyabilirsek hiç şüphe yok ki gelecek nesiller için de somut birer bilgi kaynağı ve kültürel miras bırakmış olacağız.

KAYNAKLAR

1. İnternet: Türk Dil Kurumu Sözlükleri Web: <https://sozluk.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 12.10.2022.
2. Tümer, Ş. (2020). *Bafra Kırsal Konut Mimarisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
3. Anonim, (2012). *Anadolu'da kırsal mimarlık*, Bursa: Çekül Vakfı.
4. Gökçe, D., Kaya, A. (2020). Geleneksel kırsal konut tipolojileri üzerinden kültür-mekân ilişkilerinin mekân dizimi yöntemiyle incelenmesi: Düzce ili örneği, *Tasarım Kuram Dergisi*, 16(31), 36-56.
5. İnternet: Icomos, (2013). Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi Web:http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf, Son Erişim Tarihi: 10.08.2022.
6. Yakar, J. (2007). *Anadolu'nun etnoarkeolojisi, tunç ve demir çağlarında kırsal kesimin sosyo-ekonomik yapısı* (çev. S. Hırçın Riegel), İstanbul: Homer Kitabevi, 128-150.
7. Çınar, H. (2014). *Anadolu Kırsal Mimarisinin Oluşum Mantığı: Yer Değiştiren Kesmez Köyü'nde Mekân Ve Mekân Düzeni*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
8. Madran, E., Özgönül, N. (2015). *Kültürel Ve Doğal Değerlerin Korunması*. (1. Baskı). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
9. Sezgin, H. (1984). Vernaküler mimari ve günümüz koşullarındaki durumu, *Mimarlık Dergisi*, 22 (3), 44-47.
10. Eres, Z., Erdem Kaya, M., Güler, K., Güler, A. C., Akman, A., (2020), Müzeleştirilen köylerden çağdaş mimariye kırsalda gelecek öngörüler. *Mimar.ist Dergisi*, 20 (67), 39-83.
11. Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. (3.Baskı). İstanbul: Yapı Yayın. 150-158.
12. Eres, Z. (2013). Türkiye'de geleneksel kırsal mimarinin korunması: tarihsel süreç, yasal boyut. *Mimari ve Kentsel Koruma Dergisi*, İstanbul: YEM Yayınevi, 457-459.
13. İnternet: Granada Talebi, Web:http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Granada-Talebi_COE_-1977.pdf Son Erişim Tarihi: 10.08.2022.
14. İnternet: Avrupa konseyi kırsal mimari mirasa ilişkin karar Web: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html> Son Erişim Tarihi: 10.08.2022.

15. Çağlayan, M. (2018). *Kırsal mimarlığın korunması ile ilgili uluslararası çabalar, tüzükler*. Mardin: IV. Uluslararası Kültür Ve Medeniyet Kongresi, 273-279.
16. İnternet: ICOMOS, Tarihi ahşap yapıların korunması kararı Web: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0596659001587378959.pdf.c [omoa](#) Son Erişim Tarihi: 10.08.2022.
17. İnternet: Mimari mirasın analizi, korunması ve strüktürel restorasyonu Web: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0033791001536913477.pdf Son Erişim Tarihi: 10.08.2022.
18. İnternet: ICOMOS - Ahşap mimari mirasın korunması için ilkeler Web: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0596659001587378959.pdf Son Erişim Tarihi: 15.11.2022.
19. İnternet: Taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, bakım ve onarımları ilke kararları Web: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-gruplandirilmasi-bakim-ve-onarimlari.html> Son Erişim Tarihi: 15.11.2022.
20. İnternet: 660 sayılı ilke kararı, Web: <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/18338,660-nolu-ilke-kararipdf.pdf?0> Son Erişim Tarihi: 20.11.2022.
21. Koşan, D. (2019). *İskilip Şehri Ev Mimarisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
22. Ertürk, M., (2000), *İskilip İlçesi'nin Coğrafyası*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
23. İnternet: İskilip kaymakamlığı Web: <http://www.iskilip.gov.tr/fotograflarla-ilcemizi-taniyalim> Son Erişim Tarihi: 21.01.2023.
24. Özsemerci, S. (2019). *Çorum İli Yer Adlarının Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi*. Doktora Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 87-98.
25. İnternet: Çorum İli Haritası Web: <https://s.milimaj.com/others/image/harita/corum-ili-haritasi.png> Son Erişim Tarihi: 21.01.2023.
26. Şimşek, A. (2019), *İskilip Monografisi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
27. İnternet: İskilip Belediyesi Web: <https://www.iskilip.bel.tr/iskilip/genel-tanitim/> Son Erişim Tarihi: 21.01.2023.
28. İnici, S. (2000). *İskilip Şehri Geleneksel Arastası Koruma ve Sağıklaştırma Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
29. İnternet: İskilip Nüfusu Web: https://www.nufusu.com/ilce/iskilip_corum-nufusu Son Erişim Tarihi: 10.01.2023.

30. Karaman, G. (2012) Çorum İskilip'te geçmişten günümüze aktarılan bir miras: ahşap oyuncaklar, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 4 (14), 103-116.
31. Balkoca, Ö. (1.yazar), Fotoğraf Arşivi.
32. Anonim, (2009). *Geleneksel ahşap yapı uygulamaları*. (2. Baskı), İstanbul: Kudeb Ahşap Eğitim Atölyesi.
33. Özgüner, O. (1970). *Köyde Mimari Doğu Karadeniz*. Ankara: Dergah Yayınları, 22-25.
34. İnternet: Orhan, F. (2021). Sinop bilim kültür eğitim derneği, geleneksel Sinop evlerinin özellikleri Web: <https://sinopbilke.com/2021/05/28/geleneksel-sinop-evlerinin-ozellikleri/> Son Erişim Tarihi: 04.12.2022.
35. Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk mimarisinde yapı sistem ve elemanları*, (1. Baskı), İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, 736.
36. Altan, G., Er Akan, A. Örmecioğlu, H. T. (2016), Geleneksel üretim biçimlerinin kırsal konutlar üzerindeki etkileri: Kızılcaölük örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9,43.
37. Faiz Büyükçam, S., Zorlu, T. (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel konutlarında mahremiyet, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8 (2), 422-436.
38. Ceylan, S., Bulut, İ., Kırsal konut şekillenmesinde etkili olan faktörler açısından misli ovası konutlarının incelenmesi, *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(2),79-96.
39. Çetinkaya, İ. (2016). Sivas'ta kırsal yerleşimlerde tahıl ve saman depolama yöntemlerinin etnoarkeolojik değerlendirmesi, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (KOUSBAD)*, 4, 61-85.
40. Karakurt, P. (2015). *Çorum İli Satıcı Konağı Restorasyon Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 189-200.
41. Applegate, T. (2011). The Kozolec: Material culture, social practice, and national identity in Slovenia, feature articles, *Material Culture*, 43 (1), 1-20.
42. İnternet: Matsalu Milli Parkı
Web: https://tr.wikipedia.org/wiki/Matsalu_Mill%C3%AE_Park%C4%B1 Son Erişim Tarihi: 05.01.2023.
43. İnternet: Farklı duvar yapı malzemelerine sahip ahır galerisi Web: [https://stringfixer.com/fr/Barn_\(building\)](https://stringfixer.com/fr/Barn_(building)) Erişim Tarihi: 10.01.2023
44. Sağıroğlu, Ö. (2020). *Malatya Arapgir kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planı yapımı proje raporu*. Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Projesi, Ankara.

45. Çapraz Alankuř B., Sağıroğlu . (2018). Ankara İli Kızılcahamam İlçesi Bařoren köyünde bulunan Altıntaş kırsal konutunun restorasyon nerisi, *Tbav Bilim Dergisi*, 11(1), 19-38.
46. Kandemir E., (2019). *şalpazarı 'nda Bulunan Serenderler (Tekirler)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
47. Karpuz, H. (1999). Serander' Ve 'Loft': Türk ve Norveç Halk Mimarisinde Eřdeęerli İki Yapı, *Odtu Mfd*, 19(1-2), 71-85.
48. Felek, S. . (2020). Doğu Karadeniz yerel mimariye ait serender ve dünyadan benzer yapılar, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 14(28), 525-546.
49. Treib, M. (1976). The Japanese storehouse, *Journal Of The Society Of Architectural Historians*, 35(2), 124-137.
50. Balkoca, ., Sağıroğlu Demirci, ., Güngör, C. (2023). Kırsal retimde yardımcı elemanlar: Tahıl ambarları, *Online Journal of Art and Design*, 11(1), 264-279.
51. Öcal Oęuz, M., Metin, E., Mormenekře, F. (2007). Türkiyede 2003 yılında yaşayan geleneksel mimari, *Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları*, Ankara.
52. Karaca, . (2020). Anadolu evlerinin mimari geliřimi, *Mecmua - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 320-344.
53. Bozkurt, S. G. (2013). Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların zellikleri ile Tarihsel Geliřiminin Safranbolu Evleri rneęinde İrdelenmesi, *Journal of the Faculty of Forestry*, 63(1), 9-69.
54. Otyakmaz, M. A. (2019) *Rize-İkizdere-Dereköy Köyü Geleneksel Konutları İncelemesi ve Asım Ekři Konutu Restorasyon nerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
55. Demiroğlu, B. (2016). *Ankara-Polatlı Kırsal Konut Mimarisi: şeyhahmetli ve Sarıoba Köyü rneęi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
56. zmertyurt, G. (2021). İznik-İhsaniye Köyü Yöresel Mimarisinin İncelenmesi, *International Journal of Eastern Anatolia Science Engineering and Design*, 3(1), 21-42
57. Noble, A. G. (2007). Traditional Buildings: A Global Survey of Structural Forms and Cultural Functions, *New York*, 3-4.
58. İnternet: İngiltere'den ahır yapıları Web: <https://www.dreamstime.com/stock-photography-traditional-stable-england-image22987882> Son Erişim Tarihi: 20.12.2022
59. Shawyer, J. L. (1904). Plank frame barn construction, David Williams Company-Publishers: *New York*, 8-24.

60. Çakan, M. R. (2019). *İznik Hisardere Köyü'nde Kırsal Mimarinin Korunması Ve Sürdürülebilirliği*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
61. İnternet: Kartal, N., S. (2016). Tarihi ahşap yapılarda biyotik/abiyotik bozunmalar ve koruma/bakım önlemleri, *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 16, 51-58. Web: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/807587>, Son Erişim Tarihi: 26.01.2023
62. Atacan, F., Pekdemir, A. (1984). Tarihi çevre korunmasında ilk aşama: saptama - belgeleme, *Mimarlık Dergisi*, 22 (3), 16-17
63. Madran, E. (1984). Kültür mirasımız koruma semineri üzerine, *Mimarlık Dergisi*, 22 (3), 48-51.

Gazili olmak ayrıcalıktır